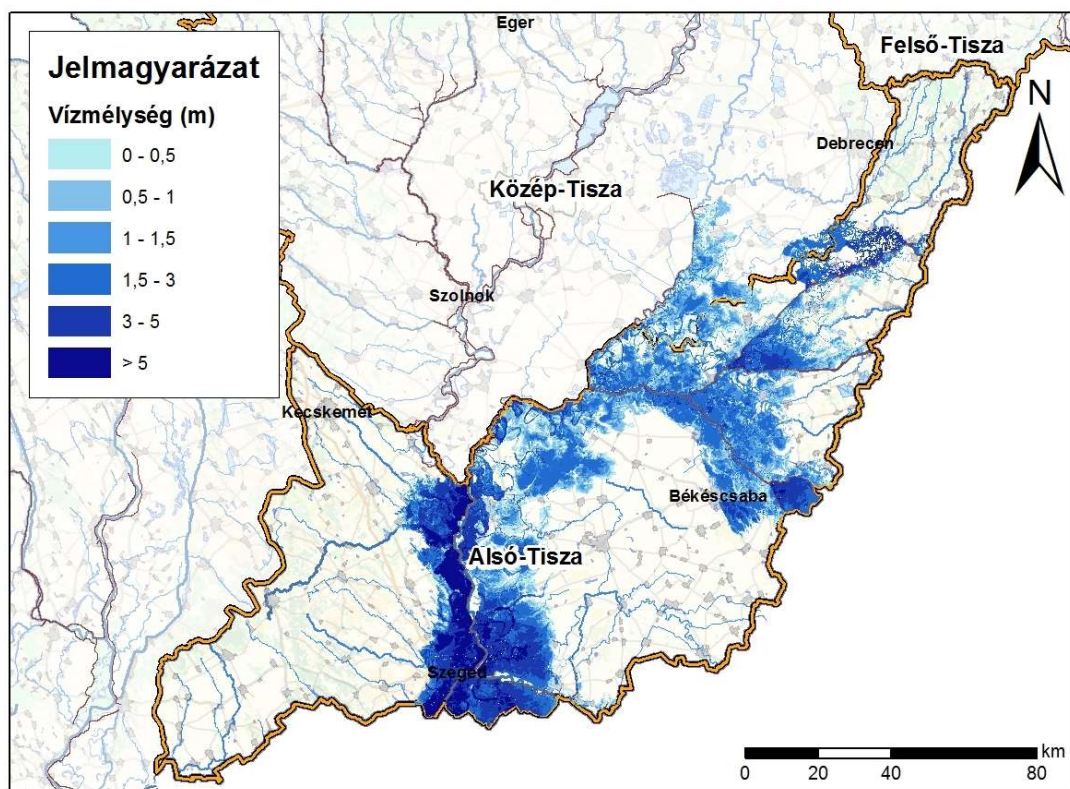

„AZ ELŐZETES ÁRVÍZI KOCKÁZATBECSLÉS, VESZÉLY- ÉS KOCKÁZATI
TÉRKÉPEK, A KOCKÁZATKEZELÉSI TERVEK ELSŐ FELÜLVIZSGÁLATA”

(KEHOP-1.1.0-15-2016-00006)

Jelen állapot értékelésének összefoglalója

ALSÓ-TISZA TERVEZÉSI TERÜLET

Megrendelő: Országos Vízügyi Főigazgatóság

Tervező: VIZITERV Environ Kft.

2021. április

Tartalom

1. BEVEZETŐ	3
2. ELŐZMÉNYEK	4
2.1. A TERVEZÉS TÁRGYA, TARTALMA, CÉLKITŰZÉSEK	4
2.1.1. A Nemzeti Kvassay Jenő terv és az EU Árvízirányelv szerinti kockázatkezelés kapcsolata	10
2.2. A TERVEZÉS SORÁN FIGYELEMBE VETT EGYÉB ORSZÁGOS ÁRVÍZVÉDELMI STRATÉGIAI TERVEZÉSI MUNKÁK	11
2.3. FIGYELEMBE VETT JOGSZABÁLYI KERETEK	13
2.4. AZ ELKÉSZÜLT DOKUMENTÁCIÓ SZERKEZETE	16
3. AZ ÁRVÍZVÉDELMI RENDSZER JELENLEGI ÁLLAPOTA	17
3.1. ÁRVÍZVÉDELMI TÖLTÉSEK JELENLEGI ÁLLAPOTA	17
3.2. ÁRVÍZVÉDELMI CÉLOKAT IS SZOLGÁLÓ VÍZTÁROZÁS	22
3.3. NAGYVÍZI MEDER ÁLLAPOTA ÉS KEZELÉSÉNEK HELYZETE	25
4. A JELEN ÁLLAPOTÚ ÁRVÍZVÉDELMI RENDSZER VESZÉLY- ÉS KOCKÁZATI TÉRKÉPEZÉS METODIKÁJA, VÉGREHAJTÁSA ÉS EREDMÉNYEI	27
4.1. BEVEZETŐ	27
4.1.1. Védett árterek veszélytérképezése módszertani összefoglaló	28
4.1.2. A kockázati térképezés és értékelés metodikája	28
4.1.3. Összefoglaló tervezési egységek ismertetése	36
4.1.4. A veszélyeztetettség előzetes becslése ártéri öblözetek, kisvízfolyások és belvízi elöntés esetén	37
4.2. A VESZÉLYTÉRKÉPEZÉS METODIKÁJA	40
4.2.1. Védett árterek veszélytérképezésének módszertani összefoglalója és végrehajtása	40
4.2.2. Nyílt árterek veszélytérképezésének módszertani összefoglalója és végrehajtása	45
4.2.3. Kisvízfolyások veszélytérképezésének módszertani összefoglalója és végrehajtása	48
4.2.4. Belvízi elöntések veszélytérképezésének módszertani összefoglalója és végrehajtása	53
4.3. A VESZÉLY- ÉS KOCKÁZATI TÉRKÉPEZÉS EREDMÉNYEI ÉS KIÉRTÉKELÉSE	60
4.3.1. Védett árterek veszély- és kockázati térképezésének eredményei és értékelése	62
4.3.2. Nyílt árterek veszély- és kockázati térképezésének eredményei és értékelése	63
4.3.3. Kisvízfolyások veszély- és kockázati térképezésének eredményei és értékelése	64
4.3.4. Belvízi elöntések veszély- és kockázati térképezésének eredményei és értékelése	72
5. INFORMATIKAI FEJLESZTÉSEK ÖSSZEFOGLALÁSA	74
5.1. ÁKIR FEJLESZTÉSEK	74
5.1.1. Kiinduló adatkörök ellenőrzése, alapadatok rendszerezése	74
5.1.2. A térképezés és tervezés során jelentkező ÁKIR fejlesztési igények teljesítése	74
5.1.3. Veszély- és kockázati térképezés támogatása	75
5.1.4. Statisztikai és értékelő modul létrehozása	75
5.1.5. Egyéb fejlesztések	75
5.2. CSOPORTMUNKA BIZTOSÍTÁSA	75
5.3. ÁKIR RENDSZERFELÜGYELET	75

1. BEVEZETŐ

A vízügyi igazgatási és a vízügyi, valamint a vízvédelmi hatósági feladatokat ellátó szervek kijelöléséről szóló 223/2014. (IX. 4.) Korm. rendelet alapján az Országos Vízügyi Főigazgatóság (a továbbiakban: OVF) egyes, a hatáskörébe tartoz, általános érdekű szolgáltatások biztonságos, hatékony és jó minőségben történő ellátásához szükséges, azok elvégzését támogató, a Miniszterelnökség Támogatásokat Vizsgáló Iroda által általános érdekű szolgáltatásnak minősülő feladatok ellátásával a megrendelő Szolgáltatót bízta meg a Felek között 2017. április 21. napján létrejött keretszerződésben (a továbbiakban: Keretszerződés). Felek az előzőekben hivatkozott Keretszerződés alapján és rendelkezéseinek megfelelően kötik meg a jelen Eseti Szolgáltatási Szerződést, a Megrendelő által hozott 5/2016.(12.29.) számú Alapítói Határozatra is tekintettel.

Megrendelő „Az előzetes árvízi kockázatbecslés, veszély- és kockázati térképek, a kockázatkezelési tervek első felülvizsgálata” című, KEHOP-1.1.0-15-2016-00006 azonosítószámú projekt komplex megvalósítási folyamatainak ellátása érdekében 2016. október 25. napján támogatási kérelmet nyújtott be a Nemzeti Fejlesztési Minisztérium Környezeti és Energiahatékonysági Operatív Programok Irányító Hatóságához (a továbbiakban: IH), mely pozitív támogatói döntésben részesült 2016. november 7. napján. A támogatási szerződés 2016. december 8. napján lépett hatályba.

Az Árvízi Irányelv szerinti árvízi kockázati térképek és a kockázatkezelési tervek készítésére három ütemben került sor.

- A KEOP - 2.5.0.B. Vízgazdálkodási tervezés konstrukció B) komponense, az „Árvízi kockázati térképezés és stratégiai kockázatkezelési terv készítése” keretein belül az I. ütemben elkészült az „Árvízi veszély- és kockázati térképezés és kockázatkezelési tervezés tartalmi és formai követelményeinek meghatározása, a végrehajtás megalapozása és eszközrendszerének kialakítása” c. (KEOP-2.5.0/B/10-2008-0001) munka. Mely során kidolgozták a veszély- és kockázati térképek készítésének és a kockázatkezelés tervezésének módszertanát.
- A II. ütemben, az „Előzetes árvízi kockázat-értékelés és a veszélytérképezés adatainak előállítása” (KEOP-2.5.0/B/10-2010-0001) projektben elkészült az előzetes kockázati értékelés, az előzetes kockázatbecslés, és a térképezéshez szükséges adatgyűjtés, és az adatok adattári elhelyezése (ÁKIR) is befejeződött. Az előzetes árvízi kockázatbecslés során valamennyi olyan vízgyűjtőterületet vizsgáltak, melyen jelentős árvíz kockázat áll fenn, illetve jövőbeni előfordulása okkal valószínűsíthető.
- Az árvíz kockázat kezelési program III. fázisában, az „Árvízi kockázati térképezés és stratégiai kockázatkezelési terv készítése” (KEOP-2.5.0/B/09-12-2013-0001) projektben 2015-re az időközben megmódosított mértékadó árvízszint függvényében pontosításra kerültek a veszély- és kockázati térképek, továbbá kidolgozásra kerültek a veszély és kockázatok csökkentését szolgáló intézkedések országos és területi stratégiai tervei is, illetve a lokalizációs tervezés előkészítő fázisában előkészítő vizsgálatokat végeztek.

2. ELŐZMÉNYEK

2.1. A TERVEZÉS TÁRGYA, TARTALMA, CÉLKITŰZÉSEK

A KEHOP-1.1.0-15-2016-0006 „Az előzetes árvízi kockázatbecslés, veszély- és kockázati térképek, a kockázatkezelési tervek felső felülvizsgálata” című komplex megvalósítású feladatainak ellátása, amely az Országos Vízügyi Főigazgatóság (mint Megrendelő) és a VIZITERV Environ Kft. (mint Szolgáltató) között jött létre. A komplex projekt fő célkitűzései:

- Az Európai Parlament és a Tanács 2007/60/EK sz. „Írányelv az árvízkockázatok értékeléséről és kezeléséről”-ben foglaltak teljesítése, a korábbi ÁKK felülvizsgálata
- Magyarország vízkár-elhárítási stratégiájának a megváltozott társadalmi-gazdasági elvárásoknak megfelelő átdolgozása.

A tervezés célja

Az Árvízi Irányelv a következőképpen fogalmazza meg az árvízi kockázatkezelési céljait;

Az árvizek haláleseteket és kitelepítéseket okozhatnak, károsíthatják a környezetet, súlyosan veszélyeztethetik a gazdasági fejlődést, valamint akadályozhatják a Közösség gazdasági tevékenységeit. (1)

Az árvíz elkerülhetetlen természeti jelenség. Ugyanakkor egyes emberi tevékenységek (például az emberi települések és gazdasági eszközök növekvő száma az árterületeken, valamint a természetes árvíz-visszatartási képesség fváltozás hozzájárulnak az árvizek valószínűségének növekedéséhez és káros hatásainak súlyosbodásához. (2)

Az árvizekkel kapcsolatos, elsősorban az emberi egészségre és életre, a környezetre, a kulturális örökségre, a gazdasági tevékenységekre és az infrastruktúrára gyakorolt káros következmények kockázatának csökkentése megvalósítható és kívánatos. E kockázatok csökkentését célzó intézkedéseket azonban, amennyire lehetséges, az egész vízgyűjtőben össze kell hangolni, hogy azok eredményesek lehessenek. (3)

A Közösség területén különböző típusú árvizek fordulnak elő, pl. folyami árvizek, heves árhullámok, városi árvizek és tengerparti áradások. Az árvizek okozta károk is változóak lehetnek a Közösség különböző országaiban és régióiban. Ennélfogva az árvízkockázatkezelésre vonatkozó célkitűzéseket a tagállamoknak maguknak kell meghatározniuk, s azoknak helyi és regionális körülményeken kell alapulniuk. (10)

Az árvízkockázat a Közösség bizonyos területein jelentéktelennek tekinthető, például a gyéren lakott vagy lakatlan területeken, illetve a korlátozott gazdasági eszközökkel vagy ökológiai értékekkel rendelkező területeken. Minden vízgyűjtő kerületben vagy igazgatási egységnél meg kell állapítani az árvízkockázatokat és a további intézkedések – például az árvízkár-mérséklési képesség értékelése – szükségességét. (11)

Ennek az irányelvnek a célja, hogy keretet adjon a Közösség területén az árvízkockázatok értékelésére és kezelésére az árvizekkel kapcsolatos, az emberi egészségre, a környezetre, a kulturális örökségre és a gazdasági tevékenységre gyakorolt káros következmények csökkentése érdekében. (I. fejezet 1. cikk)

Az árvízkockázat-kezelési céljainak hazai meghatározása

A kockázatkezelési tervezés céljait tekintve az Árvízi Irányelv a tagországokra bízta a kockázati célok meghatározását és elérésének ütemezését. A 178/2010 kormányrendelet a következő feladatokat határozza meg a célkitűzések tekintetében:

Kockázatkezelési célok megállapítása

„7. § (1) A veszély- és kockázati térképek alapján a Duna vízgyűjtőkerület magyarországi részére Országos Árvízi Kockázatkezelési Konceptiót (a továbbiakban: Konceptió) kell készíteni, mely tartalmazza az országos szintű árvízi kockázatkezelési célkitűzéseket, alapelveket és prioritásokat az árvízi kockázatkezelés rendje, a kockázatkezelés és a kockázatviselés, valamint a kockázatok csökkentése tekintetében. A Konceptió kiterjed az árvíznek és a belvíznek az emberi egészségre, az emberi javakra, a környezetre, a kulturális örökségre és a gazdasági tevékenységre gyakorolt lehetséges káros következményeinek csökkentésére, valamint – amennyiben indokolt – a nem szerkezeti jellegű intézkedésekre, az árvíz és belvíz valószínűségének csökkentésére összpontosítva.

(2) A Konceptió tervezetének elkészítéséről – az Országos Vízügyi Főigazgatóság és a vízügyi igazgatóságok útján – a vízügyi igazgatási szervek irányításáért felelős miniszter gondoskodik, az érintett miniszterek irányítása, felügyelete alatt álló közigazgatási szervek bevonásával és gondoskodik az Országos Vízgazdálkodási Tanács véleményének beszerzéséről.

(3) A Konceptió elfogadására a Kormány javaslatot tesz az Országgyűlésnek.”

A 178/2010 kormányrendelet értelmében tehát készíteni kell egy Konceptiót, amelynek tartalmaznia kell célokat, alapelveket és prioritásokat. Ennek egyeztetési változata elkészült 2015-ben, az ÁKK III. üteme során, amelynek megállapításai részben bekerültek a Kvassay Jenő Tervbe. A Kvassay Jenő Terv, Nemzeti Vízföldrajzi Stratégia (KJT) átfogó és hosszú távú (2030-ig) célokat fogalmaz meg a vízügyi ágazat számára, de nem azonosítja a kockázatkezelési tervezés céljait.

A kockázatkezelési tervezés feladatának tekintjük a kockázatkezelési célok olyan megfogalmazását, amely adaptálható a tervezésre. A hazai tervezés során ezt a következőképpen értelmezzük.

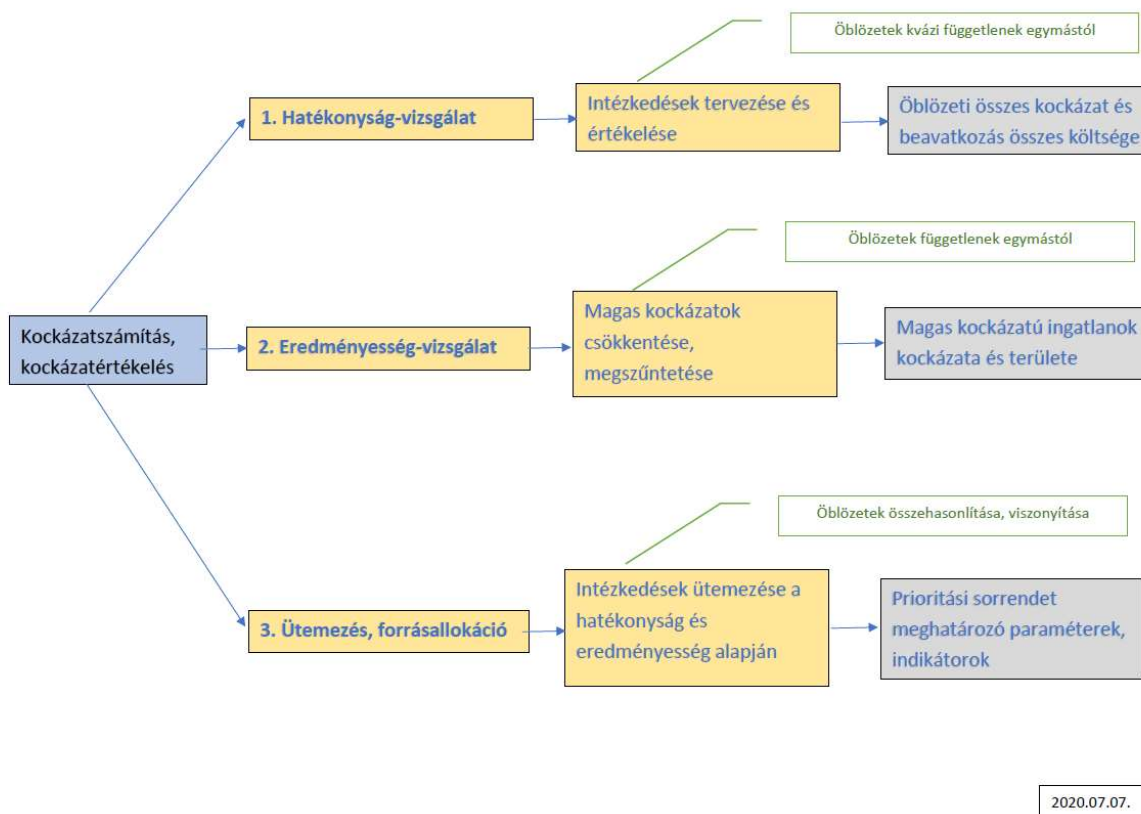
A kockázatszámítás és értékelés célját az alábbi ábrán foglaltuk össze (2. oszlop). A harmadik oszlop tartalmazza, hogyan érvényesítjük a célokat, a negyedik, hogy milyen kockázati paramétereket alkalmazunk a célok érvényesítéséhez (a prioritás-vizsgálat esetében nem részletezzük). A zöld keretben jelezzük, hogy az egyes célok esetében az öblözetek milyen mértékben vannak egymásra hatással.

A magas kockázatok csökkentését minden öblözet esetében önállóan vizsgáljuk, vagyis az öblözetek függetlensége teljes mértékű. Az intézkedések vizsgálatakor kvázi függetlenség áll fenn, mivel a töltésfejlesztések és különösen a tározóépítés és üzemeltetés hatásai átgyűrűznek egyik öblözet töltésszakaszról a másikra. Az öblözet prioritások esetében teljes mértékű függő viszonyról beszélhetünk, mivel ez esetben az öblözetek kockázatoságát egymáshoz viszonyítjuk.

Célunk, hogy az intézkedések legyenek hatékonyak, vagyis a kockázatcsökkentés haladjon meg a megvalósításához szükséges ráfordításokat.

Célunk, hogy a kockázatok szükséges és elégséges mértékben csökkentsük.

Célunk, hogy azokon az öblözeteken hajtsuk végre először a beavatkozásokat, amelyek a legnagyob kockázatosak, vagyis ahol a legnagyobb kockázatcsökkenést érhetjük el, illetve ahol a legnagyobb szükség van kockázatcsökkentésre.

1. ábra Kockázatszámítás és értékelés célja és működése

A vizsgált fő célértékek, paraméterek a hatékonyság (haszon-költség arány), amely áll a tervezési időszakra számított hasznokból és ugyanezen időszakra számított költségekből. A hasznok alatt a kockázatcsökkenést értjük. Költségek alatt kell érteni a beruházási, fenntartási, üzemeltetési költségeket. A hatékonyság számításánál alkalmazni kell az amortizációra vonatkozó gazdasági szabályokat és a hasznok és költségek jelenértékének számítását.

A modellben a töltésfejlesztések állnak a fókuszban, azonban ezek a tervezés részletes kidolgozásakor helyettesíthetők lehetnek (például árvízi tározással). Jelen feladat addig terjed, hogy meghatározzuk az ártéri öblözetek értékelési és ez alapján, besorolási tényezőit, elvégezhető legyen a besorolásuk és meghatározható legyen az ártéri öblözetekhez tartozó gazdaságos (hatékony) kiépítési szint.

Elsődleges vizsgálati szempontok:

1. Haszon-költség arány
2. Teljes költség értéke (része: beruházási költség, fenntartási, üzemeltetési, amortizációs költség és a maradó kockázat, mint potenciális költség)

További vizsgálati szempontok:

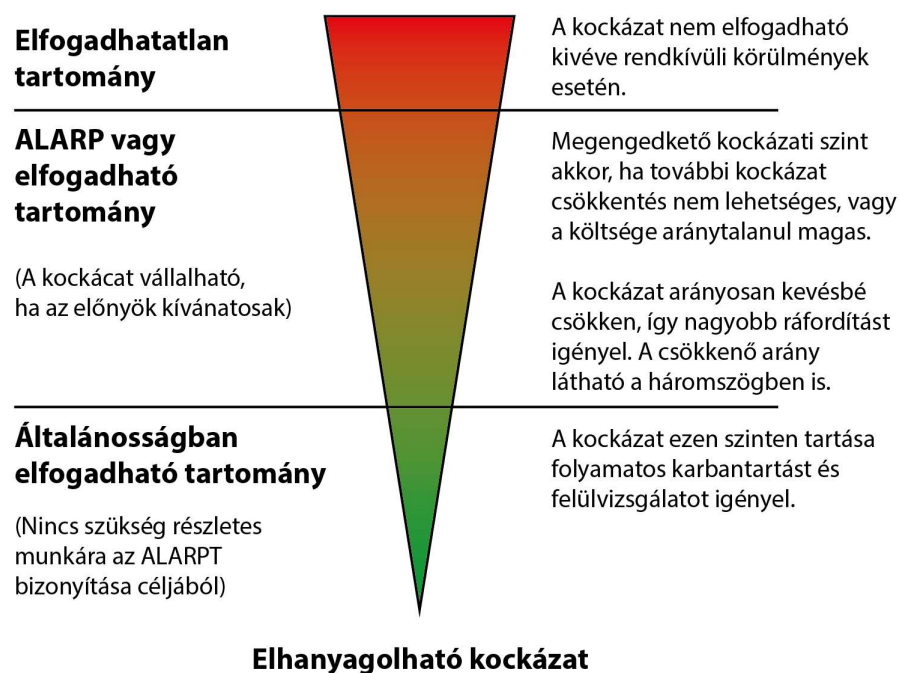
A differenciált árvízvédelem metodikájának kidolgozása során törekedni kell a *gazdaságos, hatékony és eredményes tervezésre*. A gazdaságosság akkor teljesül, ha az intézmények által a tevékenységük folytatásához felhasznált források időben, alkalmas mennyiségben és minőségben, a legjobb áron rendelkezésre állnak. A hatékony és eredményes tervezés teljesülése érdekében a következő tényezőket (teljesítménymutatókat) vizsgáljuk, amely tényezők ugyanúgy gazdasági jellegűek, mint a hatékonyság. Az első csoport a kockázati értékeket foglalja magába, ide értve a jelenlegi kockázatokat, a kockázatváltozást, a maradó kockázatot és a fajlagos kockázatot területi és országos viszonylatban. A második csoport az

intézkedési költségeket helyezi a középpontba, a harmadik pedig egy nagyon egyszerű társadalmi megközelítést tükröz.

A kockázatsökkentés szükséges mértékének meghatározása

A műszaki rendszer tervezőjének és üzemeltetőjének általános kötelessége a kockázat "lehető legkisebb ésszerűen megvalósítható" (angol rövidítéssel: ALARP) szintre való csökkentése. Ugyanakkor tekintettel arra, hogy a kockázat nem szüntethető meg teljesen, szükségszerűen létezik arányosság a kockázat és annak csökkentésére irányuló intézkedések között. E kérdésből adódik a kockázatsökkentés szükséges mértékének meghatározása, mely során az alábbi ábrán ismertetett ALARP alapelv is iránymutató.

ALARP és elfogadható kockázat koncepciója

2. ábra As Low as Reasonable Possible (ALARP) alapelv szemléltetése

A fenti ábra jól mutatja, hogy a biztonságkritikus műszaki rendszert tervező mérnök három eshetőséggel találkozhat:

- A feltárt kockázat kizárólag csak extrém körülmények között fogadható el.
- Vannak olyan esetek, amikor a kockázat elfogadható mértékű. Ezekben az esetekben a mérnök elengedhetetlen feladata, hogy részletesen elemezze miként érvényesíthető az ALARP alapelv, és kizárólag csak akkor ne végezzen el további kockázatsökkentési tevékenységet, ha az nem kivitelezhető vagy a kivitelezés költsége nem áll arányban a várható előnyökkel. A kockázat akkor is tolerálható, ha a veszélyhelyzetet jelentő műszaki rendszer általánosan előnyös a társadalomra és az emberekre, és ezen előnyök mértéke messze meghaladja a kockázat mértékét (pl. atomenergia).
- Azokban az esetekben, amikor a kockázat általánosságban is elfogadható, nincs szükség a kockázat további csökkenthetőségének elemzésére.

Tervezési feltételrendszer

Az árvízkezelési tervezésnek az Árvízi Irányelv értelmében az alábbi tervezési feltételrendszert kell alkalmaznia.

Az eredményes árvíz megelőzés és árvízvédekezés a **tagállamok közötti koordináció túl szükségessé teszi a harmadik országokkal folytatott együttműködést is**. Ez összhangban van a 2000/60/EK irányelvvel, valamint az árvízkezelésével kapcsolatos nemzetközi lapelvekkel, melyek elsősorban a 95/308/EK tanácsi határozattal (4) jóváhagyott, az Egyesült Nemzeteknek a határokat átlépő vízfolyások és nemzetközi tavak védelméről és használatáról szóló egyezménye, és bármely az annak alkalmazásáról szóló későbbi megállapodás kapcsán jött létre. (6)

A **víz- és területhasználatra vonatkozó politikák kidolgozása során** a tagállamoknak és a Közösségnek **figyelembe kell venniük** a politikáknak **az árvízkezelésre gyakorolt esetleges hatását**. (9)

Egy eredményes információs eszköz, valamint a prioritások meghatározásához és a további technikai, pénzügyi és politikai döntésekhez szükséges értékes alap rendelkezésre állása érdekében **gondoskodni kell az árvízveszélytérképek és árvízkezelési térképek kidolgozásáról**, amelyek bemutatják a különböző árvízhelyzetekhez kapcsolódó lehetséges negatív következményeket, beleértve az árvizek következtében fellépő esetleges környezetszennyezés forrásaira vonatkozó információkat. Ezzel összefüggésben a tagállamoknak **fel kell mérniük az árvízkezelést növelő hatású tevékenységeket**. (12)

Az árvízkezelési terveknek **megkülönböztetett figyelmet kell fordítaniuk a megelőzésre, védelemre és felkészültségre**. Annak érdekében, hogy a folyók nagyobb helyet kapjanak, ahol lehetséges, meg kell fontolni az árterületek fenntartását és/vagy helyreállítását és az emberi egészséget, a környezetet, a kulturális örökséget és a gazdasági tevékenységet érő károk megakadályozására és csökkentésére szolgáló intézkedéseket. Az árvízkezelési tervek elemeit rendszeresen felül kell vizsgálni, és szükség esetén naprakészé kell tenni az éghajlatváltozásnak az árvizek előfordulására gyakorolt valószínű hatásaira is figyelemmel. (14)

Az árvízkezelési keretében nagyon fontos a **szolidaritás elve**. Ennek fényében arra kell ösztönözni a tagállamokat, hogy méltányos módon osztozzanak a felelősségben, amikor mindenki számára előnyös módon, a vízfolyások mentén felmerülő kockázatkezelési intézkedésről közösen határoznak. (15)

A fenti célok teljesítését biztosító munkák teljesítésére kiírt közbeszerzés ajánlati felhívásának műszaki feladat-meghatározása az elvégzendő feladatokat az alábbiak szerint tartalmazta:

- **Országos elöntési veszélytérképezés.**
 - Térképezendő területek pontosítása
 - Védművekkel védett árterek veszélytérképezése.
 - Nyílt árterek veszélytérképezése kisvízfolyásokon.
 - Nyílt árterek veszélytérképezése folyószakaszokon.
 - Belvízi veszélytérképezés előkészítése.
- **Országos kockázati térképezés (kb. 60 000 km²).**
 - Az országos árvízkezelési térkép (OÁKT) előállításának előkészítése.
 - Regionális területhasználati térképek készítése.

- Területhasználati paraméterek meghatározása.
- Kockázati térképek elkészítése.
- **Országos kockázatkezelési tervezés előkészítése.**
 - Területhasználati adatbázis létrehozása.
 - Területrendezési tervek feldolgozása.
 - Vagyon adatok Akir adatbázisba illesztése.
 - A vízgyűjtő-gazdálkodási tervek adatainak feldolgozása, Akir adatbázisba illesztése.
 - Vidékfejlesztési scenáriók kidolgozása.
 - Területfejlesztési modellezés végrehajtása.
 - Stratégiai előntési veszély- és kockázati térkép induló változatának elkészítése.
 - Az érintettek körének meghatározása és bevonásuk a tervezés folyamatába.
 - Tervezési határfeltételek meghatározása.
 - Kockázatkezelési célok és alapelvek kitűzése, az érintettekkel való egyeztetése.
 - Kockázatkezelési konfliktusos területek lehatárolása.
- **Kockázatkezelési tervezés az ország ár- és belvíz veszélyeztetett területeire.**
 - Lehetséges nem-szerkezeti intézkedések alkalmazásának vizsgálata.
 - Lehetséges szerkezeti intézkedések alkalmazásának vizsgálata.
 - Stratégiai tervváltozatok kidolgozása.
 - A veszély- és kockázati térképek elkészítése a stratégiai tervváltozatokra.
 - Javaslat a tervezési egység árvíz-kockázat-kezelési stratégiai tervére, stratégiai környezeti vizsgálat.
- **Országos kockázatkezelés végrehajtás előkészítése.**
 - Nagyvízi mederkezelési tervezés
 - Lokalizációs tervezés előkészítő vizsgálatok (150 öblözetre).
 - Kiegészítő geodéziai mérések végrehajtása
- **A veszély és kockázati térképezés és tervezés informatikai támogatása.**
 - Kiinduló adatkörök ellenőrzése.
 - Konzisztencia ellenőrzés.
 - Minőségbiztosítás és adatfeltöltés.
 - A térképezés és tervezés során jelentkező ÁKIR fejlesztési igények teljesítése.
 - Feladat kezelés kiterjesztése térképezés esetén.
 - Feladatkezelés változat kezelés tervezés esetén.
 - Veszélytérképezés támogatás „Nyílt ártér folyószakaszokon” típus esetén.
 - Csoportmunka biztosítása.
 - Csoportmunka környezet biztosítása (projekt tevékenység támogatás).
 - Területfejlesztési becslés alkalmazás.
 - Belvízi veszélytérkép alkalmazás.
 - Egyéb fejlesztések
 - ÁKIR rendszerfelügyelet ellátása.
 - Kiegészítő szoftver beszerzések, fejlesztések, oktatás.

2.1.1. A Nemzeti Kvassay Jenő terv és az EU Árvízirányelv szerinti kockázatkezelés kapcsolata

2014-2015-ben a vízügyi ágazat elkezdte az általános gazdasági fejlődést segítő Kvassay Jenő terv kidolgozását, mely az ország vízpolitikai stratégiájának megújítását célozza. A megbízóval történt közbülső egyeztetések alapján a KJT árvíz-kockázatkezelési céljait és alapelveit az AKK projekt munkái során figyelembe vették.

A KJT szerinti árvíz-kockázat-kezelési koncepció szerint a célok és alapelvek az alábbiak.

„Általánosan

- A kialakított rendszernek a területfejlesztéssel együttműködve elő kell mozdítania a vízzel, a földterülettel, a természeti erőforrásokkal és a természeti értékekkel kapcsolatos tevékenységek koordinált kezelését és megőrzését. E miatt **a tervezés során egymásra épülő, komplex megoldásokat kell keresni.**
- Az árvízvédelmi biztonsági előírásokat újra kell fogalmazni, ehhez:
 - o A veszély elleni defenzív tevékenységről át kell térni a kockázatok kezelésére, az árvízveszélyes területek hasznosításakor alkalmazkodni kell a fennálló veszélyekhez.
 - o Az árvizek és belvizek kezelése során, ahol ez lehetséges, a katasztrófa megelőzés elsődleges a katasztrófa-kezeléshez képest.
- Az árvíz-kockázat-kezelési tervek az integrált vízgyűjtő-gazdálkodás részét képezik. Az árvíz-kockázat-kezelési koncepció cél- és eszközrendszerének figyelembe kell vennie az ésszerű és hatékony vízkészlet-gazdálkodás követelményét, illetve maga is ebbe az irányba kell, hogy befolyásolja a gazdálkodást.
- A megoldások megkövetelik az árvízi kockázatkezelési koncepció céljainak más szakpolitikákba történő integrálását. Különösen fontos lenne az integráció az agrárpolitikába, a természetvédelemben, a környezetvédelemben, a területfejlesztésben és a katasztrófavédelemben (például: vidékfejlesztés – vízvisszatartás, területfejlesztés – veszélyeztetettség).

A társadalom számára elfogadható kockázat mértéke

- Az „abszolút biztonság” szintje nem elérhető, és racionálisan célként nem is közelíthető, ehelyett meg kell határozni a társadalom számára elfogadható kockázat mértékét.
- A társadalom számára elfogadható kockázat meghatározásakor a nehezen vagy egyáltalán nem számszerűsíthető károkat is figyelembe kell venni.
- Az árvíz-kockázat-kezelési stratégia másik célja, hogy csökkentse az előntési kockázatot akkor, ha az nagyobb az elvárt minimális szintnél, vagy ha az elfogadhatósági intervallumon belül a beavatkozás érdemi javulást okoz. Összességében elmondható, hogy az árvízzel és belvízzel veszélyeztetett területeken az előntési károk kockázatát országosan csökkenteni kell, de a beavatkozások helyét és a csökkentés mértékét csak részletes vizsgálatok alapján lehet a jövőben meghatározni.
- Az árterületek hasznosításakor a társadalomnak és a gazdaságnak is alkalmazkodnia kell a területet érintő becsülhető veszélyek szintjéhez.

A társadalom önvédelmi képességét erősíteni kell. El kell érni, hogy az a lakos, gazdasági szereplő, aki elszenvedheti az előntési események következményeit, alkalmassá váljon (ha ez lehetséges) saját óvintézkedései megtételére a károk

megelőzése, csökkentése érdekében. Ezért az árvízi tudatosság szintjét emelő programokat kell kidolgozni és végrehajtani, a jó építési és egyéb gyakorlatokat el kell terjeszteni.

- A kockázatkezeléshez egymásra épülő komplex megoldásokat kell keresni, ennek keretében:
 - a védekezés mellett a veszély megelőzésre is nagy hangsúlyt kell fektetni a vizek lehetőség szerinti visszatartásával, a tározás növelésével,
 - az árvíz- és belvízkockázattal érintett területeken ösztönözni kell a területhasználat-váltást a természeti adottságoknak nem megfelelő területhasználatok esetében,
 - az árvizek idején jelentkező víztöbblet természetes öblözetekbe való kivezetésének, és megőrzésének lehetőségét és
 - az élő rendszerek víztározási kapacitását jobban ki kell használni,
 - az árvíz gyors levonulását elősegítő ún. nagyvízi levezető sáv kialakítását és fenntartását a kockázatokat és veszélyeket figyelembe véve, az érintett értékek összevetésére alapuló kompromisszumokkal végezzük,
 - a megoldások között kell szerepeljenek az agrárgazdálkodásban található lehetőségek is, mint a víz területen való tartása (tározással, (öntöző)csatornákkal, beszivárogtatással) és a talajvízháztartás javítása,
 - a védekezési rendszer rugalmasságát olyan eszközökkel növeljük, mint a mobil gátak használata;
 - fentiek kiegészülnek a nem-szerkezeti intézkedések államilag összehangolt rendszerével.”

2.2. A TERVEZÉS SORÁN FIGYELEMBE VETT EGYÉB ORSZÁGOS ÁRVÍZVÉDELMI STRATÉGIAI TERVEZÉSI MUNKÁK

Az Európai Parlament és Tanács 2007/60/EK **irányelve**, valamint annak hazai végrehajtását szabályozó 178/2010 (V.13) Korm. rendelet, mint a jelen munka szempontjából meghatározó jogi keretek a tervezési szerződésben rögzített feladatokkal együtt meghatározták a munka fő irányait.

Ezen túlmenően a Megbízóval folytatott folyamatos munkaközi konzultációk, egyeztetések során felmerült annak szükségessége, hogy az AKK projekt keretében folyó munkákat össze kell hangolni mindazon az árvízvédelmi fejlesztési stratégiát megalapozó egyéb tervezési programokkal, vizsgálatokkal, amelyek a fenti felsorolt hazai jogi szabályokba előírt feladatok teljesítéséhez kapcsolódnak.

A részben párhuzamosan folyó és a tervezési alegységet is érintő stratégiai tervezési munkák kapcsolódását az **1. táblázat** foglalja össze.

1. táblázat. *Az AKK projekt végrehajtása során figyelembe vett kapcsolódó hazai jogszabályok, programok*

Kapcsolódó jogszabály, stratégia program	Kapcsolódás jellege
2004. évi LXVII. törvény a Tisza-völgy árvízi biztonságának növelését, valamint az érintett térség terület- és vidékfejlesztését szolgáló program (a Vásárhelyi-terv továbbfejlesztése) közérdekűségéről és megvalósításáról	A Tisza-völgy komplex árvízvédelmi fejlesztési programjának aktualizálása (VTT) 2014-2015-ben megtörtént. A továbbfejlesztett, aktualizált koncepcióba előirányzott intézkedési javaslatokat a Tisza-völgyi tervezési terület egységek kockázatkezelési tervében, mint a közeljövőben megvalósuló fejlesztéseket vettük figyelembe. A Tisza-völgyi árvízvédelmi fejlesztési program kidolgozása során a több szempontú változat elemzés keretében az AKK veszély- és kockázati térképezés során meghatározott jellemzőket (veszélyeztetett lakosok, és vagyoneérték) figyelembe vették a fejlesztések fontossági sorrendjének meghatározásában.
Nemzeti Kvassay Jenő Terv	Konkrétan az alábbi általános célok és alapelvek érvényesítése történik meg vagy kezdődik el a kockázatkezelési tervekben: – a tervezés során egymásra épülő, komplex megoldásokat kell keresni. – át kell térni a kockázatok kezelésére, az árvízveszélyes területek hasznosításakor alkalmazkodni kell a fennálló veszélyekhez. – Az árvíz kockázat-kezelési tervek az integrált vízgyűjtő-gazdálkodás részét képezik. – Fontos lenne az integráció az agrárpolitikába, a természetvédelembe, a környezetvédelembe, a területfejlesztésbe és a katasztrófavédelembe. – Nehezen vagy egyáltalán nem számszerűsíthető károkat is figyelembe kell venni.
83/2014. (III. 14.) Korm. rendelet a nagyvízi meder, a parti sáv, a vízjárta és a fakadó vizek által veszélyeztetett területek használatáról, hasznosításáról, valamint a folyók esetében a nagyvízi mederkezelési	A kormányrendelet végrehajtásának keretében készült 69 db nagyvízi mederkezelési konzultációs terv intézkedési javaslatai rendszerezésre kerültek és tervezési terület egységenként a Hiba! A

terv készítésének rendjére és tartalmára vonatkozó szabályokról.	hivatkozási forrás nem található. <i>melléklet</i> tartalmazza. A vízügyi igazgatóságok által elkészített nagyvízi mederkezelési tervekben szerepeltetett intézkedések az ÁKK tervezési egységeken előirányzott intézkedésekként kerülnek felsorolásra intézkedés típusonként kategorizálva, azonban kockázatcsökkentő hatásai jelen ÁKK projektben nem kerülnek elemzésre, tekintettel arra, hogy az előirányzott intézkedések a nagyvízi mederkezelésre vonatkozó rendelet alapján még hatósági, környezetvédelmi, természetvédelmi egyeztetési stádiumban vannak. A tervek kihirdetésére miniszteri rendeletben kerül sor az egyeztetési fázis lezárulását követően.
74/2014. (XII. 23.) BM rendelet a folyók mértékadó árvízszintjeiről.	A folyók rendeletben kihirdetett új mértékadó árvízszintjeit a veszélytérképezés során figyelembe vettük. Ezen értékekhez illeszkedve határoztuk meg a vízrendszert terhelő árhullámok különböző valószínűségű értékeit.

2.3. FIGYELEMBE VETT JOGSZABÁLYI KERETEK

EU jogszabályi keretek:

- **Az Európai Parlament és a Tanács 2007/60/EK irányelve.** Az Európai Parlament és a Tanács 2007/60/EK sz. alatt irányelvet fogadott el az árvíz-kockázatok értékeléséről és kezeléséről. Ennek célja, hogy meghatározza az árvíz-kockázatok értékelésére és kezelésére irányuló tevékenységek kereteit, az emberi egészségre, a környezetre, a kulturális örökségre és a gazdasági tevékenységre gyakorolt káros következmények csökkentése érdekében.

Az Irányelv alapján a tagállamok előzetes árvíz-kockázati értékelést kell végezni, majd árvíz-veszélytérképeket, árvíz-kockázati térképeket és árvíz-kockázat-kezelési terveket kell készíteniük. A szerkezeti és nem szerkezeti intézkedésekre és az árvíz valószínűségének csökkentésére összpontosítva árvízi kockázatkezelési célokat állapítanak meg, és a célkitűzések elérését szolgáló intézkedéseket irányoznak elő, figyelembe véve a környezetre gyakorolt hatások vizsgálatáról szóló, a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek veszélyeinek ellenőrzéséről szóló, és a stratégiai hatásvizsgálatról szóló EK irányelveket. Eljárást alakítanak ki a nemzetközi vízgyűjtők esetében alkalmazandó transznacionális hatású intézkedések értékeléséhez használandó költség-haszon elemzésekre. Bemutadják a terv végrehajtásának programját, kitérve az intézkedések rangsorolására és az előrehaladás figyelemmel kísérési módjára, a megtett, nyilvános tájékoztatási és konzultációs intézkedésekre, csatolják a hatáskörrel rendelkező hatóságok jegyzékét is. Nemzetközi vízgyűjtő terület esetében bemutatják a koordinációs folyamatot.

Az árvíz-kockázat-kezelési terveknek figyelembe kell venniük a költségek és hasznok, az előntés mértéke, az árvíz-terjedési útvonalak és az árvíz-visszatartási képességgel rendelkező területek – például természetes árterületek –, a környezetvédelmi célkitűzések, a talaj- és vízgazdálkodás, a területrendezés, a kikötői infrastruktúra szempontjait.

Az árvíz-kockázat-kezelési tervek a megelőzésre, védelemre való felkészültségre (beleértve az árvíz-előrejelzéseket és a riasztó rendszereket) összpontosítanak, valamint figyelembe veszik az adott vízgyűjtő vagy részvízgyűjtő jellemzőit. Az árvíz-kockázat-kezelési tervekbe a fenntartható terület-használati gyakorlat támogatását, az árvíz-visszatartás javítását, valamint bizonyos területek árvíz-események esetén történő ellenőrzött elárasztását is fel lehet venni.

Az árvíz-kockázat-kezelési tervek a szolidaritás érdekében nem tartalmazhatnak olyan intézkedéseket, amelyek jelentősen növelik az árvíz-kockázatot az alvízi vagy felvízi országokban, kivéve, ha ezekben az összehangolt intézkedésekben az érintett tagállamok egymás között megegyeztek.

A tagállamok biztosítják, hogy a teljes egészében a Közösség területén fekvő vízgyűjtőkre a vízgyűjtő kerület szintjén összehangolt egyetlen, egységes árvíz-kockázat-kezelési terv vagy árvíz-kockázat-kezelési tervcsomag készüljön. A Közösség határain túlra kiterjedő nemzetközi vízgyűjtők esetében is összehangolt egyetlen, egységes nemzetközi árvíz-kockázat-kezelési terv készítésére törekednek.

Az irányelv 9. cikkének 2. pontja értelmében ezen irányelv 7. és 14. cikkében említett első árvíz-kockázat-kezelési tervek kidolgozását és későbbi felülvizsgálatait a 2000/60/EK irányelv 13. cikkének (7) bekezdésében meghatározott vízgyűjtő-gazdálkodási tervek felülvizsgálataival összehangolva kell végrehajtani, és azok a felülvizsgálatokba beépíthetők.

Az Árvízi Irányelv melléklete tartalmazza az árvíz-kockázat-kezelési tervek tartalmát:

- **Az Európai Parlament és a Tanács 2000/60/EK irányelve** a vízpolitika terén a közösségi fellépés kereteinek meghatározásáról. A Víz Keretirányelv célja a felszíni vizek és a felszín alatti vizek megóvásának, védelmének és kezelésének legjobb gyakorlata megvalósítása. A Vízgyűjtő-gazdálkodási Terv operatív lépcsőfok a VKI célkitűzéseinek eléréséhez. A VGT egy egységesített eszköz, amely segít a VKI célkitűzéseinek közösségi szintű megvalósítását. Távlati célként így a VKI általános célkitűzései állíthatók fel:
 - A vízi ökoszisztémák, és - tekintettel azok vízszükségletére - a vízi ökoszisztémáktól közvetlenül függő szárazföldi ökoszisztémák és vizes élőhelyek állapotának javítása és védelme.
 - A klímaváltozás következményeként megjelenő szélsőséges időjárási helyzetek következményeinek (rendkívüli árvizek, rendkívüli vízhiányos időszakok) kezelése, kártételek megelőzése.
 - A vízkészletek (felszíni, felszín alatti) fenntartható gazdálkodásához szükséges feltételek javítása, fenntartható használatának elősegítése.
 - A különösen veszélyes anyagok vizekbe való bevezetésének fokozatos csökkentése és megszüntetése.
 - A felszín alatti vizek szennyezésének csökkentése.
 - 2015-re (illetve 2021-re) el kell érni az erősen módosított és mesterséges víztestek jó állapotát.

Hazai jogszabályi keretek

- **A 178/2010. (V. 13.) Korm. rendelet a vizek többletéből eredő kockázattal érintett területek meghatározásáról, a veszély- és kockázati térképek, valamint a kockázatkezelési tervek készítéséről, tartalmáról.** A rendeletbe foglalt egyes részfeladatokat az EU által kötelezően előírt határidőre kell teljesíteni. A kötelező részhatáridők: 2011. december 22. (Előzetes kockázati értékelés), 2013. december 22. (Veszély-és kockázati térképezés), 2015. december 22. (Árvíz kockázat-kezelési tervek kidolgozása).
A 2011. évi első és a 2013. évi második jelentést az ország határidőre teljesítette. Ezen jelentések felhasználásával a jelen munka keretében sor került a veszély és kockázati térképek öblözetenkénti, részvízgyűjtőnkénti részletes kidolgozására, majd azok alapján az országos veszély-és kockázati térképek pontosítására, véglegesítésére és az árvíz kockázat-kezelési tervek kidolgozására.
- **2004. évi LXVII. törvény a Tisza-völgy árvízi biztonságának növelését, valamint az érintett térség terület- és vidékfejlesztését szolgáló program (a Vásárhelyi-terv továbbfejlesztése) közérdekűségéről és megvalósításáról.** Az Országgyűlés 2004-ben megalkotta a Tisza-völgy árvízi biztonságának növelését, valamint az érintett térség terület- és vidékfejlesztését szolgáló program (a Vásárhelyi-terv továbbfejlesztése) közérdekűségéről és megvalósításáról szóló **2004. évi LXVII. Törvényt**. A 2006-os Tisza- és Duna-völgyi rendkívüli árvizeket követően a **1003/2007. (I. 24.) Korm. határozat** alapján a 2007. évi CXLIX. Törvénnyel módosították 2004. évi LXVII. Törvényt, aminek 2. § (3) bekezdése előírja, hogy a „(3) A (2) bekezdésben megfogalmazott alapelveknek megfelelően a VTT keretében a következőket kell megvalósítani: a) a Tisza-völgy árvízvédelmi műveinek előírás szerinti kiépítését, összhangban a nagyvízi medrek vízszállító képességének növelésével, a lefolyás elősegítését szolgáló beavatkozásokkal, biztosítva a folyók hullámtereinek táj-és földhasználat váltását;”
- **83/2014. (III. 14.) Korm. rendelet a nagyvízi meder, a parti sáv, a vízjárta és a fakadó vizek által veszélyeztetett területek használatáról, hasznosításáról, valamint a folyók esetében a nagyvízi mederkezelési terv készítésének rendjére és tartalmára vonatkozó szabályokról.** Az elmúlt évtizedek, de különösen az 1998 - 2013 közötti időszakban levonult árvizek magasságának jelentős növekedése, illetve az árhullámok levezetésének a tapasztalatai, a védekezési időszakokat követően egyre hangsúlyosabb társadalmi és gazdasági igények egyértelműen arra utalnak, hogy a folyók nagyvízi medrében olyan beavatkozások szükségesek, amelyek javítják a nagyvízi vízszállító képességet, garantálják annak fenntarthatóságát. Az elmúlt közel másfél évtized árvízi eseményei során olyan területek is érintettek lettek, ahol a korábbi árhullámok ellen nem kellett védekezni, ugyanakkor egyértelművé vált, hogy az árvízvédekezés hagyományos eszközei mellett a sikeres védekezés esélyének megőrzéséhez új eszközöket is kell keresni. A fent leírtakkal **összhangban a 83/2014. (III.14.) Kormányrendelet** rendelkezik a nagyvízi medrekre vonatkozó kezelési tervek elkészítéséről. A folyók nagyvízi medrének kezelése több cél összehangolását igényli. A célrendszer tartalmát a folyó tulajdonságainak a társadalom életében és jövőjében érvényesülő szerepe jelöli ki, úgymint, hogy a folyó: ne okozzon az érintett lakosság számára vállalhatatlan élet- és vagyoni kockázatot; maradjon természetes élőhely és tájalkotó érhálózat; legyen forrása a társadalom anyagi és szociális szükségleteinek kielégítéséhez.
- **74/2014. (XII. 23.) BM rendelet a folyók mértékadó árvízszintjeiről.** A mértékadó árvízszintek felülvizsgálatát az elmúlt 1-2 évtizedben szinte minden vízfolyáson

bekövetkezett LNV növekedés indokolta. Az eddig megfigyelt legnagyobb vízszintek növekedéséhez az esetek egy jelentős részében az eddig nem, vagy csak ritkán megfigyelt hidrometeorológiai, hidrológiai tényezők vezettek. Számos vízfolyáson illetve vízfolyás szakaszon a nagyvízi meder állapotának árvíz levezetési szempontból kedvezőtlenebbé válása is hozzájárult az árvízszintek emelkedéséhez.

Az Árvíz kockázat Kezeléshez kapcsolódó további jogszabályok:

- 1146/2016. (III. 25.) Korm. határozat - Magyarország Árvízi Országos Kockázatkezelési Tervéről, BM közlemény - Magyarország Árvízi Országos Kockázatkezelési Tervéről
- BM közlemény - Magyarország felülvizsgált, 2015. évi vízgyűjtő-gazdálkodási tervéről
- A 2015. december 22-én közzétett „A Duna-vízgyűjtő magyarországi része VÍZGYŰJTŐ-GAZDÁLKODÁSI TERV - 2015” dokumentumának összefoglaló rövidített változata
- 285/2016. (IX. 21.) Korm. rendelet - a Környezeti és Energiahatékonysági Operatív Program keretében megvalósuló egyes vízgazdálkodási célú beruházásokkal összefüggő közigazgatási hatósági ügyek nemzetgazdasági szempontból kiemelt jelentőségű ügyé nyilvánításáról
- 5/2015. (XII. 30.) KKB határozat - a KEOP-2.5.0/B/09-12-2013-0001 Árvízi kockázati térképezés és stratégiai kockázatkezelési terv készítése c. Európai Unió projekt eredményeiről szóló tájékoztató elfogadásáról
- 1084/2016. (II. 29.) Korm. határozat - a Környezeti és Energiahatékonysági Operatív Program éves fejlesztési keretének megállapításáról
- 1125/2015. (III. 6.) Korm. határozat - a Környezet és Energia Operatív Program 2011-2013. évekre szóló akciótervének megállapításáról

2.4. AZ ELKÉSZÜLT DOKUMENTÁCIÓ SZERKEZETE

Jelen állapot fő összefoglaló dokumentum	Tervezési egységenként készült átfogó összefoglaló dokumentáció. A jelen állapot felmérése, a tervezési egységek bemutatása, a veszély- és kockázati térképezés módszertanának, eredményeinek és ezek értékelésének összefoglalása. Az informatikai fejlesztések, és az ÁKK-hoz kapcsolódó egyéb elvégzett feladatok leírása
Főanyag dokumentumok	A veszélyeztetettség előzetes becslése
	Metodikai leírások részletesen
	Veszély és kockázati térképek
	Veszély- és kockázati térképezés eredményeinek értékelése
	Informatikai fejlesztések
	Általános leírások
	Tutorialok

2. táblázat. Az elkészült dokumentumok szerkezete

3. AZ ÁRVÍZVÉDELMI RENDSZER JELENLEGI ÁLLAPOTA

3.1. ÁRVÍZVÉDELMI TÖLTÉSEK JELENLEGI ÁLLAPOTA

Az Alsó-Tisza tervezési területen a jelenleg érvényes nyilvántartás szerint összesen 12 ártéri öblözet található. Az ártéri öblözetek nyilvántartott teljes területe 6423 km². Az ártéri öblözeteket három vízügyi igazgatóság kezelésében levő 23 árvízvédelmi szakasz, összesen 903 km árvízvédelmi töltés védi. Az öblözetek területi adatait, az érintett vízügyi igazgatóságokat az **3. táblázat**, az árvízvédelmi töltések főbb adatait a **4. táblázat**, mutatja be.

3. táblázat. Az Alsó-Tisza tervezési terület ártéri öblözetek

Ártéri öblözetek		Vízügyi igazgatóság	Terület
Száma	Neve		km ²
2.53	Csongrádi	Alsó-Tisza vidéki	204
2.54	Szegedi	Alsó-Tisza vidéki	342
2.87	Nagy-Sárréti	Körös-vidéki (908,72 km ²)	1216
		Tiszántúli (307,23 km ²)	
2.88	Berettyóújfalui	Tiszántúli	155
2.89	Érmelléki	Tiszántúli	17
2.90	Kis-Sárréti	Tiszántúli	901
2.91	Sarkadi	Körös-vidéki	1077
2.92	Remetei	Körös-vidéki	87
2.93	Gyulai	Körös-vidéki	101
2.94	Békési	Körös-vidéki	297
2.95	Körös-Tisza-Maros köz	Alsó-Tisza vidéki (1432 km ²)	1783
		Körös-vidéki (351,00 km ²)	
2.96	Torontáli	Alsó-Tisza vidéki	243
Összesen			6423

4. táblázat. Az Alsó-Tisza tervezési terület árvízvédelmi fővédvonalai

Árvízvédelmi szakaszok		Vízügyi igazgatóság	Védvonal	Hossz	
Szám a	Neve			km	
09.03	Kálló-menti	Tiszántúli	Kálló jobb part	11,2	12,8
			Berettyó jobb part	1,6	
09.04	Darvas-pocsaji	Tiszántúli	Berettyó jobb part	44,5	55,1
			Ér jobb part	8,7	

Árvízvédelmi szakaszok		Vízügyi igazgatóság	Védvonal	Hossz	
Szám a	Neve			km	
			Kálló bal part	1,9	
09.05	Szeghalom-darvasi	Tiszántúli	Berettyó bal part	25,0	35,2
			Sebes-Körös jobb part	10,2	
09.06	Darvas-kismarjai	Tiszántúli	Berettyó bal part	47,4	47,4
09.07	Érmelléki	Tiszántúli	ÉR bal part	8,1	13,9
			Berettyó jobb part	5,8	
09.08	Szeghalom-körösszakáli	Tiszántúli	Sebes-Körös jobb part	32,3	32,3
09.09	Bucsa-nádudvari	Tiszántúli	Hortobágy-Berettyó bal part	33,9	33,9
11.01	Gyála-Szeged-algyői	Alsó-Tisza-vidéki	Tisza jobb part	31,5	31,5
11.02	Algyő-dongéri	Alsó-Tisza-vidéki	Tisza jobb part	28,5	36,0
			Dongér jobb part	7,5	
11.03	Dongér-csongrádi	Alsó-Tisza-vidéki	Tisza jobb part	49,6	57,1
			Dongér bal part	7,5	
11.04	Marostorok-mártélyi	Alsó-Tisza-vidéki	Tisza bal part	32,4	35,0
			Maros jobb part	2,6	
11.05	Mindszent-szentesi	Alsó-Tisza-vidéki	Tisza bal part	31,8	31,8
11.06	Torontáli	Alsó-Tisza-vidéki	Tisza bal part	12,4	41,0
			Maros bal part	28,6	
11.07	Maros jobb parti	Alsó-Tisza-vidéki	Maros jobb part	44,8	63,8
			Sámson-Apátfalvai- Száraz-ér bal part	9,5	
			Sámson-Apátfalvai- Száraz-ér jobb part	9,5	
11.08	Szentes-öcsödi	Alsó-Tisza-vidéki	Hármas-Körös bal part	35,9	35,9
12.01	Szarvasi	Körös-vidéki	Hármas-Körös bal part	49,1	49,1
12.02	Mezőberényi	Körös-vidéki	Fehér-Körös bal part	9,3	

Árvízvédelmi szakaszok		Vízügyi igazgatóság	Védvonal	Hossz	
Szám a	Neve			km	
			Kettős-Körös bal part	35,0	44,3
12.03	Zsófiamajori	Körös-vidéki	Hármas-Körös jobb part	28,4	28,4
12.04	Dobozi	Körös-vidéki	Fekete-Körös jobb part	15,8	52,0
			Kettős-Körös jobb part	36,2	
12.05	Mályvádi	Körös-vidéki	Fehér-Körös jobb part	9,5	30,0
			Fekete-Körös bal part	20,5	
12.06	Ecseghalvai	Körös-vidéki	Hortobágy-Berettyó bal part	43,0	43,0
12.07	Körösladányi	Körös-vidéki	Berettyó jobb part	21,3	35,3
			Sebes-Körös jobb part	14,0	
12.08	Fokközi	Körös-vidéki	Sebes-Körös bal part	58,0	58,0
Összesen				903	903

A folyók mértékadó árvízszintjei (MÁSZ) 2014-ben felülvizsgálatra kerültek. Az új árvízszinteket, illetve a kiépítési biztonság értékeit a folyók mértékadó árvízszintjeiről szóló 74/2014. (XII. 23.) BM rendelet hirdette ki.

A tervezési egység területén lévő vízmérce állomás szelvényekre vonatkozóan a VIZIG-ek által nyilvántartott, eddig észlelt legnagyobb vízállásokat (LNV), a 2014-től hatályos új MÁSZ értékeket és a MÁSZ és LNV közötti különbségeket a **5. táblázat** mutatja.

5. táblázat. A mértékadó árvízszint (MÁSZ) és az eddig észlelt legnagyobb vízállás (LNV) összehasonlítása a fő vízmércéknél

S. sz.	Folyó	Vízmérce	Vízmérce „0” (mBf)	LNV (cm)	LNV (mBf)	MÁSZ (mBf)	MÁSZ-LNV (m)
1	Tisza	Csongrád	76,18	1037	86,55	87,10	0,55
2	Tisza	Mindszent	74,82	1062	85,44	86,16	0,72
3	Tisza	Algyő	74,00	1056	84,56	85,12	0,56
4	Tisza	Szeged	73,70	1009	83,79	84,39	0,60
5	Berettyó	Kismarja	95,81	526	101,07	102,28	1,21
6	Berettyó	Berettyóújfalu	89,38	512	94,50	95,61	1,11
7	Berettyó	Szeghalom	82,59	678	89,37	89,86	0,49
8	Sebes-Körös	Körösszakál	92,15	518	97,33	97,90	0,57
9	Sebes-Körös	Újiráz	86,26	555	91,81	92,12	0,31
10	Sebes-Körös	Körösladány	80,98	815	89,13	89,59	0,46

S. sz.	Folyó	Vízmérce	Vízmérce „0” (mBf)	LNV (cm)	LNV (mBf)	MÁSZ (mBf)	MÁSZ-LNV (m)
11	Hort.-Berettyó	Ágota	84,35	284	87,19	87,52	0,33
12	Hort.-Berettyó	Borz	81,75	438	86,13	86,57	0,44
13	Hort.-Berettyó	Mezőtúr-Árvízkapu-felső	78,30	785	86,15	86,55	0,40
14	Kálló-főcsat.	Bakonszeg	89,30	146	90,76	91,64	0,88
15	Fekete-Körös	Ant	85,42	1000	95,42	96,33	0,91
16	Fekete-Körös	Sarkad	84,50	952	94,02	94,86	0,84
17	Fekete-Körös	Remete	83,08	916	92,24	93,04	0,80
18	Fehér-Körös	Gyula	84,62	786	92,48	93,17	0,69
19	Kettős-Körös	Doboz	82,02	948	91,50	92,39	0,89
20	Kettős-Körös	Békés	81,12	972	90,84	91,85	1,01
21	Kettős-Körös	Köröstarcsa	80,01	909	89,10	90,34	1,24
22	Hármas-Körös	Gyoma	78,66	918	87,84	88,87	1,03
23	Hármas-Körös	Szarvas	77,26	986	87,12	87,74	0,62
24	Hármas-Körös	Kunszentmárton	76,13	1041	86,54	87,07	0,53
25	Maros	Makó	79,50	625	85,75	86,57	0,82

A tervezési egység árvízvédelmi szakaszainak kiépítettségi értékeit ártéri öblözetenként a **6.** táblázat mutatja be.

6. táblázat. *táblázat A töltésrendszer jelenlegi kiépítettsége*

VIZIG	Ártéri öblözet	Árvízvédelmi szakasz	Töltés	Hossz (km)	Magasság hiányos hossz (km)	Magassági hiány MÁSZ + biztonsághoz (m)
ATIVIZIG	2.53 Csongrádi	11.03	Dongér bp.	7,5	7,5	1,7
	2.53 Csongrádi	11.03	Tisza jp.	49,6	49,6	0,9
	2.54 Szegedi	11.01	Tisza jp.	31,5	31,5	1,0
	2.54 Szegedi	11.02	Dongér jp.	7,5	7,5	1,7
	2.54 Szegedi	11.02	Tisza jp.	28,5	28,5	1,1
TIVIZIG	2.87 Nagy-Sárréti	09.03	Kálló jp.	11,2	11,2	0,6
	2.87 Nagy-Sárréti	09.03	Berettyó jp.	1,6	1,6	0,6

VIZIG	Ártéri öblözet	Árvízvédelmi szakasz	Töltés	Hossz (km)	Magasság hiányos hossz (km)	Magassági hiány MÁSZ + biztonsághoz (m)
	2.87 Nagy-Sárréti	09.09	Hortobágy-Berettyó bp.	33,9	33,9	0,9
KÖVIZIG	2.87 Nagy-Sárréti	12.03	Hármas-Körös jp.	28,4	22,5	1,3
	2.87 Nagy-Sárréti	12.06	Hortobágy-Berettyó bp.	43,0	43,0	0,6
	2.87 Nagy-Sárréti	12.07	Berettyó jp.	21,2	21,2	0,7
	2.87 Nagy-Sárréti	12.07	Sebes-Körös jp.	14,0	14,0	1,0
TIVIZIG	2.88 Berettyóújfalui	09.04	Berettyó jp.	44,5	44,5	0,7
	2.88 Berettyóújfalui	09.04	Ér jp.	8,7	0	0
	2.89 Érmelléki	09.07	Berettyó jp.	5,8	0	0
	2.90 Kis-Sárréti	09.04	Kálló bp.	1,9	0	0
	2.90 Kis-Sárréti	09.05	Berettyó bp.	25,0	25,0	0,9
	2.90 Kis-Sárréti	09.05	Sebes-Körös jp.	10,2	10,2	0,5
	2.90 Kis-Sárréti	09.06	Berettyó bp.	47,4	47,4	0,7
	2.90 Kis-Sárréti	09.07	Ér bp.	8,1	8,1	0,5
	2.90 Kis-Sárréti	09.08	Sebes-Körös jp.	32,3	32,3	0,3
KÖVIZIG	2.91 Sarkadi	12.04	Fekete-Körös jp.	16,1	16,1	1,1
	2.91 Sarkadi	12.04	Kettős-Körös jp.	36,2	36,2	1,2
	2.91 Sarkadi	12.08	Sebes-Körös bp.	58,0	58,0	0,7
	2.92 Remetei	12.05	Fehér-Körös jp.	9,5	9,5	1,4
	2.92 Remetei	12.05	Fekete-Körös bp.	20,5	20,5	1,4
	2.93 Gyulai	12.02	Fehér-Körös bp.	5,0	5,0	1,1
	2.94 Békési	12.02	Fehér-Körös bp.	4,3	4,3	1,1
	2.94 Békési	12.02	Kettős-Körös bp.	35,0	35,0	1,3
	2.94 Békési	12.01	Hármas-Körös bp.	14,3	14,3	1,2
	2.95 Körös-Tisza-Maros-közi	12.01	Hármas-Körös bp.	34,8	34,8	1,2
ATIVIZIG	2.95 Körös-Tisza-Maros-közi	11.04	Maros jp.	2,6	2,6	1,5
	2.95 Körös-Tisza-Maros-közi	11.04	Tisza bp.	32,4	32,4	1,3
	2.95 Körös-Tisza-Maros-közi	11.05	Tisza bp.	7,2	7,2	1,3
	2.95 Körös-Tisza-Maros-közi	11.05	Tisza bp.	5,4	5,4	1,2
	2.95 Körös-Tisza-Maros-közi	11.05	Tisza bp.	19,1	19,1	1,2
	2.95 Körös-Tisza-Maros-közi	11.07	Maros jp.	44,8	44,8	1,2
	2.95 Körös-Tisza-Maros-közi	11.07	Sámson-Apátfalvai-Száraz-ér bp.	9,5	9,5	1,3
	2.95 Körös-Tisza-Maros-közi	11.07	Sámson-Apátfalvai-Száraz-ér jp.	9,5	9,5	0,9
	2.95 Körös-Tisza-Maros-közi	11.08	Hármas-Körös bp.	7,2	7,2	1,2

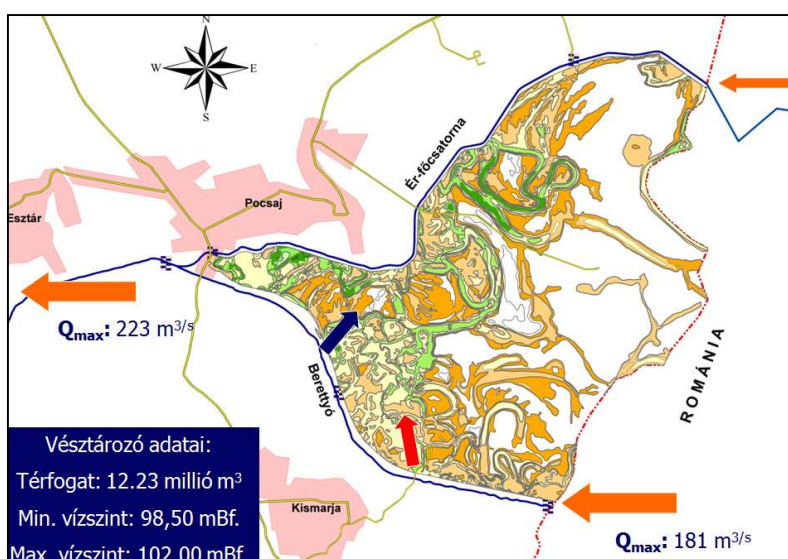
VIZIG	Ártéri öblözet	Árvízvédelmi szakasz	Töltés	Hossz (km)	Magasság hiányos hossz (km)	Magassági hiány MÁSZ + biztonsághoz (m)
	2.95 Körös-Tisza-Maros-közi	11.08	Hármas-Körös bp.	28,7	28,7	1,2
	2.96 Torontáli	11.06	Maros bp.	28,6	28,6	1,2
	2.96 Torontáli	11.06	Tisza bp.	12,4	12,4	0,9
Összesen				903	886	

A táblázat értékeiből látható, hogy az összes szakasz 98 %-a alatta van a kiépítési előírásoknak.

3.2. ÁRVÍZVÉDELMI CÉLOKAT IS SZOLGÁLÓ VÍZTÁROZÁS

Az Alsó-Tisza ÁKK tervezési egység területén a Körösök hazai szakaszán 6 kizárólag árvízszint-csökkentő célú tározó létesült, a Berettyó és az Ér-főcsatorna között az Ér-menti, a Berettyón a Kutas I.-II., a Berettyó és a Sebes-Körös között a Halaspusztai, a Fekete-Körösön a Mályvádi, a Fehér-Körösön a Kisdelta, a Kettős-Körös és a Sebes-Körös között a Mérgesi. Ezek összességében 385,8 millió m³ tározótérfogattal rendelkeznek. A tározók területét korábban esetenként már többször elöntötték az árvizek, illetve kijelölésüket követően 8 esetben került sor szükségtározásra.

Ér-menti véstározó

3. ábra Az Ér-menti véstározó területi helyzete és domborzata (Hajdú, 2009)

Pocsaj és Kismarja községek határában, az országhatár, Berettyó folyó és az Ér-főcsatorna összefolyása közötti 1352 ha területen található. Az OVH 1973-ban jelölte ki ideiglenes árvízi tározónak az Ér-menti tározót, amely árvízkor 12,23 millió m³ víztömeg befogadására képes. A Tiszántúli Vízügyi Igazgatóság kezelésében lévő véstározónak jelenleg nincs töltő, vagy ürítő árapasztó műtárgya, árvízkor a töltés megbontása kotrógéppel történhet. Feltöltésére eddig nem került sor.

Halaspusztai szükségtározó

A Halaspusztai szükségtározó Szeghalom halaspusztai határrészében, a Sebes-Körös jobb parti és a Berettyó bal parti árvízvédelmi töltés, valamint a meglévő tározó töltés és a 8755 m hosszú halaspusztai lokalizációs töltés által határolt területen fekszik. Az OVH 1973-ban jelölte ki ideiglenes árvízi tározónak. A szükségtározó területe 2175 ha, térfogata 35,0 millió m³. Kezelője a Tiszántúli Vízügyi Igazgatóság. Töltő, vagy ürítő műtárgya nincs, töltése az árvízvédelmi töltés megbontásával történik.

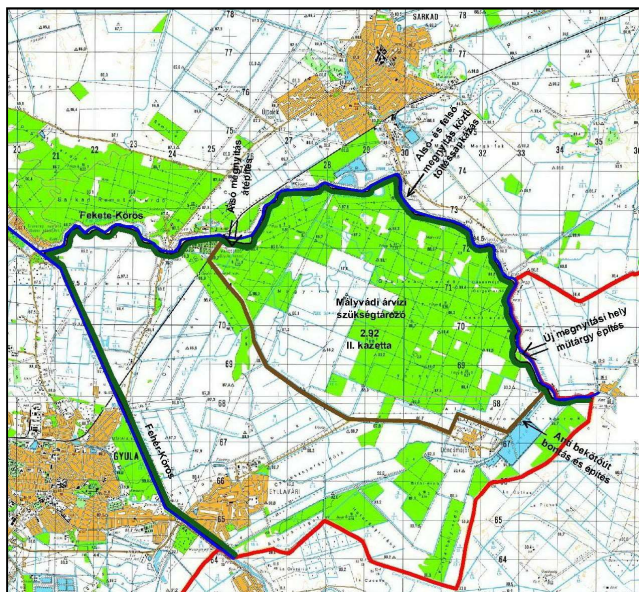
4. ábra A Berettyó és Sebes-Körös alsó szakasza, valamint a Kutas- és Halaspusztai szükségtározók területi helyzete

Kutas I.-II. szükségtározó

A Berettyó bal parti és a Kutas-főcsatorna jobb parti töltése közötti területet az OVH 1966. március 14-én ideiglenes árvízi tározónak jelölte ki. Töltéseit kiépítették, területét Kőrösszigetnél keresztgát beépítésével megosztották a Kutas I. (Kutas alsó) és Kutas II. (Kutas felső) tározó kazettákra. A szükségtározó területe: 3896 ha, térfogata 36,5 millió m³, kezelője a Tiszántúli Vízügyi Igazgatóság.

Mályvádi szükségtározó

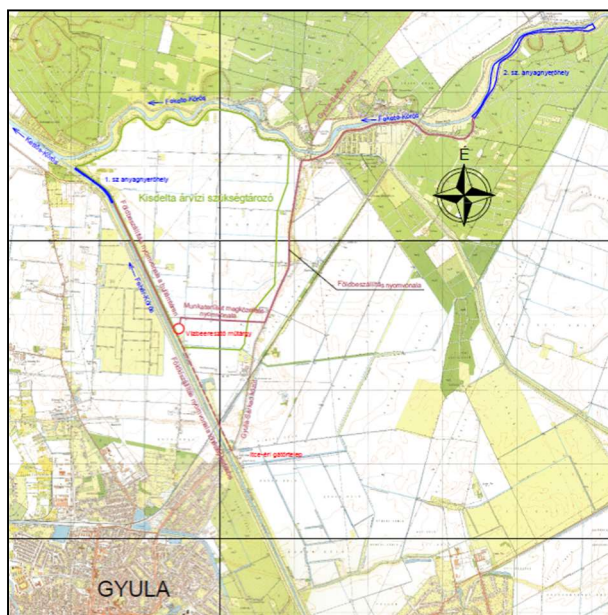
A vízügyi ágazat 1977-ben jelölte ki a Fekete-Körös bal oldali 5+620 és 19+145 tkm szelvényei között a Mályvádi árvízi szükségtározót. A tározó Fekete- és a Fehér-Körös összefolyásánál az ún. deltában, Gyula és Gyulavári határában helyezkedik el, kezelője a Körös-vidéki Vízügyi Igazgatóság. A tározó 3 688 ha-on terül el (1840 ha erdő, 1470 ha pedig szántó, rét és legelő). 2,27 m átlagos vízmélység esetén 75,0 millió m³ víz tározható benne. A vízbeeresztő műtárgy, az úgynevezett fix küszöbű árapasztó mű 1981-ben épült, a Fekete-Körös bal oldali 6+230 töltéskilométer szelvényben. A kifolyási szint fölött földsapka található, amely védelmet biztosít azokkal az árhullámokkal szemben, amelyeknél nem kerül sor szükségtározásra. Az igénybevétel esetén ez a földsapka kerül lerobbantásra. A szükségtározó fejlesztése során tehát, két új vízbeeresztő műtárgy (alsó és felső) épül a Fekete-Körösön.

5. ábra A Mályvádi árvízszükségeltározó áttekintő helyszínrajza (KÖVIZIG)

Kisdelta árvízszükségeltározó

A Fehér-Körös árvizei elleni védelem szempontjából hatékony Kisdelta árvízszükségeltározó létesítésére 1996-1999 években került sor. A tározótér a remetei ártéri öblözetben helyezkedik el a Fehér-, Fekete-Körös deltájában. A zárótöltés hossza 3,564 km. A tározó területe 580 ha, térfogata 26 millió m³, kezelője a Körös-vidéki Vízügyi Igazgatóság.

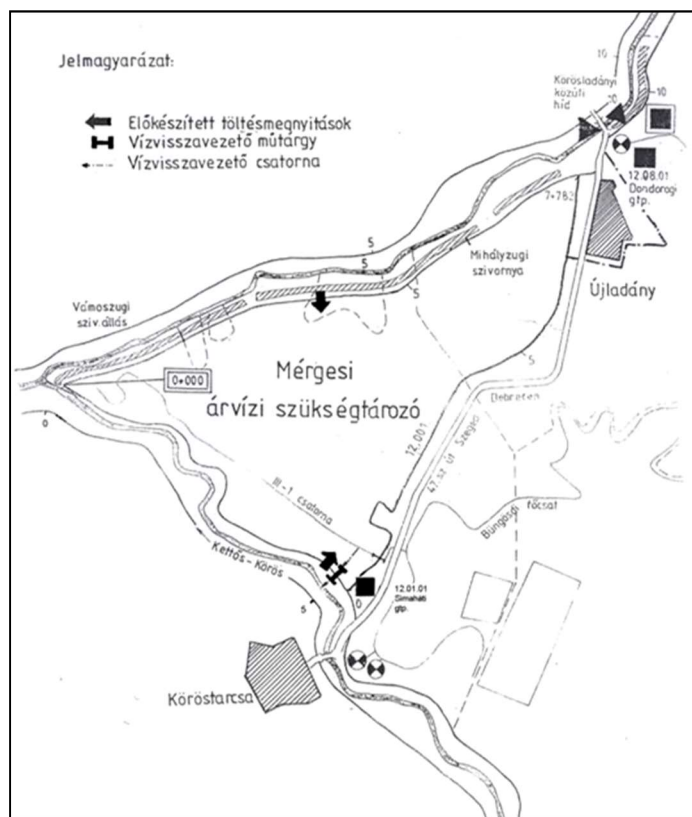

6. ábra A Kisdelta árvízszükségeltározó áttekintő helyszínrajza (Konstruktőr Kft.)

Mérgesi árvízszükségeltározó

Az árvízszükségeltározó 1980-ban lett kijelölve a Kettős- és a Sebes-Körös közötti deltában. A tározó területe 1823 ha, térfogata üzemvízszintnél 87,2 millió m³, kezelője a Körös-vidéki Vízügyi Igazgatóság.

A szükségeltározó mind a Sebes-, mind a Kettős-Körös felől 1-1 db műtárgy nélküli, 70,0-70,0 fm hosszúságú béléscsövezett robbantási furatokkal előkészített megnyitási hellyel rendelkezik.

7. ábra A Mérgesi tározó átnézeti helyszínrajza (Galbáts et al., 2004)

3.3. NAGYVÍZI MEDER ÁLLAPOTA ÉS KEZELÉSÉNEK HELYZETE

A nagyvízi meder vízszállító-képessége, mindenkor állapota jelentős mértékben befolyásolja azt, hogy a nagyvízi vízhozamok milyen vízzinttel vonulnak le egy-egy folyószakaszon. Folyóink nagyvízi medrének állapota az alábbi évtizedekben az árvízlevezető képesség szempontjából romlott, helyenként jelentős mértékben. Ezt felismerve és a helyzet javítására született meg a 83/2014. (III.14). Korm. rendelet. A rendelet végrehajtása elkezdődött azzal, hogy 2014-ben elkészültek a nagyvízi mederkezelési tervek konzultációs változatai. Ezek a tervek a rendelet előírásai szerint egyrészt bemutatják a nagyvízi meder jelenlegi állapotát, másrészt komplex intézkedési javaslatokat dolgoztak ki az árvízlevezető-képesség javítására. Az Alsó-Tiszai tervezési egységre készített terveket az alábbi táblázat tartalmazza.

A terveket a konzultációs folyamat végén véglegesítik és ezt követően miniszteri rendelettel kihirdetésre kerülnek. Ezt követően kerülhet sor arra, hogy az abban előírt szerkezeti és nem szerkezeti intézkedések beépüljenek az árvíz kockázatkezelési intézkedési programokba.

7. táblázat. *Az Alsó-Tiszai tervezési egység területére készült nagyvízi mederkezelési tervek.*

Vízügyi Igazgatóság	Folyó	Terv száma	Folyószakasz eleje jellemző szelvény	fkm	Folyószakasz vége Jellemző szelvény	fkm
11.ATIVÍZIG	Tisza	11.NMT.01.	Csongrád-közig. Határ	253,8	Országhatár	159,6
11.ATIVÍZIG	Tisza	SZEGED	Szeged-Algyő közig. határ	184,76	Szeged-Újszentiván közig. határ	167,9
11.ATIVÍZIG	Tisza	CSONGRÁD	Csongrád-Csépa közig. határ	253,8	Csongrád-Felgyő közig. határ	233,25
12.KÖVÍZIG	Sebes-Körös	12.NMT.01.	Országhatár	58,56	Kettős-Körös torkolat	0
12.KÖVÍZIG	Fekete-Körös	12.NMT.02.	Országhatár	20,5	Fehér-Körös torkolat	0
12.KÖVÍZIG	Fehér-, Kettős-Körös	12.NMT.03.	Országhatárok	9,8	Sebes-Körös torkolat	0
12.KÖVÍZIG	Hármas-Körös	12.NMT.04.	Sebes és Kettős-Körös torkolat	91,27	Hortobágy-Berettyó-torkolat	61,3
12.KÖVÍZIG	Hármas-Körös	12.NMT.05.	Hortobágy-Berettyó-torkolat	61,3	Tisza-torkolat	0
12.KÖVÍZIG	Hortobágy-Berettyó	12.NMT.06.	Borzsi sztp.	54,8	Hármas-Körös torkolat	0

4. A JELEN ÁLLAPOTÚ ÁRVÍZVÉDELMI RENDSZER VESZÉLY- ÉS KOCKÁZATI TÉRKÉPEZÉS METODIKÁJA, VÉGREHAJTÁSA ÉS EREDMÉNYEI

4.1. BEVEZETŐ

A veszélytérképezés általános elveit az Eu 2007/60/K Irányelve az alábbiak szerint rögzíti:

4. § (1) *A tervezési egységekre veszély- és kockázati térképet kell készíteni.*
- (2) *A veszélytérképen azokat a földrajzi területeket kell feltüntetni, amelyeket előlonthet:*
 - a) *az alacsony valószínűségű árvíz vagy szélsőséges események bekövetkezése során előforduló árvíz vagy belvíz;*
 - b) *a közepes valószínűségű árvíz (a valószínű visszatérési idő legalább 100 év);*
 - c) *a nagy valószínűségű árvíz.*
- (3) *A (2) bekezdés a) pontja szerinti belvíz valószínűségét a helyi viszonyok alapján kell meghatározni.*
- (4) *A veszélytérképen fel kell tüntetni*
 - a) *az elöntés várható kiterjedését (az elöntött terület nagysága);*
 - b) *a várható vízmélységeket vagy vízszinteket;*
 - c) *a várható áramlási sebességet vagy a vonatkozó vízhozamot.*

Az árvízi veszélytérképek a hazai sajátosságokat, a vízfolyások jellegét, nagyságát figyelembe véve háromféle módszertan felhasználásával készültek:

- **A folyók menti töltésezett ártéri öblözetek** veszélytérképei 50x50 m-es raszterben, 2D hidrodinamikai modellezéssel készültek HEC-RAS környezetben, ahol az árvízvédelmi töltések egyes szakaszain az ÁKIR rendszerben vizsgálatra kerültek a koronaszinthez, az esetleges geotechnikai gyengeséghez, továbbá a különböző előfordulási valószínűségekhez tartozó árhullámokból esetlegesen bekövetkező gátszakadások elöntésének hatásai.
- **A nyílt árterek veszélytérképezése a nagyvízi mederkezelésről szóló 83/2014. (III. 14.) Korm. rendelet alapján készült 2D modellezéseivel összhangban készült.**
- **A töltésezetlen kisvízfolyások** esetében az ÁKK II. ütemében elkészített LIDAR mérések eredményei alapján előállított vízfolyás modelleken átlagosan 250 méterenként felvett keresztmetszelvényekben permanens 2D modellezéssel határoztuk meg három előfordulási valószínűséghez tartozó vízhozamok elöntési mértékét. A hidrológia peremek a Koris képleten alapulnak.
- **A belvízi veszélytérképezés metodikája a jelen projektben került kidolgozásra.** A valószínűségi érték a domborzati, talajtani, földtani, talajvíz, földhasználati és hidrometeorológiai tényezők alapján került meghatározásra 50x50 méteres területegységenként.

Minden egyes területre lényegében egy térképsorozat készült, melyek a projekt térinformatikai adatbázisában kerültek elhelyezésre.

4.1.1. Védett árterek veszélytérképezése módszertani összefoglaló

Az árvízi kockázatkezelés hazai metodikai alapjai az ÁKK projektkonstrukció első projektjében [1.] fogalmazódtak meg. Az első átfogó leírás, amelyre az ÁKK-t támogató információs rendszer – az ÁKIR – működése épül, 2015-ben készült [2.].

A metodika kialakítása az alábbi főbb elvek szerint történt:

- tegyük mérhetővé az árvízi elöntési veszélyt és az ebből eredő kockázatot
- határozzuk meg pontosan a munka során alkalmazandó fogalmakat – kiemelve az előző követelménynek megfelelő árvízi elöntési veszély- és kockázat fogalmait
- legyen kimutatható a területi veszélyeztetettség különbözősége (potenciális szakadási helyektől mért távolság, nagyobb terepesésnél a magasabb – alacsonyabb fekvés stb.)
- legyen kimutatható az árvízvédelmi rendszer elemeinek szerepe a védendő területen jelentkező veszély- és kockázat csökkentésében
- legyen lehetőség az árvízvédelmi rendszer fejlesztésének kockázat alapú mérlegelésére.

A kidolgozott metodika az ÁKIR alkalmazásokban ölt testet.

4.1.2. A kockázati térképezés és értékelés metodikája

KOCKÁZATSZÁMÍTÁS

A veszély- és kockázatszámítás lényege az ok-okozat összefüggés szerint értelmezhető. Míg a veszély az elöntés előfordulási lehetőségével (valószínűségével) foglalkozik és az elöntés mértékével (fizikai paraméterek: vízmélység, vízsebesség, tartósság), addig a kockázat az elöntésből származó várható hatásokat határozza meg. Mi a következménye annak, ha ugyanolyan tulajdonságokkal jellemezhető árvízi elöntés egy ártéri erdőt vagy művelés alatt álló szántóterületet ér és mi, ha épített környezetet lakóépületekkel, közintézményekkel?!

A kérdésből látható, hogy nem elegendő önmagában az árvízi elöntések területi megjelenését és jellemzőit vizsgálni, mivel ebből még nem tudunk következtetéseket levonni arra vonatkozóan, hogy az adott elöntés jelent-e kockázatot, okoz-e személyes vagy vagyoni kárt és azt sem, hogy a becsült kockázat vajon jelentősnek tekinthető-e.

Utóbbi a tervezés szempontjából alapvetően szükséges és fontos.

A kockázatok számításának alapvetése, hogy a kockázat az elöntési valószínűség és az elöntés hatásának, elöntési kárnak a szorzata.

Kockázat = Valószínűség (kiváltó ok) x Kár (következmény, okozat).¹

Valószínűség: az elöntési események előfordulási valószínűsége a vizsgált területegységen és az elöntési események mértéke

Kár: az elöntési eseményekhez tartozó becsült (várható) kárérték

¹ A kockázatszámításhoz a Bayes-i szemléletet alkalmazzuk (James O. Berger: Statistical Decision Theory and Bayesian analysis, 1985), a kockázat a veszteségek várható értékeként határozható meg. (Módszertani Útmutató 2009. Kisgyörgy S., Dr Koncsos L.)

8. ábra Mezőgazdasági művelés alatt álló területek árvízi elöntése – jelentős-e a kockázat?

9. ábra Belterületi elöntés – a két ábra közül melyik elöntésből származik nagyobb kockázat, hol nagyobb a kockázat, hol van szükség nagyobb biztonságra?

Az elöntés valószínűségét befolyásolják a hidrológiai tényezők, mederbeli lefolyási viszonyok, árvízvédelmi és egyéb, lefolyást befolyásoló művek, domborzati viszonyok, talajjellemzők, elöntést befolyásoló területi elemek (lokalizációs vonalak; utak, vasutak, egyéb földművek). A befolyásoló tényezők változása megjelenik a veszélytérképekben. A tényezők lehetnek passzív és aktív tényezők, ahol a passzív változók azok, amelyekre nem, vagy közvetett módon, kis mértékben lehetünk hatással (csapadékesemények, külföldi vízgyűjtőkön lefolyási jellemzők, külföldi vízgyűjtőkön árvízvédelmi fejlesztések, stb.), aktív tényezők, amelyekkel szándékosan befolyásoljuk a veszélyeztetettséget (árvízi tározók, nagyvízi mederkezelési intézkedések, árvízvédelmi töltések, stb.).

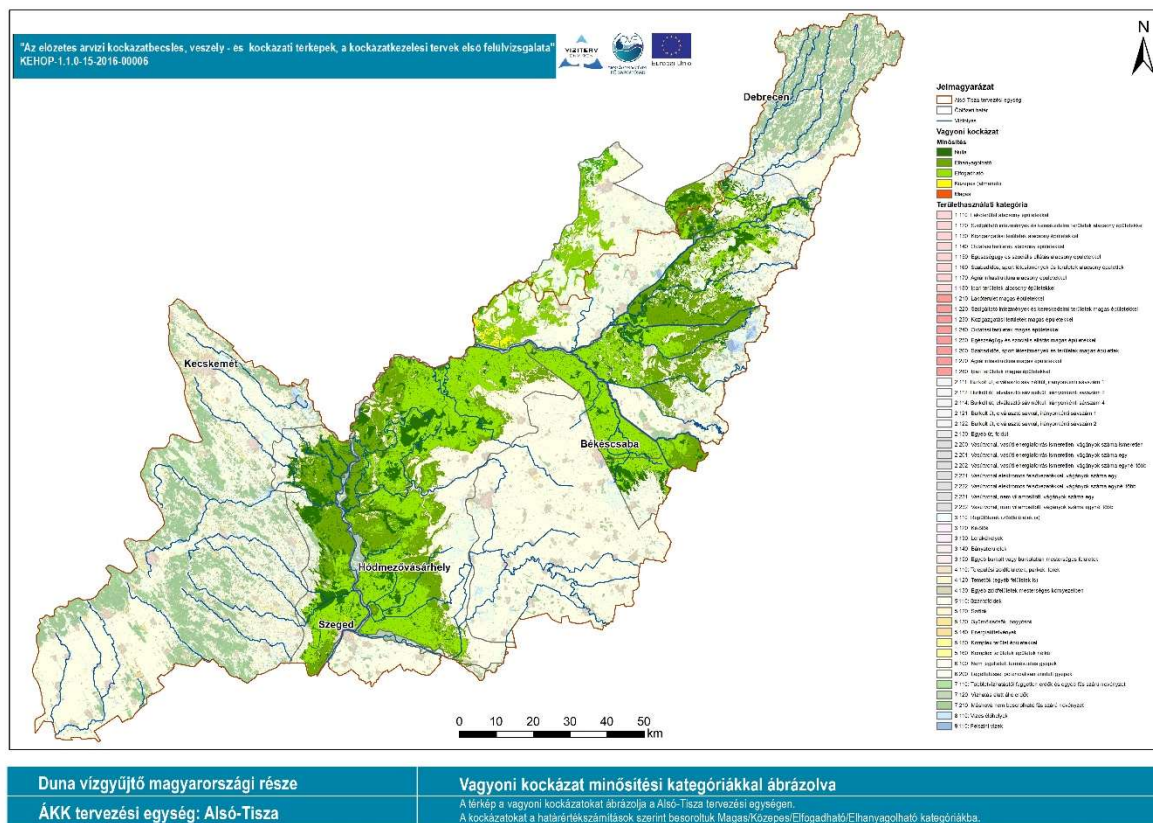
Az árvízi elöntések következménye is változó, amelyet befolyásol a területhasználat megváltozása (pl.: beépítésre szánt területek, területi és építési szabályozások), a vagyonerő érték változása (pl.: betelepülő iparterület vagy építési és piaci költségek változása), az építkezés módja (pl.: falazóanyagok, nyílászárók, pince, padlószint).

A kockázatszámítás módszere és így a kockázati értékek magukba foglalják és számszerűsítik a jövőben előforduló árvízi események előfordulási valószínűségéből származó bizonytalanságokat (árhullám események előfordulási valószínűsége), és becslését az ezen eseményekből származó hatásoknak (éves átlagos várható kár).

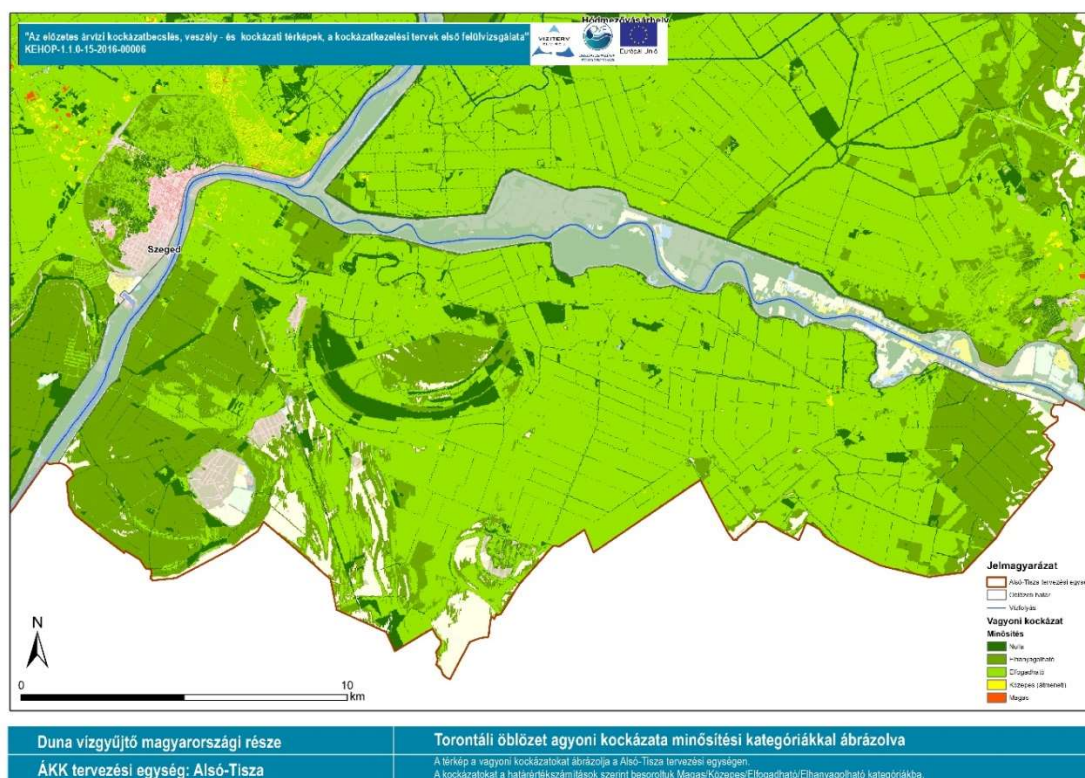
KOCKÁZATI TÉRKÉP

A kockázati térkép az elöntéssel veszélyeztetett területen mutatja meg a kockázati értékek területi megoszlását. A kockázati térkép alatt alapvetően vagyoni kockázatokat értünk, amely az elöntéssel veszélyeztetett területen, elöntésnek kitétt vagyonerő érték károsodásával foglalkozik. Az elöntési szimulációk alapján meghatározzuk az elöntési eseményekhez tartozó károkat és „súlyozzuk” az elöntési esemény előfordulási valószínűségével. Mivel többféle mértékű elöntési esemény alakulhat ki ugyanazon a területen, ezekhez tartozóan a károsodás mértéke is változik. A kockázatszámításnál minden lehetséges eseményt figyelembe veszünk és ezáltal a becsült kár átlagos értékével számolunk. Így kapunk éves átlagos várható kár értéket a veszélyeztetett terület minden egyes területegységére (20x20 méteres raster cella). A kockázati térkép célja a várható károk becslése és területi eloszlása, amely egyrészt a tervezők számára alapinformáció, másrészt tájékoztató információ a társadalom különböző szereplői számára.

Az ÁKIR modell környezetben állítjuk elő a kockázati térképeket és mindazokat a kiegészítő információkat, amely a kockázati értékeléshez szükséges (ÁKIR Lekérdező és Dokumentáló alkalmazás).

10. ábra Tervezési egység kockázati térképe

11. ábra Ártéri öblözet kockázati térképe

A kockázatokat az értékelés során ennél nagyobb területi egységekre összegezzük, jellemzően ártéri öblözet szintjén vizsgáljuk a kockázati mutatókat. A legkisebb egység, amelyen értelmezhető a kockázat, települési szint. A kockázati értékelés vizsgálható, értékelhető, megjeleníthető és kommunikálható adatokat és információkat tartalmaz, amelyek ösztönözhetik, illetve meghatározhatják a tervezők számára a kockázatkezelés szükséges mértékét és módját. A beavatkozások lehetséges típusait és alkalmazási környezetüket.

A kockázati térkép mindig egy adott évre szóló „pillanatkép”. A tervezés során a tervezői időtávra különböző, adott évekre vonatkoztatott kockázati térképet határozzunk meg. Tekintve, hogy a kockázati értékek időben változnak, ezért a tervezéshez nem használható egy év kockázati térképe, legalább az időtáv végére a várható változásokkal korrigálni szükséges. Ilyen változások lehetnek gazdasági változások, változások a kitett értékekben (területhasználat, vagyonérték), az épített környezet sérülékenységében, az árhullámok hidrológiai jellemzőiben (gyakoriság) és az árvízvédelmi rendszer.

A kockázati térképek változnak az előző ciklushoz képest is. A változások oka;

- a kockázatkezelési intézkedések alkalmazása; beruházásokból származó fejlesztések,
- a modellezési környezet változása és fejlődése,
- a modellezéshez felhasznált alapadatok változása és fejlődése,
- vagyonérték számítás módszertani változása.

A kockázatszámítási és térképezési metodika dokumentációját és a metodikai felülvizsgálat eredményeit a Metodikai leírások részletesen Fő dokumentum tartalmazza: Kockázati metodika.

KOCKÁZATI ÉRTÉKELÉS

A kockázati értékelés információs alapját a kockázati térképek adják, amely térképi és adatállományokat a tervezési egységekre értékeljük. Az értékelés célja az árvízi veszélyeztetettségéből származó hatásoknak, különös tekintettel a káros hatásoknak a vizsgálata, felmérése, ismertetése. A kockázati értékelés képezi a kockázati tervezés alapját, a stratégiai tervezés megalapozó vizsgálata. Részt képezi a magas és elfogadható kockázatú területek azonosítása és a magas kockázat eredetének meghatározása. A kockázati értékelés az ÁKIR információs rendszer adatbázisára és az azon belül kapott eredményekre épül.

A *kockázatelemzés* kockázatelemzési és kockázat kiértékelési részfolyamatokra osztható.²

A *kockázatelemzés* a rendelkezésre álló információk módszeres felhasználása a veszélyek azonosítása érdekében. A kockázatelemzés az elemzés alkalmazási területének meghatározását, a kapcsolódó veszélyek és hatások azonosítását (veszély- és kockázati tényezők azonosítása) és a kockázat becslését (kockázatszámítás) foglalja össze.

Veszélyazonosítás alatt a veszély meglétének felismerésére és jellemzőinek meghatározására vonatkozó eljárást értjük.

A *kockázatbecslés* (kockázatszámítás) az elemzett kockázatok mértékének meghatározására használatos eljárás. A kockázatbecslés a következő lépésekből áll: gyakoriságelemzés, következményelemzés és ezek integrálása.

² Dr. Abonyi, Dr. Fülepi, Biztonságkritikus rendszerek, Pannon Egyetem, 2014.

A kockázatértékelés második lépése a *kockázat kiértékelés* (kockázat-megítélés): olyan folyamat, amelynek során a kockázatelemzés alapján kiértékelik a kockázat elfogadhatóságát.

A veszély- és kockázati térképezésből származó nagymértékű adatállomány értékelését előre definiált szempontok és mutatók alapján készítjük el. A kockázati értékelés kiterjed a védett árterekre, nyílt árterekre, kisvízfolyások ártereire és a belvízveszélyeztetett területekre (kockázati értékelés hatásköre). A kockázati értékelést minden esetben el kell végezni, amennyiben új kockázati térképek készülnek, illetve azok elemei módosulnak. Az ÁKK veszély- és kockázati térképezés projektrész azzal zárul, ha elkészülnek a veszély- és kockázati értékelések és meghatározásra kerülnek a magas kockázatú területek. Utóbbi alkotja a tervezés alapját, vagyis az értékelés feladata meghatározni a kockázatkezelési intézkedések beavatkozási célterületeit.

A kockázati értékelést a kockázati térképezésben és a kockázatkezelési tervezésben résztvevő szakértők végzik, ahol a kockázati értékelés minden esetben együtt készül a veszély értékeléssel, amely kockázati szempontból a veszély forrásáról ad információt. A kockázati értékelésben résztvevő szakértőknek lehetőleg rendelkezniük kell legalább gazdasági, vízügyi, területfejlesztési, ökológiai tudással és jogosultsággal.

Az értékelés a szakmai feladat részeként nagytömegű adatfeldolgozással kezdődik (statisztikai értékelés), amely kiterjed a kockázati értékelés hatáskörére. Az adatfeldolgozás az ÁKIR-ban előálló (veszély-) és kockázati térképek feldolgozását jelenti, amely feldolgozást a 'kockázatértékelő modul' (értékelő modul) támogatja. Az értékelő modul célja a kockázati értékek feldolgozása, lekérdezése, összegzése és exportálása, dokumentálása. Az értékelő modul alkalmazásával egyszerűsíteni és gyorsítani lehet a nagytömegű adatfeldolgozást és csökkenteni lehet a feldolgozási hiba lehetőségét. A feldolgozás automatizálása lehetővé teszi az országosan egységes értékelési feldolgozási eljárást és szükséges a kockázatkezelési tervezés során készülő változatok követéséhez is. A feldolgozási hiba csökkentése növeli az értékelés megbízhatóságát. A statisztikai értékelést kiegészítheti egy részletes, öblözeti szintű területspecifikus értékelés.

Magas kockázatú területek

A kockázati értékelés alapvetően lényeges eleme a magas kockázatok és magas kockázatú területek meghatározása az elfogadható kockázatok ismeretében. A mérnöki tervezési gyakorlatban minden esetben meghatározunk egy hibatartományt, amely tartományba eső értékeket, előállított selejtes termékek arányát, balesetek számát elfogadhatónak tartunk. Elfogadhatónak tartjuk például a közlekedésben egy adott valószínűséggel előforduló, egy évben bekövetkező halálos balesetek számát. Még akkor is, ha intézkedéseket teszünk ennek az értéknek a csökkentése érdekében, valójában a határhasznosság elvét is figyelembe véve nem fordítunk olyan jelentős kiadásokat ennek csökkentésére, hogy az az ésszerűség mértékét meghaladja (aránytalan költségek). Ugyanakkor, ha ezt az értéket évről évre csökkenteni is tudjuk, az adott évben azáltal, hogy például gépjárművel közlekedünk, elfogadjuk a jelenleg várható baleset kockázatát. Elfogadjuk tehát egy kockázati szintet, amely ez esetben a baleset és a baleset súlyosságának előfordulási valószínűsége. Ezt a kockázati tartományt nevezzük elfogadható kockázati tartománynak, amelyhez tartozik egy elfogadható kockázati szint (elfogadható kockázat, elfogadható kockázati érték). A kockázati értékelést megelőzően meg kell határoznunk az *elfogadható kockázat szintjét*.

A kockázat és biztonság értelmezése

Az elfogadható kockázat meghatározását megelőzően érdemes röviden körülményezni a kockázat és a biztonság jelentését.

A kockázatmenedzsment legfontosabb célja a *biztonság* megfelelő szintű biztosítása. Ennek alapja a kockázatok azonosítása és minősítése. Előfordulhat, hogy egy veszélyhelyzet kockázatát nem tudjuk teljes mértékben minősíteni. A *nem azonosított kockázat* az a kockázat, amit nem határoztak meg, míg az *azonosított kockázat* az a kockázat, amely különböző elemzési technikákkal meghatározható.³

Elfogadható (tolerálható) kockázat az azonosított kockázat azon része, amely további csökkentés nélkül is megengedett. Az elfogadható kockázat tehát az a kockázat, amely az érintettek (tervező, megrendelő, felhasználó, társadalom) számára elfogadható. A halálos kimenetelű közlekedési balesetek száma hazánkban 2012-ben 541 volt (a közel 10 milliós népességből). Az a tény, hogy naponta részt veszünk a közlekedésben igazolja, hogy elfogadjuk ezt a kockázatot, azaz a társadalom számára ez a szám elfogadható kockázatot jelent. Ennek ellenére természetesen folyamatosan szem előtt tartott célkitűzés a közúti balesetek számának csökkentése. E példa jól mutatja, nem egyszerű feladat, hogy miként definiáljuk, hogy hol van az elfogadható kockázat határa. Mindezek ellenére, az elfogadható kockázat meghatározása kulcsfeladat, ugyanis ez ad a kockázatsökkentési tevékenység számára iránymutatást.

A *nem elfogadható kockázat* az azonosított kockázat azon része, amit vagy megszüntetni, vagy csökkenteni kell.

A *(fenn)maradó kockázat* az azonosított kockázat azon része, ami a teljes kockázatkezelési folyamat után a kockázatsökkentési tevékenység eredménye után megmarad és mértéke a sikeres kockázatmenedzsment esetén alacsonyabb mint az elfogadható kockázat.

A *biztonság* nem más, mint „Mentesség olyan feltételektől melyek bekövetkezése halált, sérülést, foglalkozási ártalmat, készülékben, tulajdonban károsodást és veszteséget, illetve üzleti veszteséget okozhat (MIL-ASTD882B). **Biztonságról tehát akkor beszélhetünk, ha a kockázatértékelés során megállapítjuk, hogy nincs nem elfogadható kockázat, illetve olyan sikeres kockázatsökkentési tevékenységet végeztünk, mely hatására a kockázat az elfogadható kockázati szintre csökkent** (Mindez az *ISO/IEC guide 51* ⁴szerint a biztonság definíciója).

Alábbi ábrán a szerző⁵ megkülönbözteti a kockázatot bruttó és nettó értelemben, ahol *bruttó kockázat* a jelenleg fennálló kockázat nagysága, amely meghaladja az elfogadható kockázat

12. ábra Elfogadható-e az alábbi elöntés, ha várhatóan 10 évente következik be, vagy csak ha várhatóan 100/200/500 évente következik be? Mi a biztonság mértéke?

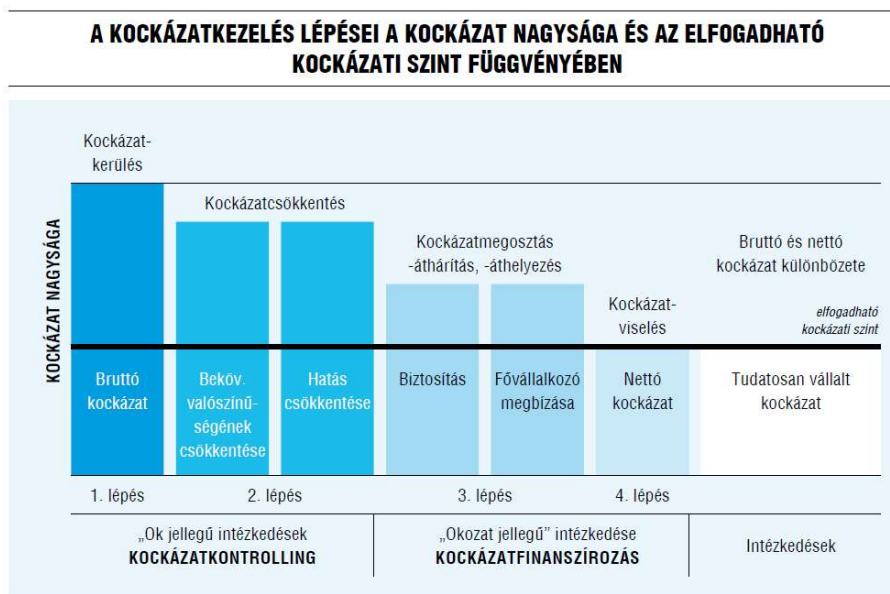
13. ábra Elfogadható-e az alábbi elöntés, ha várhatóan 10 évente következik be, vagy csak ha várhatóan 100/200/500 évente következik be? Mekkora a ráfordítás racionális mértéke, hogy az elöntés várható előfordulása 10 évről 100 évre csökkenjen?

³ Dr. Abonyi, Dr. Fülep, Biztonságkritikus rendszerek, Pannon Egyetem, 2014.

⁴ A szabvány technológiák széles változatainak, termékek, folyamatok, szolgáltatások és rendszerek biztonságával foglalkozik.

⁵ Fekete I. (2009.), Folyamat alapú működési kockázatfelmérés – kockázatelemzés alapú belső ellenőrzés. Egészségügyi Gazdasági Szemle. 2009./6.

szintjét, *nettó kockázat* az elfogadható kockázat szintje alatti kockázat. A kockázatsökkentés szükséges mértéke a bruttó és a nettó különbsége, amelyet elérhetünk kockázatkontrolling típusú intézkedésekkel és kockázatfinanszírozás jellegű intézkedésekkel. Előbbihez tartoznak a szerkezeti intézkedések és területi szabályozások, utóbbihoz kockázatmegosztás és kockázatáthelyezés típusú intézkedések.

Forrás: Fekete (2009)

14. ábra A kockázatkezelés lépései a kockázat nagysága és az elfogadható kockázati szint függvényében

Az árvíz-kockázat-kezelés esetében jellemzően az első típusú beavatkozásokkal foglalkozunk, a bekövetkezés valószínűségének csökkentésével és a hatások csökkentésével.

Elfogadható kockázat meghatározása

Az elfogadható kockázat meghatározásáról írtunk a 2.1 fejezetben, amit kifejtünk az 'Értékelési metodika' könyvtáron belül található 'Határérték vizsgálatok' állomány következő dokumentumában: Kockázati határérték.

Az elfogadható kockázat meghatározásakor a feladat olyan határérték rendszert kidolgozása, amelyik alkalmas az elfogadható kockázati tartományon (ALARP) belül elfogadható kockázati szint meghatározására. Olyan kockázati szintről van szó, ahol a további kockázatsökkentés nem szükséges. Három fajta megközelítés szükséges.

1. **A költség-haszon elemzésen alapuló megközelítés.** Nyilvánvaló, hogy olyan intézkedéseket (többletintézkedéseket) nem érdemes, nem szabad megvalósítani, amelyiknél egy adott szinten (részöblözet, öblözet, ország stb.) a haszon növekedés, elmaradt kár (kockázat) kisebb, mint a vele járó költségek. De a költségek és hasznok becslésének bizonytalanságait is érdemes figyelembe venni. A költségekre és a hasznokra is évesített értéket, ill. nettó jelenértéket kell számolni. Ez abból a szempontból is előnyös, hogy több év értékeit simítja.
2. **A gazdasági teljesítőképességén alapuló értékelés.** Itt azt vizsgáljuk, hogy a makrogazdasági mutatókhoz viszonyítva mind a kockázatok és mind az árvízvédelemre fordított kiadások mekkora részét teszik ki a GDP-nek, illetve a beruházásoknak. Ez az arány mikor tekinthető aránytalannak, azaz hol húzható meg a határérték. A jelenlegi országos összes kockázatok és az árvízvédelmi kiadásokat a gazdasági

teljesítőképességhez viszonyítva vizsgáljuk és értékeljük azok mértékének elfogadhatóságát. A jelenlegi összes kockázat és a teljesítőképesség aránya információt ad a kockázat okozta terhek vállalási képességéről – minél nagyobb a teljesítőképességhez viszonyítva a kockázat mértéke, annál kevésbé tudjuk vállalni a terheket – és ezáltal a kockázatsökkentés szükséges mértékéről. Az árvízvédelemre fordított kiadások teljesítőképességhez viszonyított arányát a kockázatsökkentő intézkedések mértékéhez és ütemezéséhez, a célok időbeli teljesüléséhez alkalmazunk.

3. **Fizetőképességen, megfizethetőségen alapuló értékelés.** A jelenlegi kockázatok aránytalanul magas terhet jelenthetnek a gazdaság, társadalom bizonyos szereplői számára. A költségviselők nem tudják a többlet ráfordításokat elviselni. Ez a megközelítés arra alkalmas, hogy mekkora maradó kockázatot képes a lakosság, a termelői szektor elviselni, kezelni önerőből (esetleg biztosítás segítségével), illetve mekkora terheket kellene átvállalni az államnak az érintettektől. A tervezésnél pedig a vizsgálat tárgyát az képezi, hogy a kockázatok csökkentésének finanszírozása reális mértékű vagy finanszírozás tekintetében jelentős terheket jelent.

Mindenképpen le kell szögezni, hogy az alkalmazott mutatók viszonyítási alapként szolgálnak. Százalékos formában mutatják meg a kockázatok és az intézkedési költségek az adott csoport termelése, pénzügyi forrásai, jövedelme közti viszonyt. A határérték megállapítása nem történhet egzakt módon, hanem „hüvelykujj” szabályok, nemzetgazdasági helyzet alapján, az érintettek, a döntéshozók egyeztetése szükséges.

KOCKÁZATSZÁMÍTÁS, TÉRKÉPEZÉS ÉS ÉRTÉKELES MEGVALÓSÍTÁSA

Az árvíz-kockázat-kezelés első felülvizsgálata során feladatunk volt a kockázatszámítás módszertanának, felhasznált alapadatok vizsgálata, értékelése és szükséges mértékű módosítása. A módszertani fejlesztés során tekintettel voltunk az ÁKK1 eredményeire kapott hazai és nemzetközi észrevételekre, amelyek hatással voltak a felülvizsgálat irányára. Egyúttal tekintettel voltunk, szükség és lehetőség szerint felhasználtuk az ÁKK1 óta elkészült olyan projektek eredményeket, amelyek hasznosnak bizonyultak az ÁKK számára. A módszertani felülvizsgálat másfél évet vett igénybe, amely idő alatt több szakterületről számos szakértővel dolgoztunk együtt, alakítottunk ki együttműködést annak érdekében, hogy az elkészült eredmények megalapozottak, a hazai és nemzetközi tervezési környezetbe illeszkedjenek. A kockázati témakört (a kockázatkezelés szakterület definícióival összhangban) három részre osztjuk, (1) a kockázatok azonosítására és becslésére – amely áll a kockázat típusok azonosításából, a kockázatszámítás módszeréből, a kockázatok ábrázolásából (térképezés) - a (2) kockázatértékelésre és a (3) kockázatkezelésre. Az eddigiekben első sorban az első két résszel foglalkoztunk, azonban előkészítő vizsgálatokat készítettünk a kockázati célkitűzés, indikátorok és tervezési határértékekkel összefüggésben.

A *metodikai felülvizsgálattal* kapcsolatban kijelenthetjük, hogy a kockázatszámítás és térképezés alapjai, megközelítése, értelmezése nem változott, továbbra is a hatások várható értékét és területi megoszlását vizsgáljuk. A módszertanban azonban változtattunk alapadat felhasználáson és számítási elveken, ebből két dolgot emelünk ki. A vagyoni károk és kockázatok meghatározásához szakértői és nemzetközi ajánlások alapján áttértünk a piaci értékelés alapú számításról az újraelőállítási érték alapú számítási elvre, amely jobban közelíti a tényleges károk helyreállítási értékét. A területhasználatok azonosításához felhasználtuk a

Nösztep⁶ projekt eredményeit, adaptálva azt a kockázatszámításhoz, amely révén nagyobb felbontású adatokat tudunk használni. A területhasználat és vagyonértékelés módosításával magasabb vagyonértékeket kaptunk, területi eloszlásuk részletesebb és koncentráltabb. Az alapadatok fejlesztésével térinformatikai állományok is rendelkezésre állnak: területhasználati alaptérkép, vagyonértékelési térkép, laksűrűség térkép, kulturális örökség térkép, ökológiai térkép, szerkezeti tervek alapján övezeti térkép. Felhasználjuk továbbá a vízgyűjtő-gazdálkodási projekttel való kapcsolat révén a jelentős ipari létesítmények, szennyezőforrások, védőterületek térképeit.

A felülvizsgált metodika alapján elkészült az *ÁKIR kockázatszámítási modul*, amely alkalmazható a védett árterek, nyílt árterek, kisvízfolyások veszélytérképeivel összefüggően. Alkalmazható stratégiai szinten, a jelen állapot, kiegészített jelen állapot és a tervezési változatok vizsgálatához. Alkalmazható egyedi projektek vizsgálatához is, azonban ilyen esetben lokális kiegészítő vizsgálatokra van szükség.

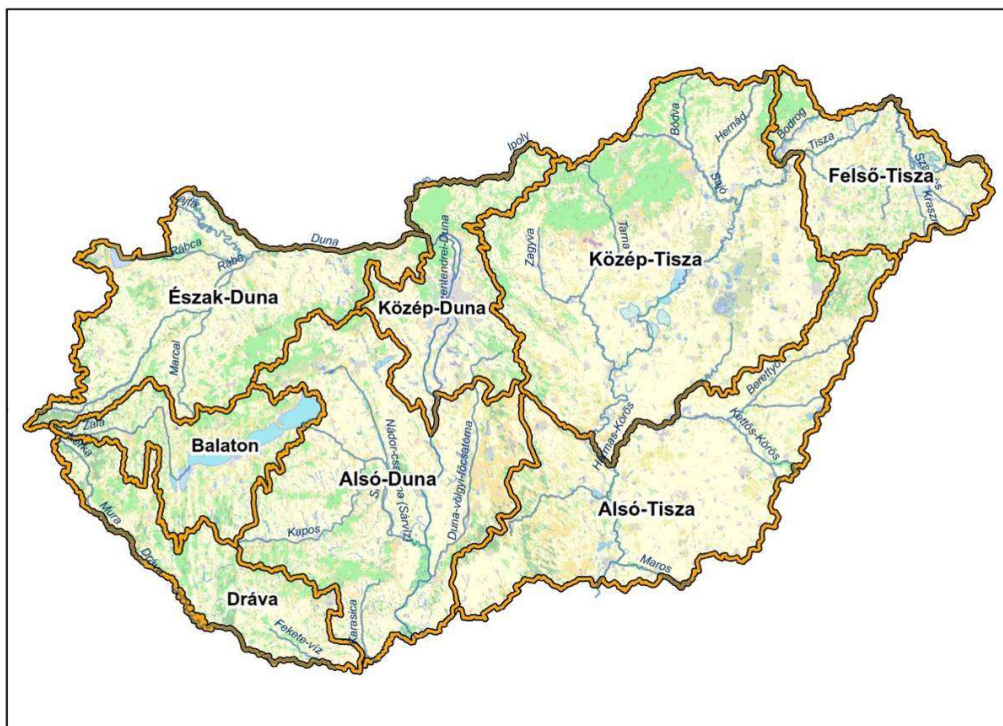
Másik fő témakörünk volt a kockázatértékelés, kockázati célok és indikátorok meghatározása. A tervezés és fejlesztések során azonosítanunk kell a célokat annak érdekében, hogy mit várunk a kockázatkezeléstől és milyen mértékben kívánjuk csökkenteni a kockázatokat. Általánosságban ezt a *hatékonyság* és *eredményesség* jelzőivel azonosítjuk. A kockázatkezelés járuljon hozzá a fejlesztések hatékonyságának növeléséhez azáltal, hogy a hasznok magasabbak legyenek, mint a ráfordítások és azonosítani tudjuk a hatékony intézkedéseket. Járuljon hozzá ahhoz, hogy fejlesztéseink eredményesek legyenek, azaz meg tudjuk valósítani a szükséges mértékű kockázatcsökkenést. Javaslatot készítettünk elő a kockázatcsökkenés szükséges mértékének meghatározására, amely szintén a kockázatkezelés szakterületének elveivel illeszkedik és amely révén megkülönböztetjük a magas kockázatokat és az elfogadható mértékű kockázatokat. *ÁKIR kockázatértékelő modul* készül.

Előkészítő vizsgálatokat végeztünk a differenciált árvízvédelmi metodika kidolgozásához, amely révén mintaértékelés készült a kockázati célok, kockázati határértékek, teljesítménymutatók és indikátorok meghatározására és vizsgálatára. Az előkészítő vizsgálatok hozzájárultak ahhoz is, hogy a jelen állapotú térképezések és értékelések és a tervezés közti összhang szorosabb legyen.

4.1.3. Összefoglaló tervezési egységek ismertetése

A veszély- és kockázati térképezés valamint stratégiai tervezés területegységeinek meghatározására több lépcsőben került sor. A projekt I. és II. ütemében előzetesen kidolgozott területi lehatárolás a III. ütemű munkák első szakaszában újból áttekintésre került.

⁶ Nemzeti ökoszisztéma szolgáltatás-térképezés és értékelés

15. ábra A veszély-és kockázati térképezés valamint kockázatkezelés-tervezés területegységei.

A Megbízóval illetve a területi vízügyi igazgatóságokkal konzultálva 8 tervezési területegység került kijelölésre **(15)** az alábbi főbb szempontok alapján:

- Az AKK és a VKI szerinti vízgyűjtő-gazdálkodási tervezési alegységek valamint a részvízgyűjtő határok illeszkedjenek egymáshoz.
- 83/2014. Korm. rendelet alapján folyó nagyvízi mederkezelés tervezési program folyószakasz határai összhangban legyenek az AKK tervezési alegységek határaival.
- Az AKK területegységi határok vízgyűjtő határokon haladjanak és vegyék figyelembe az ott lévő vízfolyások árvíz hidrológiai sajátosságait.

A tervezési egységek főbb társadalmi, gazdasági, földrajzi, és árvíz hidrológiai jellemzőit a „Főanyag dokumentumok” tartalmazza.

4.1.4. A veszélyeztetettség előzetes becslése ártéri öblözetek, kisvízfolyások és belvízi elöntés esetén

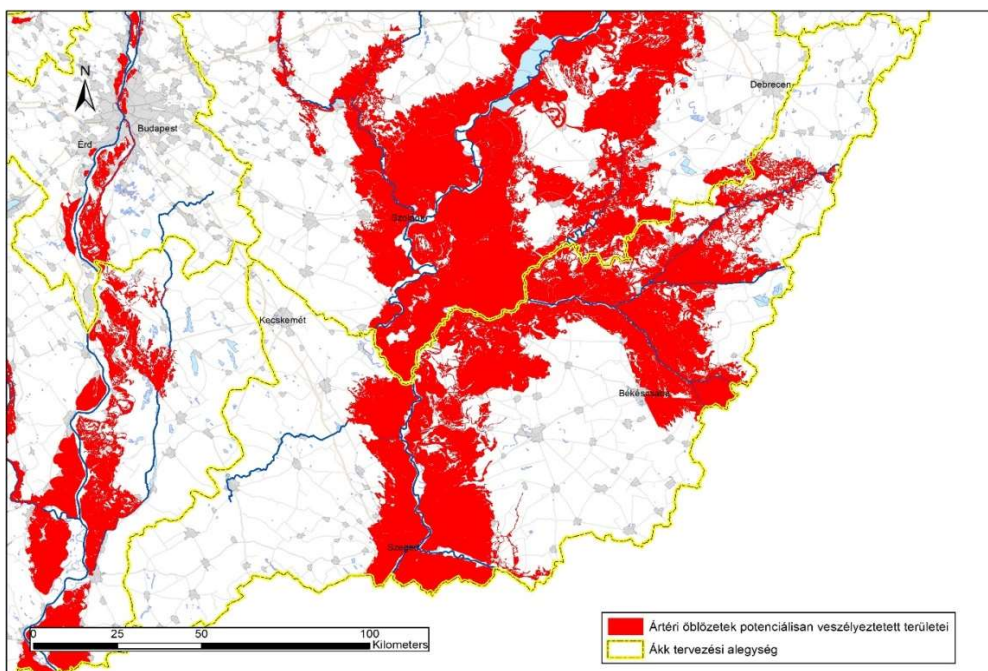
Az előzetes kockázatbecslés során a tervezési területek kijelölése az első ciklus tapasztalatai alapján és a kockázatkezelési tervben foglaltak alapján történt. Az I. ciklus kockázatsökkentő intézkedései hatására alapvetően csak az elöntési valószínűség csökken, vagy a kockázat mérséklődik, de nem redukálja a tervezési területet. Az előzetes kockázatbecslés során három elöntés típusra – töltés szakadásból keletkező ártéri öblözet elöntések, belvíz és kisvízfolyások elöntései - adjuk meg a várható területi lehatárolásokat és az elöntésekből keletkező potenciális környezeti-, gazdasági-, emberi életre és kulturális örökségre gyakorolt hatásokat. A nyílt ártéren történő elöntések várható térbeli kiterjedése nem volt ismert, ezért arra előzetes kockázatbecslés nem készült.

Elöntés típusok	Ártéri öblözetek	Környezeti: szennyezőforrások (pl: hulladékkezelés, állattartás), vitéstek Emberi: ember élet, emberi egészség Gazdasági: infrastruktúra, ingatlanok, gazdasági tevékenységek, Vidéki területhasználat Kulturális örökségek
	Kisvízfolyások	-
	Belvíz	Környezeti: szennyezőforrások (pl: hulladékkezelés, állattartás) Emberi: ember élet, emberi egészség Gazdasági: infrastruktúra, ingatlanok, gazdasági tevékenységek, Vidéki területhasználat Kulturális örökségek

8. táblázat. *Az előzetes kockázatbecslés során megállapított potenciálisan veszélyeztetett területek elöntési típus szerint*

A veszélyeztetettség előzetes becslése ártéri öblözetekre vonatkozóan

A mentett oldali, tehát töltésezett szakaszok mögötti területek – ún. mentesített öblözetek – veszélyeztetett területi kiterjedésének újradefiniálása az első ciklusban elkészített veszélytérképek alapján történik ($P=0,1\%$), figyelembe véve a „LOKTERV” kockázatkezelési intézkedés során meghatározott terepi védekezési lehetőségeket. Az ország körülbelül 1/3-a fekszik az ártéri öblözetek egyikén, ezeknek körülbelül 60%-a kerülhet elöntés alá az első ciklus veszélytérképei alapján. Az ártéri öblözetek kiterjedése a változó infrastruktúra és a lokalizációs vonalak miatt folyamatosan változhat, ezért felülvizsgálatuk minden ciklusban szükséges.

16. ábra: Az ártéri öblözetek előzetes kockázatbecslés során megállapított potenciálisan veszélyeztetett területei

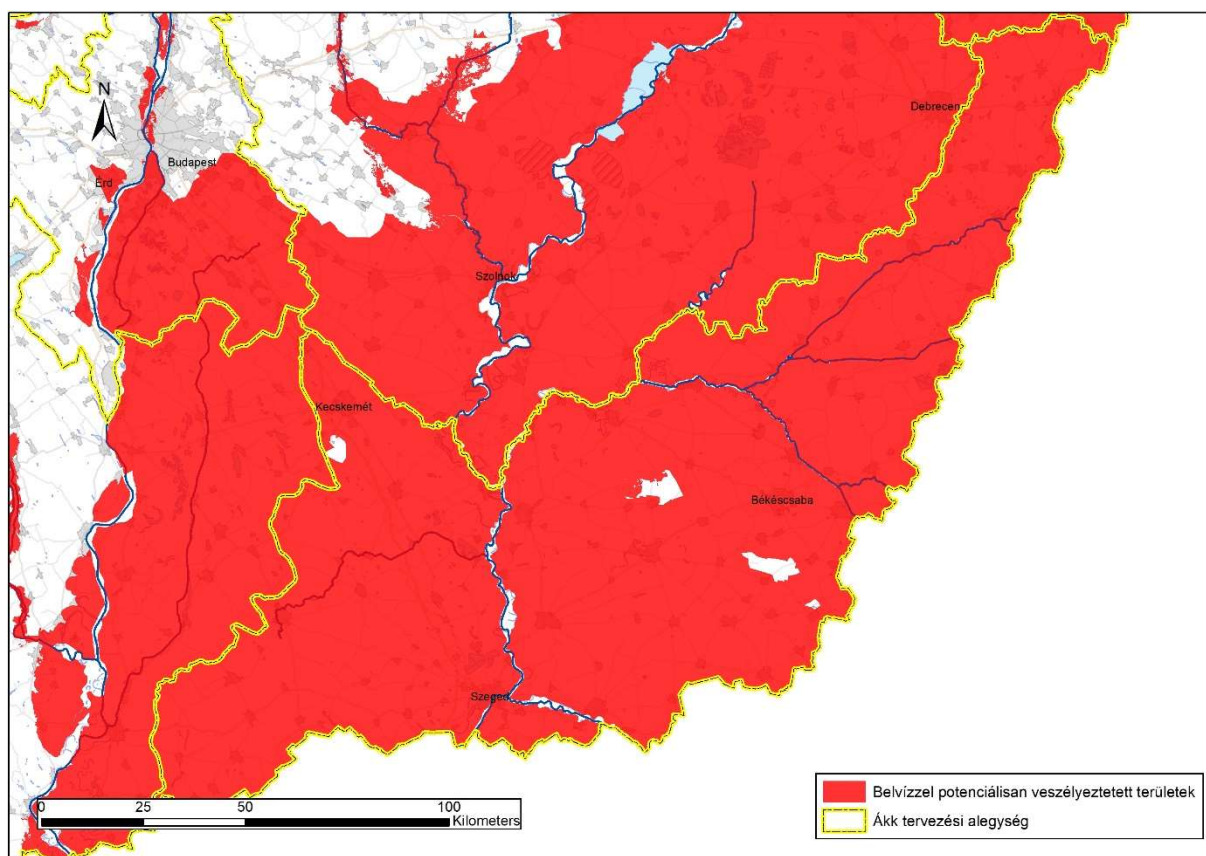
A veszélyeztetettség előzetes becslése kisvízfolyásokra vonatkozóan

A tervezési alegységen az előzetes kockázatbecslés alapján nincs potenciálisan veszélyeztetett kisvízfolyás.

A veszélyeztetettség előzetes becslése belvízi elöntések esetén

Bár a területi kiterjedése nagyobb mint az ártéri öblözeteké, ugyanis az ország több mint 60%-a belvíz veszéllyel potenciálisan érintett terület, alapvetően mégis alacsonyabb lehetséges veszélyről beszélhetünk. A kisebb vízmélységek és a gyakorlatilag nulla vízsebességek miatt emberélet kockázat közvetlen nincsen, gazdasági és környezeti hatások jelentkeznek elsősorban.

A belvízvédelmi szakasz a belvízrendszernek a védekezés célszerű irányításához és végrehajtásához alkalmasan meghatározott része, melyeket eredetileg a 10 /1997. (VII.17) KHVM rendelet 2. sz. melléklete sorolja fel, műszaki adatait a 8005/1997. KHVM tájékoztató adja meg. Tervezési területként továbbra is – 2012. évi jelentéshez hasonlóan – a belvízvédelmi szakaszokat tekintjük alapegységnek.

17. ábra: Az belvízvédelmi szakaszok előzetes kockázatbecslés során megállapított potenciálisan veszélyeztetett területei

4.2. A VESZÉLYTÉRKÉPEZÉS METODIKÁJA

4.2.1. Védett árterek veszélytérképezésének módszertani összefoglalója és végrehajtása

Módszertani előzmények

Ebben a pontban összefoglaljuk a jelen projektet megelőzően kialakított módszertan lényegét.

Az elöntést 50x50 m-es területi cellákon vizsgáljuk. Az elöntési eseményt az elöntési mélységgel jellemezzük. A veszélytérképezés alapfeladata tehát bemutatni, hogy a területi cellákon milyen valószínűséggel jelentkezhetnek az elöntési események.

Abból indulunk ki, hogy védett ártereken elöntés csak a védmű tönkremenetelekor jelentkezhet.

Tönkremenetelről akkor beszélünk, ha a védműre ható terhelés meghaladja a védmű ellenállását.

A terhelést a védmű szelvényeinél várható jellemző árhullám tetőző szintjével írjuk le.

A védmű ellenállását azonos viselkedésű alszakaszokon értelmezzük. Az ellenállás meghatározásakor az alábbi tényezőket vesszük figyelembe:

- a töltések magassági kiépítését
- a töltések állékonyságát
- az altalaj viszonyokat,

mint szerkezeti jellemzőket.

A fenntartási hiányosságokat állapotjellemzőkkel vesszük figyelembe.

Mivel a terhelést egy adott szelvényben abszolút vízszintben (mBf) értelmezzük, a tönkremeneteli reláció használatához az ellenállást is ebben a dimenzióban értelmezzük.

Egy azonos viselkedésű alszakaszon belül egyetlen – a kiömlés szempontjából mértékadónak tekintett – szelvényben tételezünk fel tönkremenetelt (szakadást).

A tönkremeneteli esemény bekövetkezésekor előáll a szakadási nyíláson történő kiáramlás, valamint az elöntés területi terjedése. A kiáramlás és területi terjedés folyamatát – a praktikus kezelhetőség érdekében – különválasztva kezeljük.

A kiáramlásnál kétféle megközelítést használtunk a szakadáson kiömlő vízhozam idősor meghatározására:

- oldalbukó modellel (fel- és alvízszint különbségek alapján)
- vízhozam megosztást a meder és szakadási szelvényterület alapján.

A területi elöntést a vízhozam idősor inputtal HECRAS 2D szimulációs programmal határoztuk meg. A szimuláció eredményeként tehát megkaptuk, hogy adott szakadási helyen, adott tönkremeneteli eseménynél milyen mértékű elöntési esemény jelentkezik az egyes területi cellákon.

Kérdés, hogy az elöntési eseményhez milyen valószínűség rendelhető?

Adott terepviszonyok mellett, adott területi cella elöntését alapvetően két tényező határozza meg:

- hol (melyik töltésszelvényben) történik a szakadás ill.
- milyen árhullám terhelés mellett.

Alapvető feltételezésünk, hogy adott jellemző terhelésű védműszakaszoknál (egy öblözetet védő), a folyó egyik oldalán, egyszerre (egy árhullám esetén) csak egy szakadás következik be.

Egy szakadási helyen 3 terhelési szinten vizsgáljuk a tönkremenetelt:

- állékonysági/altalaj problémákból adódó ellenállási szinten
- magassági ellenállási szinten és
- katasztrófa (0.001-es valószínűségi) terhelési szinten.

Az elöntési veszély szempontjából tehát elemi eseménynek tekintünk egy szakadási helyen egy terhelési szinthez kapcsolódó eseményt. Annak a valószínűsége, hogy az öblözetben valahol szakadás következik be a legnagyobb valószínűségű terhelési szinthez – azaz a legalacsonyabb ellenállási szinthez (a leggyengébb szakaszhoz) – kapcsolódik. Az elemi események valószínűségeinek összege ezzel egyenlő. Az elemi események valószínűségét az azonos tartományba eső szakadási helyek között egyenlő arányban megosztjuk.

Minden tönkremeneteli (elemi) eseményhez az ilyen módon számított valószínűséget, az elöntés szimuláció alapján érintett cellákon, a kialakuló mélységű elöntési eseményhez rendeljük.

Így a területi cellákon a kialakuló elöntési események mélység szerinti diszkrét valószínűségi eloszlását kapjuk, ami kitűzött feladatunk teljesítését jelenti.

Módszertani fejlesztések

Alapadat karbantartás

Áttértünk a védvonalak 3D vonalláncok formájában történő tárolására, ami lehetővé tette a helyszínrajzi és hossz-szelvényi ábrázolás egységes kezelését. Felülvizsgáltuk a vízügyi igazgatóságok bevonásával a MÁSZ értékek védvonal szelvényekhez rendelését a helyes hossz-szelvény ábrázolás érdekében.

Öblözeti határok

A korábbi ÁKK vizsgálatok tapasztalatai alapján újra értelmeztük az ártéri öblözet fogalmát. Az elöntési eredmények alapján felülvizsgáltuk a korábbi határokat, és ezek alapján módosításokat, összevonásokat hajtottunk végre. Megvizsgáltuk az országhatárt érintő öblözetek modellezési lehetőségeit.

Védvonal ellenállás

Lehetőséget biztosítottunk a védvonal ellenállások és állapotjellemzők excel táblázatos adatbevitelére. Átdolgoztuk az állapotjellemzők pontozásos rendszerét, kiemelt lehetőséget nyújtva a műtárgy problémák megjelenítésének. Alkalmazást fejlesztettünk a védvonalak kiépítési hiányainak jellemzésére a MÁSZ-tól való eltérés függvényében. Ez utóbbira építve dolgoztunk ki metodikát a védekezési tevékenység figyelembevételére a védvonal ellenállás meghatározásakor.

Védvonal terhelés

Felülvizsgáltuk a törzsmércéinken az éves nagyvizek és tetőző vízhozamok valószínűségi jellemzőit és a korábbiaknál koherensebb értékegyüttest hoztunk létre. A tetőzés túllépési valószínűségek becslésére védvonalak mentén vetítő vonalakat képeztünk, melyek

kiküszöbölik a vízmérce hozzárendelések szubjektivitását. Metodikát dolgoztunk ki a tározók, valamint a nagyvízi mederkezelési beavatkozások terhelés csökkentő hatásának figyelembevételére.

Szakadási helyek

A korábbi tapasztalatok alapján útmutatót állítottunk össze a szakadási helyek kiválasztásához. Részletes érzékenységvizsgálatot végeztünk a szakadáson kiömlő víztömeg nagyságát befolyásoló tényezőkre. Ennek alapján egységesítettük a korábbi két algoritmust és több paraméternél kiküszöböltük a szubjektív elemet.

Területi elöntés

A területi elöntés szimulációjánál áttértünk a hatékonyabb HECRAS 2D programra. A praktikus alkalmazhatóság érdekében létrehoztuk a HECRAS – ÁKIR interfészt, ami biztosítja a két program közötti on-line adatkapcsolatot. Felmérések alapján bővítettük és beépítettük a számítási rácshálóba az áramlást befolyásoló vízterelő objektumokat.

Részöblözetek

Az új öblözeti fogalom meghatározás alapján bevezettük az azonos védelmi funkciójú védvonalszakaszok fogalmát. Ezeket a szakaszokat terhelés szempontjából függetlennek tekintjük, azaz megengedjük az együttes szakadás lehetőségét. Ez esetenként jelentősen befolyásolja a veszélyeztetett területek elöntési valószínűségét. A jelenség a korábban egyben kezelt nagyobb öblözetek bontásánál jelentkezik, s az így keletkező területeket nevezzük részöblözetnek.

Végrehajtás

A védett árterek veszélytérképezése számos munkafolyamatból tevődött össze, ezért jelentős emberi erőforrást igényelt, amelyhez nagyfokú koordinációra és kommunikációra volt szükség. A főbb munkafolyamatokat az alábbiakban ismertetjük.

Mintaterületi feldolgozások

A korábbi ÁKK vizsgálatokhoz képest, talán a legjelentősebb változást az azonos védelmi funkciójú védvonal szakaszok és az ezekhez kapcsolódó részöblözetek bevezetése jelentette. A korábban egy öblözetként, modellterületként kezelt öblözetek bontásának folyamata teljesen új technológia kidolgozását igényelte. Ezenkívül radikálisan új elem az állékonysági, altalaj és állapot hiányosságainak bevitele az igazgatóságok közreműködésével. Ezt a komplex, sokszereplős munkafolyamatot két mintaterületen teszteltük, a Körös-Tisza-Maros közti ártéri öblözetten és a Laskó-Tisza-Zagyva-Tarna közti ártéri öblözetten. Első lépésként az azonos tulajdonságú alszakaszok felvétele volt szükséges, majd az alszakaszon kijelölésre kerültek a szakadási helyek a részöblözeti határok meghatározása céljából. Minden szakadáshoz hozzárendeltük a szakadás szempontjából mértékadó vízmércét, figyelembe véve a torkolati hatásokat. A vízmércén múltbéli adatsorok alapján meghatározásra kerültek az árhullám alakok, melyek a hossz-szelvény mentén a szakadási helyre vetítésével megkaptuk az 1000 éves (T3) terhelési szinteket. Utolsó lépésként a terhelési szintek és a töltésadatok alapján meghatározásra kerültek a kiömlő vízhozamok.

Hidraulikai szimulációt előkészítő munkák

A hidraulikai szimulációk elindítását számos előkészítő munka előzte meg. Első lépésként létre kellett hozni egy, az ártéri öblözetekre optimalizált 5x5 m-es digitális terepmodellt, amelynek alapját az aktuális FÖMI-s állomány adta. Ebbe kerültek beégetésre korábbi- és a jelenlegi ciklusban elvégzett terepi mérések alapján a vízterelő objektumok. Hogy a vízterelők a terepben folytonosak legyenek, a beégetés 2 cella szélességben történt. A vízterelőkhöz továbbá beégetésre kerültek a 10 méternél szélesebb áttörések is, amelyek helyét a Vízügyi Igazgatóságok jelölték ki.

A terepmodell véglegesítése után HEC-RAS program segítségével létre kellett hozni az öblözetekhez egy strukturálatlan rácshálót, majd a megelőző vizsgálatok alapján be kellett állítani a futtatási paramétereket. Ez magába foglalta a számítási időlépést és a numerikus számítást befolyásoló paramétereket egyaránt. A HEC-RAS-hoz a kiömlő vízhozam fájlokat az ÁKIR állította elő. A HEC-RAS-ban történő szimulációk eredményeit, a szakadásonként előálló elöntési raszterek majd visszakerültek az ÁKIR környezetébe. Ezután meghatározásra kerültek a részöblözeti szakadási helyekhez kapcsolódó várható/maximális elöntési mélységek. A részöblözetre bontás további részei között szerepelnek a szakadási helyhez kapcsolódó várható/maximális elöntési mélységek meghatározása, a részöblözeti határpolygonok lehatárolása és a részöblözeti modellek felállítása. A modellekhez az állékonysági, az altalaj és az állapot jellemzőket a Vízügyi Igazgatóságok adják meg. Ezek segítségével előállíthatók voltak a részöblözeti veszély- és kockázati állományok.

Öblözeti modellek felállítása

Az ÁKIR-ban az öblözeti modell felállításához számos adat koherens egységérse volt szükség, amelynek egy részét az igazgatóságok szolgáltatták. Ezek:

- a modellterület határoló poligonja (Az igazgatóságokkal való egyeztetések során véglegesítve)
- az öblözetet védő Védvonal Fizikai Egységek (VFE) 3D vonalláncai (ez magába foglalja a töltés vízdoldali és védett oldali töltéslábának 3D vonalát is)
- egyéb, a további feldolgozásokhoz szükséges adatok (vízmércék, területhasználatok stb. adatai)
- egyéb, a területet érintő tájékoztató adatok (belterületek, utak stb.).

A VFE-vel szemben fontos elvárás volt, hogy minden esetben a határoló vonalon rajta legyenek, valamint hogy minden VFE teljes egészében csak egyetlen öblözetet tartozhat. E feltételek biztosítása önálló feladatként jelent meg, tekintettel arra, hogy a korábbi vizsgálatok és VIZIG-es tapasztalatok alapján módosítottuk az öblözeti határokat. A módosítások sok esetben a VFE-k szétvágásával is jártak, amit természetesen az adatállományon is át kellett vezetni.

0.001-es elöntési feldolgozások előkészítése

A 0.001-es vizsgálatok szakadási helyenként két terhelési szinthez kapcsolódóan történtek, a T2-es esemény a VFE alszakasz magassági kiépítettségéhez tartozik, míg a T3-as esemény az 100 éves túllépési valószínűséghez rendelhető tetőző árvízszint. A feladatok végrehajtásához az ÁKIR-ban az alábbi adatcsoportok koherens együttesére van szükség:

- folyók VFE-khez igazított szelvényezése

- törzsmércék vízállás adatai és valószínűségi szintekhez rendelt H és Q értékei
- VFE szelvényezéshez rendelt MÁSZ értékek és azok kivetítése az alszakaszok mentén

Ezen alapadatok előállítása a Vízügyi Igazgatóságok aktív részvételével, igen jelentős munkaráfordítással történt. A munka során jelentkező problémák jelentős része azonban mégis az alapadatok hiányosságaira voltak visszavezethetők. Néhány esetben hiányoztak MÁSZ vonalszakaszok, máshol a MÁSZ értékek nem igazodtak a VFE szelvényekhez. Néhány a VFE adatok voltak hiányosak, például a töltéskorona és/vagy a mentettoldali töltésláb hiányzott, de előfordultak a vízmércéknél is hiányos vízhozam adatok.

Védvonal ellenállások meghatározása

A védvonal ellenállások meghatározása - a program által számított magassági ellenállás mellett – az állékonysági és altalaj, valamint az állapotjellemzőkkel kifejezett hiányosságok számszerűsítését jelenti (a metodikának megfelelő módon). Ezt a feladatot az igazgatóságok hajtották végre, mivel ehhez a helyi ismeretek, védekezési tapasztalatok nélkülözhetetlenek. A feladatot ÁKIR környezetben végezték, a 0.001-es modellek alapján készített modellverziókon. Nagy segítséget jelentett, hogy a jelen ciklusban az ÁKIR lehetővé tette megadott formátumú excel táblázatok kitöltésével is az adatbevitelt. Ez a feladat rész igen nagy jelentőségű az ágazat árvízvédelmi fejlesztési stratégiája szempontjából, mivel ezek alapozhatják meg a fejlesztést igénylő szakaszokat és azáltal, hogy az igazgatóságok érdemben résztvesznek a megalapozási munkában, ágazati szinten egységesebb jövőkép alakítható ki.

Megállapítható, hogy az igazgatóságok általában megfelelő gondossággal végezték a számukra új technológia alkalmazását igénylő munkát. Mivel ez volt az első alkalom a feladat ágazati szintű végrehajtására, még nem alakulhatott ki az új fogalmak használatának egységes szemléletmódja. Ehhez meg kell ismernünk az adatok hatását az eredményekre, valamint feltétlen szükséges az eredmények kiértékelésére ágazati értekezlet összehívása.

A feladat a veszélytérképezésre kijelölt szakadási helyekre, az elöntés vizsgálatok indításához szükséges HECRAS projektfájlok létrehozásával zárult. Az ÁKIR alkalmazás csak olyan elöntési scenáriókra – szakadási hely + terhelési szint kombinációkra – ír ki projektfájlt, ahol a tönkremeneteli esemény valószínűsége nagyobb nullánál.

Kiegészítő elöntési feldolgozások végrehajtása

Az előző pontbeli feladatok végrehajtása során az igazgatóságok a korábban kijelölt alszakaszokat felülvizsgálták, meghatározták az új védvonal ellenállásokat, aminek eredményeként a korábbi szakadási helyekhez új terhelési szintek kapcsolódtak. Szükség esetén új alszakaszokat vettek fel, új szakadási helyek kijelölésével. Mindez azt jelentette, hogy új tönkremeneteli események keletkeztek, amelyekhez el kellett végezni a kapcsolódó elöntési vizsgálatokat. Mivel a változtatások sok esetben nem érintették a T3-as – 0.001-es – terhelési szintet, így ilyenkor felhasználhatók voltak a 0.001-es eredmény raszterek.

Elöntési és veszélytérképi állományok előállítása

A feladatsor utolsó állomása. A feladat végrehajtása ÁKIR alkalmazással történik. A végrehajtás feltétele, hogy létezzenek azok az elöntési raszterek, amelyek a veszélytérképezésre kijelölt szakadási helyek terhelési szintjeihez kapcsolódnak.

4.2.2. Nyílt árterek veszélytérképezésének módszertani összefoglalója és végrehajtása

Magyarország Árvízvédelmi Rendszerének hosszútávú fejlesztési tervében, az OVH 1981. évi kiadványa szerint „... az ország kereken 21.200 km² árvizekkel veszélyeztetett területének 97%-a már ármentesített. A még nem ármentesített 3% (700 km²) a Rába, a Répce, az Ipoly, a Sajó, a Hernád és a Bodrog olyan szűk völgyekben fekvő árterülete, mely földrajzi-gazdasági adottságai folytán belátható időn belül zömében, gazdaságosan nem ármentesíthető.”

A fentiek szerint a magyarországi folyók mentén veszélyeztetett területek jelentős része árvízmentesített és a még nyílt ártér viszonylag kis területű, de a pontatlanság már az érintett folyók felsorolásából is kitűnik, mert nem szerepel a Duna, pedig pl. a Duna-kanyarban sok nyílt ártéri település van, amely a 2002. évi nyári Dunai árvíznél nyilvánvalóvá vált.

Az öblözetek, így a nyílt ártéri öblözetek lehatárolása is 1977. évben történt meg, amelyet a „Magyarország folyóinak ártéri öblözetei” című VITUKI kiadványban jelent meg. A fellelhető kiadványok szerint az öblözeti határvonalak meghatározása az OVH 1976. évi a „Magyarország folyóinak mértékadó árvizei” című kiadvány I-II. mellékletei (árvízi hosszlevények) alapján, a rendelkezésre álló híd és völgyszelvények, valamint a szintvonalas térképek felhasználásával került sor. Az 1997. évben megállapított ártéri öblözetek, szinte változatlan formában és tartalommal a mai napig érvényben vannak, ugyanakkor a felülvizsgált elöntési modellezés eredményeképpen ezen lehatárolások felülvizsgálata is szükségessé vált.

A nyílt ártér veszély- és kockázati térképezése feladat során a nyílt ártérrel rendelkező nagyvízi meder szakaszokat modelleztük és vizsgáltuk. Az elöntési terület kiterjedésének és elöntési paramétereinek vizsgálatához ez megfelelő eljárás, ugyanakkor a veszély- és a kockázatértékelés során ugyanakkor korlátozó tényező, mivel a kockázati térképek nyílt ártéri és hullámtéri szakaszt egyaránt fednek, így ezek statisztikai kiértékelése ennek megfelelően nem egyezik a nyílt árterek értékelésével.

A kockázatértékelést a 'Beavatkozás nélküli változatra' készítettük el, mely változatban figyelmen kívül hagyjuk a lokalizálás során épített ideiglenes védművek kockázatcsökkentő hatását.

Jelen dokumentum fentieknek szerint értelmezendő általános, statisztikai alapú kockázatértékelést tartalmazza. Az értékelést főbb kockázati paraméterekre végeztük el, országosan egységes eljárással. A továbbiakban szükséges a nyílt ártéri területek részletes, lokális vizsgálata, feloldva a hullámtér-nyílt ártér szakasz kettősségének problémáját is.

A következőkben ismertetjük a veszély- és kockázati térkép készítésének módszertanát, majd tervezési egységenként az eredmények értékelését.

A nyílt ártérrel érintett NMT területek lehatárolása, és egységes, országos adatbázisba foglalása megtörtént, azonban azok öblözetekre jellemző attribútumokkal továbbra se lettek ellátva.

Területi lehatárolás

A jelenleg rendelkezésre álló információk alapján (Magyarország ártéri öblözetei, Vízgazdálkodási Tudományos Kutató Központ, 1977, Budapest) az országban összesen **48 db nyílt** (25 db), **illetve részben nyílt ártéri öblözet** található.

48 db ártéri öblözet veszély- és kockázati térképezését szükséges elvégezni, továbbá ágazati döntés alapján kockázati térkép 165 településre kell, hogy készüljön. **A jelenlegi elöntés, veszély- és kockázat térképezés a nyílt ártérrel rendelkező NMT területre készült, mely lehetőséget ad a nagyvízi meder kockázat alapú lehatárolására.**

Ez országos szinten összesen **29 db nyílt ártérrel érintett NMT területet** jelent

Alkalmazott terepmodellek

A vízügyi ágazatban a nagyvízi meder területére rendelkezésre állnak a 2014-ben elkészített LIDAR felmérések, ezek néhány kivételtől eltekintve megfelelő alapot biztosítanak a nyílt árterek veszély és kockázati térképezéséhez.

Viszont felhívjuk a figyelmet, hogy a LIDAR felmérésre kijelölt területek a felülvizsgált mértékadó árvízszinteket nem vették figyelembe, ezek elsősorban a nyílt ártéri, magasparti területen okozták az elöntési határ módosulását ezért várhatóan számolnunk kell a LIDAR felmérésekből származó terepmodellek kiegészítésének szükségességével.

A kiegészítés történhet egyéb forrásból származó terepmodellek összeillesztésével, javaslatunk szerint a legfrissebb országos 5m-es felbontású terep raszter alkalmas a feladat végrehajtására, de szükség esetén további felmérések is indokoltak lehetnek.

Öblözeti határok felülvizsgálata

A veszély – és kockázati térképezést követően, az elvégzett vizsgálatok eredményei ismeretében el kell végezni a nyílt ártéri öblözetek határainak felülvizsgálatát!

Gondoskodni kell országosan egységes adatbázis létrehozásáról, meg kell határozni az öblözetre jellemző attribútumokat, amennyiben nincs VOR kóddal kell ellátni.

Megfontolandó a nyílt ártéri öblözet definíciójának pontosítása is javaslatunk alapján:

Ártéri öblözet:

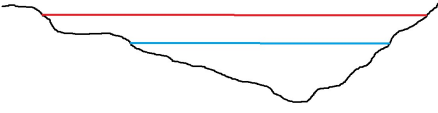
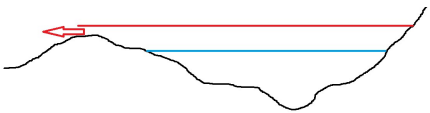
Árvízi elöntés által veszélyeztetett terület. Ezen belül lehet védett és nyílt ártéri öblözet.

Nyílt ártéri öblözet:

A veszélyeztetett terület azon része, amelynek elöntését nem akadályozzák árvízvédelmi fővédvonalak. Valamely nyílt ártéri öblözet határait egyrészt egy meghatározott folyószakasz partéle, másrészt a folyószakasz valamelyik partoldalán kilépő árvízi elöntés kiterjedésének, vagy egy másik öblözetnek határvonala alkotják. A potenciálisan lehetséges elöntéseket a folyószakasz felső szelvényében 0.001 túllépési valószínűséggel jelentkező tetőző árvízszint (vagy az ehhez kapcsolódó ár hullám alak) alapján határozzuk meg.

Veszélytértép előállítását ágazati döntés alapján a nyílt árterek teljes területére el kell végezni, az 1%, a 3% és az 1 ‰ valószínűségű árvizekre.

Figyelembe véve a nyílt árterek adottságait, jellemzőit a veszélytérképek előállítására vonatkozó javaslatot az alábbiakban foglaljuk össze:

Nyílt ártér „típusa”	Árhullám kivetítés	
	2D modellezés	
Nyílt ártér /”völgyyszerű”/ 	<i>Alkalmazható, használatát javasoljuk</i>	<i>Alkalmazható, használata nem szükséges</i>
Kimerült magaspart (Magasparti nyomvonal áthelyeződése, a MÁSZ felülvizsgálat miatt) 	<i>Alkalmazható, használatát javasoljuk</i>	<i>Alkalmazható, használata nem szükséges</i>
Kimerült magaspart (átbukás mélyebb fekvésű területek felé, védett ártéri öblözet veszélyeztetése) 	<i>Nem alkalmazható</i>	<i>Alkalmazható, használatát javasoljuk</i>

Fentiek alapján valamennyi nyílt ártéri öblözetet elemezni kell, hogy melyik típusba sorolható, ez alapján figyelembe véve a VIZIG-ek véleményét meg kell határozni a veszélytérkép előállításának módszerét.

A veszélytérkép előállítás módszereinek leírása

Árhullám kivetítés:

A mentett ártéri öblözetek metodikai felülvizsgálatához kapcsolódóan 3 valószínűségi értékhez tartozó árvízi felszín görbe (köztük az 1%, 3% és az 1‰-es) felülvizsgálata történik meg. A valószínűségi értékeket a mértékadó vízmércéken értelmezzük. Az 1‰-os valószínűségű felszín görbe jelenti a mértékadó árvízszintet. Az 3%-os és az 1‰-es felszín görbe a mértékadó árvízszinttel párhuzamosan fut. A kivetítés során képezzük a 3 árvízszint és a terep különbséggraszter állományait, melyek megadják az előtéssel érintett terület kiterjedését és a kialakuló maximális vízszinteket.

Permanens modellezés:

Permanens modellezés alkalmazását nem javasoljuk, tekintettel arra, hogy ahol alkalmazható lenne a feladat szempontjából elvárt minőségű eredmény az árvízszintek kivetítésével is elérhetjük. A Permanens modellezés azon kimerült magasparti területek esetében, ahol átbukás történik a mélyebb fekvésű területek felé nem ad valós elöntési képet. Alkalmazását nem javasoljuk.

Nem permanens modellezés:

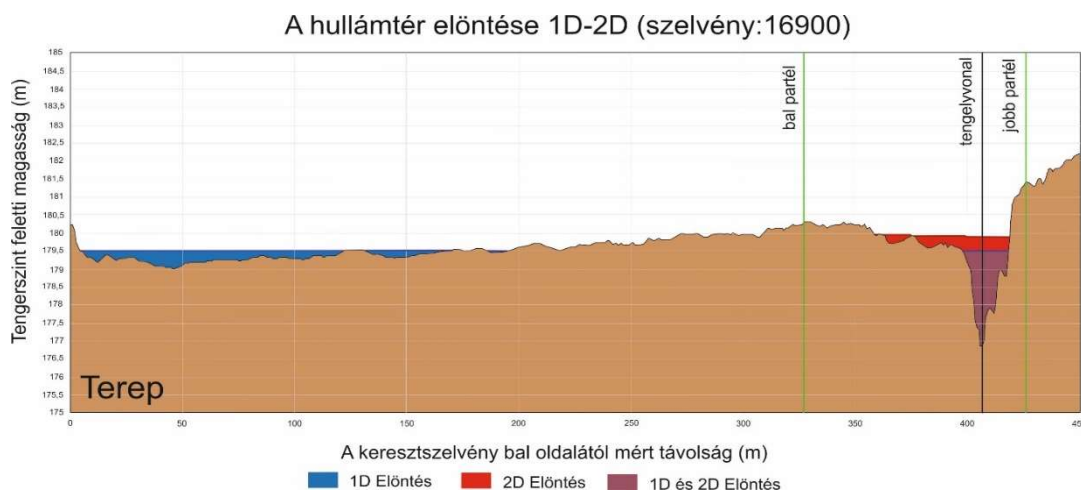
Alkalmazását kizárólag azon kimerült magasparti területek esetében javasoljuk, ahol átbukás történik a mélyebb fekvésű területek felé.

Ált. megjegyzés: A nagyvízi mederkezelési tervekkel való összhang megteremtése érdekében bizonyos esetekben (amennyiben a települési ideiglenes védvonal nem nagyvízi meder határ) az 1 %-os elöntéshatár és a veszély és kockázati térképezéshez szükséges vízmélység raszter az NMT-kból átvehető.

4.2.3. Kisvízfolyások veszélytérképezésének módszertani összefoglalója és végrehajtása

Az első kisvízfolyás metodikai fejezetek 2008-2010 környékén készültek, azóta nagyon sok fejlődés történt az elöntési térképek számítására használt numerikus szoftverekben, továbbá a vízügyi ágazat adatellátottsága és adatbázisai is jelentős fejlődésen mentek át.

A kisvízfolyások esetében különösen nagy volt a fejlődési lehetőség, mivel az első ÁKK-ban Chézy képletben alapuló számítási módszert alkalmaznak, amelyek részben a permanens állapot feltételezése miatt sok esetben túlzónak bizonyultak. Míg szűk, dombvidéki területeken az így generált eredmény elfogadható volt, a síkvidéki területeken már hibás elöntési képeket adott. A végleges módszertan megfogalmazását megelőzte egy modellezési tanulmány, amely célja az volt, hogy komplex módon megvizsgáljunk „state of the art” módszereket, és az ÁKK számára javaslatot tegyünk a kisvízfolyások modellezésére.

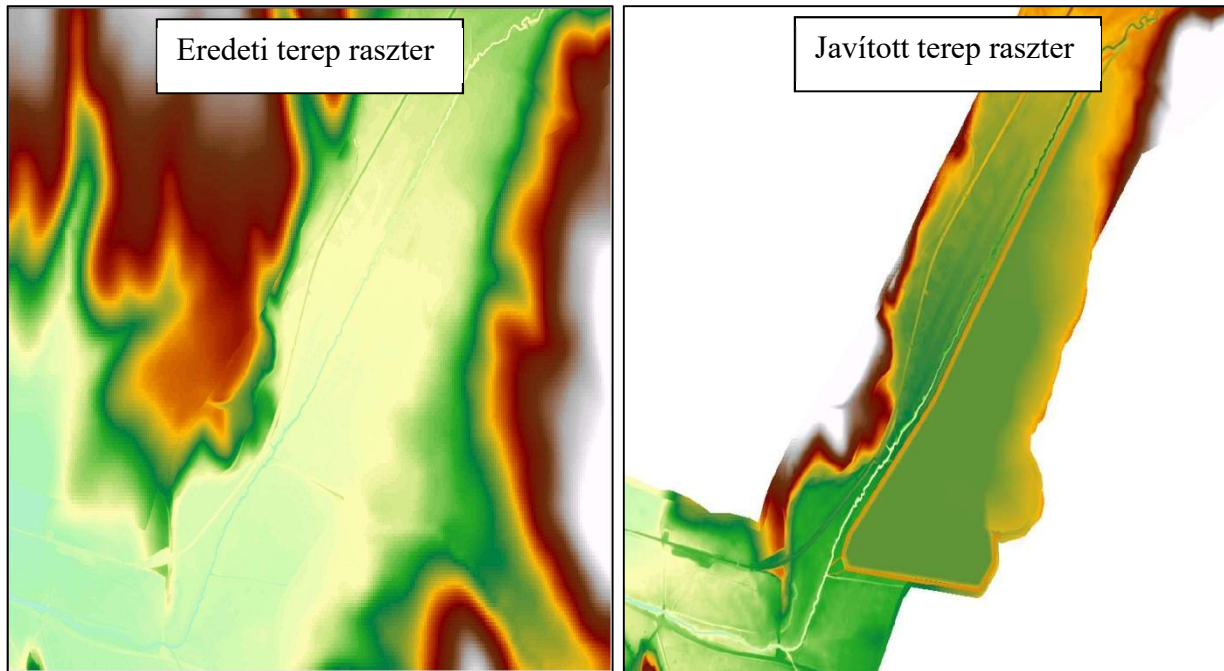

18. ábra Eltérés a teljes 1D és teljes 2D geometriai kialakítás elöntési eredményei közt az Eger-patak 16+900 keresztmetszvényénél. A 2D kialakítás esetében a víz a mederben marad, míg az 1D modell eredményei hibás elöntést mutatnak a vízfolyás bal oldalán fekvő síkvidéki területen.

A tanulmány során a HEC-RAS modellező szoftvert használtuk, és összesen 4 geometriai kialakítást teszteltünk a választott vízfolyásunkon, amiket modellezési időigény, elöntési

eredmény pontosság és üzemeltetési komplexitás alapján értékeltünk. Eredményeink alapján a kialakítások közül a vízfolyás egységes 2D modellezését találtuk a legalkalmasabbnak geometriai kialakításnak veszély és kockázati térképezéshez, ugyanis annak előntési pontossága messze meghaladta az 1D modell számított eredményeit, üzemeltetése pedig jóval egyszerűbb volt az 1D-2D hibrid modelleknél.

A 4 geometriai kialakítás tesztelését és eredményeik értékelését követően megkezdődött az ÁKK-s kisvízfolyások teljes 2D null-modelljeinek előkészítése és tesztelése. Ezek a null-

19. ábra. A Magyarszéki tározó beégetése a Baranya-csatorna modellezéshez használt terep raszterbe. A Baranya-csatornán a többi vízfolyással ellentétben a kvázi permanens állapot helyett árhullámot futtattunk, hogy vizsgálni tudjuk a tározó hatását az elöntésre.

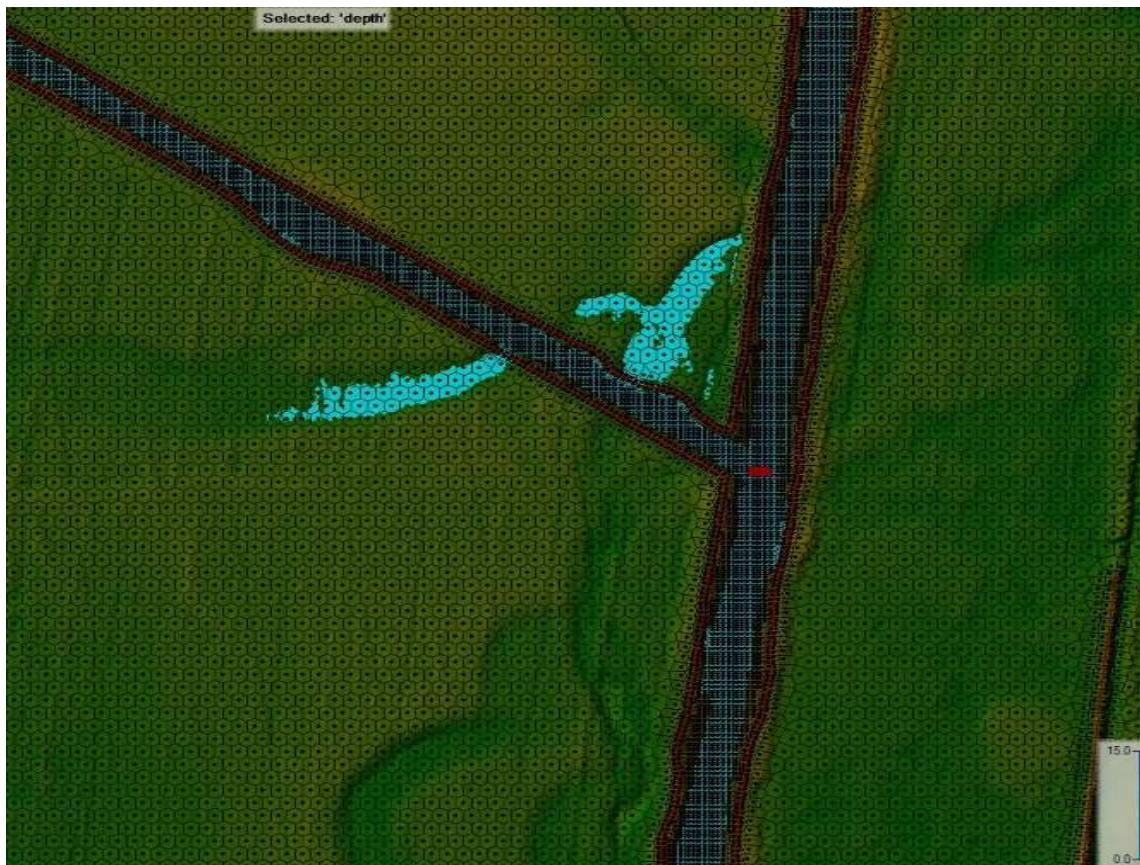
modellek tartalmazzák a modellek geometriai adatait, valamint azok áramlási és szimulációs beállításait. A végleges kisvízfolyás modellek felépítése egységes módszertan alapján történt, esetenként terep és modell geometriai javításokkal kiegészítve, amelyeket a Vízügyi Igazgatóságok által delegált szakértők fogalmaztak meg. A javítási feladatok jellemzően tározók, torkolati műtárgyak, depóniák elöntésre gyakorolt hatásának modellekbe való integrálására vonatkoztak (Lásd „# Ábra”). Az Igazgatóságokkal történő szoros együttműködés elengedhetetlen ahhoz, hogy a modelleket valós elöntési események alapján kalibrálni tudjuk.

A modellezéshez használt terep adatokat és a modellhatárt a meder közvetlen környezetében végrehajtott 2013-2014-es LIDAR felmérések 1 m-es felbontású eredményei adták. A domborzati raszter relatíve kis felbontásából adódóan a meder nem volt mindig élesen kivehető, ezért minden vízfolyás esetben szükség volt a meder utólagos raszterbe égetésére. Részletes keresztmetszelvény adatok hiánya miatt a terepbe égetett meder szélessége és mélysége eltérhet a tényleges mederétől.

A 2D számítási területre a HEC-RAS modellek esetében korábban megszokott négyszög alakú rácsháló helyett hatszög alakú rácshálót alkalmaztunk, amely segítségével pontosabban modellezhetjük a mederből kilépő víz elöntési dinamikáját. A számítási cellák mérete a modellterület nagyságától függően 4-30 m volt. Az elöntés szempontjából kritikus területeken (meder, depóniák, töltések) rácsháló sűrítést alkalmaztunk. Erre azért volt szükség, mert a modell egy adott számítási cellán belül figyelmen kívül hagyja az elöntés kiterjedését befolyásoló lokális magasslatokat. Egy vízfolyás mentén épített töltés elöntésre gyakorolt hatása

csak abban az esetben modellezhető, ha a környező cellák határvonala pontosan a magaspontokra illeszkedik. A magaspontok geometriájának létrehozása a vízterelő objektumok esetében manuálisan, a partélek esetében egy automatizált, belső fejlesztésű partél kereső alkalmazás segítségével történt.

További modellezési újdonság, hogy a korábban modellterületen belül egységes Manning simasági tényező helyett a null-modellek felépítése során megkülönböztetésre került a mederre és a hullámtérre vonatkozó „n” érték.

20. ábra Végeges HEC-RAS 2D modell geometriai kialakítás a Babócsai-Rinya vízfolyás esetében. A főmeder, és a töltésezett betorkolló vízfolyások medrek esetében területi rácsháló sűrítést alkalmaztunk. A magaspontok geometriába építésével sikeresen integráltuk a vízterelő elöntésre gyakorolt hatását a modellekbe. A meder esetében négyszög, az ártér esetében hatszög alakú rácshálót hoztunk létre.

A pontosabb elöntési eredmények elérése érdekében az alsó és felső peremfeltétel vonalak mellett az országos részvízgyűjtő adatok alapján beillesztésre kerültek belső peremfeltétel vonalak, amik segítségével sikerült differenciálnunk a vízhozamot a vízfolyások különböző szakaszain. Ezzel integrálni tudtuk a hozzáfolyások vízhozamra gyakorolt hatását a modellezésbe.

A peremfeltételekhez tartozó terhelő vízhozamokat az „Árvízi Kockázat Kezelés Hidrológiai Alapjai – Kisvízfolyások” hidrológiai tanulmányban megfogalmazott módszer alapján határoztuk meg. A Baranya-csatornát leszámítva - ahol a közelmúltban létesített oldaltározó hatását vizsgáltuk - minden vízfolyás esetében kvázi permanens állapotot modelleztünk.

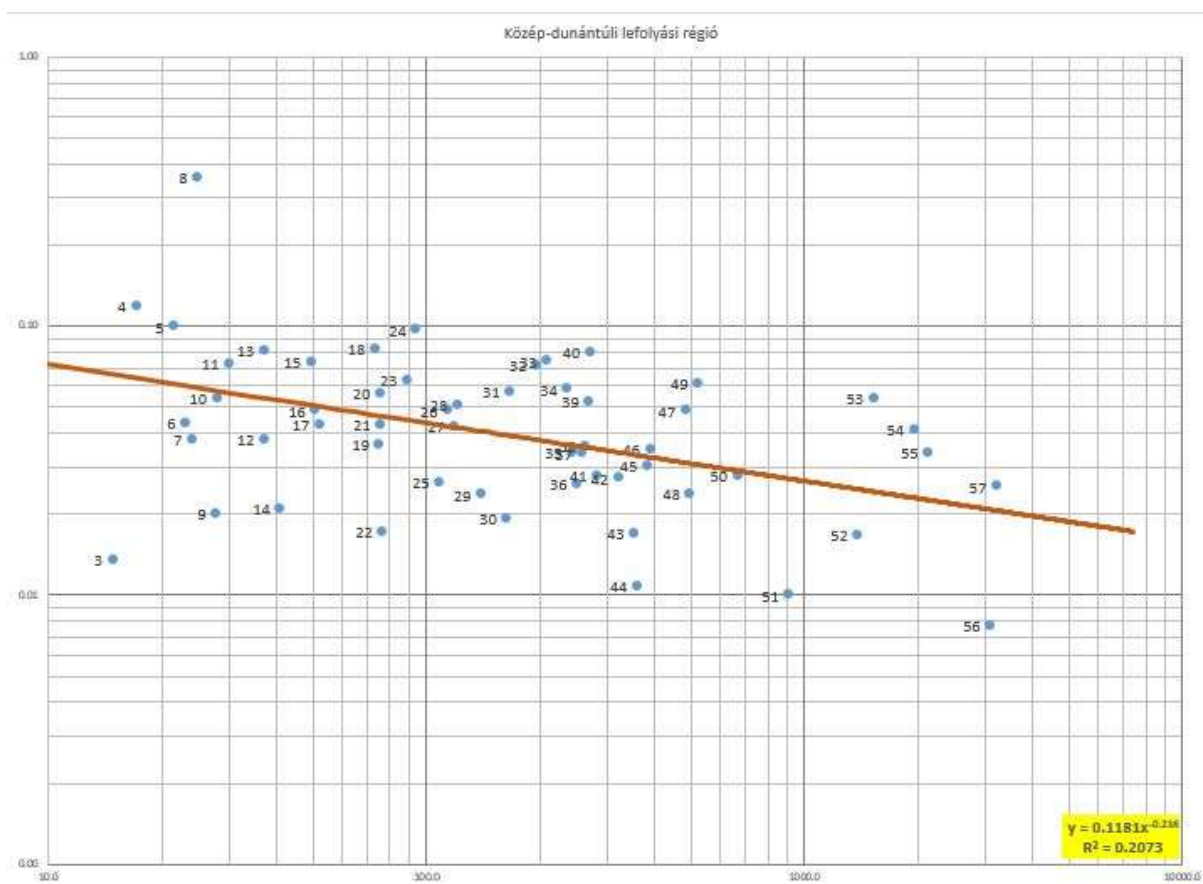
A tanulmány végrehajtásához hat olyan Igazgatóság vízfolyásait vizsgáltuk, melyek zömmel hegy- és dombvidéki vízgyűjtőket foglalnak magukba. A vizsgálatokba 210 olyan vízfolyás árvízi (NQ) adatsorát lehetett bevonni, melyek statisztikai hosszúsággal rendelkeztek, összesen 10767 árhullámot vonva a számításokba. A statisztikai hosszúságú adatsorokat az ismert hidrológiai statisztikai módszerrel dolgoztuk fel. Elvégeztük az adatsorok függetlenség és

homogenitás vizsgálatát, az idősor tulajdonságainak elemzésével és trend analízissel. Ezek után a független és homogén adatsorok eloszlásvizsgálata adta az árvízi kockázatkezelési elemzések alapjait. Meghatároztuk a nagyvízi adatsorok empirikus eloszlásfüggvényeit, majd az elméleti eloszlásokat. A vizsgálatoknál a nagyvízhozamokra levezetett elméleti eloszlástípusokat vettük figyelembe (normál- és exponenciális eloszlás családok), mindig a szélsőséges valószínűségi tartományban történő jó illeszkedést szem előtt tartva. Az adatállomány feldolgozási időszaka az észlelések kezdetétől 2019-ig terjedt. A számított valószínűség eloszlások alapozták meg a kisvízfolyásokra érvényes árvízszámítási segédletet, amelynél a vízgyűjtőterület nagysága $A = 10 - 6000 \text{ km}^2$ közötti tartomány.

A segédlettel számíthatók - egy tetszés szerinti magyarországi vízgyűjtő - különböző valószínűségű árvízhozamai:

$$Q_p\% = a_i \cdot q_{5\%} \cdot A,$$

ahol a_i -valószínűségtől függő szorzó, A -vízgyűjtő nagyság, $q_{5\%}$ -az 5%-os előfordulási valószínűségű fajlagos árvízhozam. Ez utóbbi számítási függvénye az alábbi ábrán látható, példaképpen az egyik lefolyási régióra.

21. ábra A Közép-dunántúli lefolyási régió számítási függvénye. Az 57 vízmércéhez tartozó 5%-os fajlagos árvízhozam érték. A tanulmányt megalapozó vízmérce idősorok jóval megbízhatóbb statisztikai alapadatként szolgálnak a korábban használt adatoknál. A tanulmányhoz készült adatbázis folyamatos frissítésével a későbbiekben egyre pontosabb input vízhozam adatokkal láthatjuk el a kész kisvízfolyás modelleket.

A 2D modellek tömeges futtatását követően az előntési eredmény raszterek, az ÁKK országos területhasználati térkép és a területhasználati kategóriákhoz tartozó fajlagos vagyoneértékek és kárfüggvények felhasználásával végrehajtottuk a veszély- és kockázati térképezést. A kisvízfolyások esetében a SAFER módszerrel meghatározott domb és hegyvidékre alkalmazott kárfüggvényeket használtuk, amelyek nem azonosak az öblözetek esetében használt síkvidéki

kárfüggvényekkel. A veszély- és kockázat eredmény raszterek generálásához az ÁKIR alkalmazást használtuk. ÁKIR segítségével vízfolyásonként –előntés kiterjedésétől függően - maximum 13 térképet állítottunk elő:

Sorszám	Raszter típusa	Raszter neve	Raszter tartalma
1	Veszélytérkép	1. Kategória	$h < 0,5$ m vízmélységű és $v < 1$ m/s vízsebességű elöntött területek. A raszter értéke a kialakuló valószínűséggel egyenlő.
2	Veszélytérkép	2. Kategória	$h < 0,5$ m vízmélységű és $1 < v < 2$ m/s vízsebességű elöntött területek. A raszter értéke a kialakuló valószínűséggel egyenlő.
3	Veszélytérkép	3. Kategória	$h < 0,5$ m vízmélységű és $v > 2$ m/s vízsebességű elöntött területek. A raszter értéke a kialakuló valószínűséggel egyenlő.
4	Veszélytérkép	4. Kategória	$0,5 < h < 1,5$ m vízmélységű és $v < 1$ m/s vízsebességű elöntött területek. A raszter értéke a kialakuló valószínűséggel egyenlő.
5	Veszélytérkép	5. Kategória	$0,5 < h < 1,5$ m vízmélységű és $1 < v < 2$ m/s vízsebességű elöntött területek. A raszter értéke a kialakuló valószínűséggel egyenlő.
6	Veszélytérkép	6. Kategória	$0,5 < h < 1,5$ m vízmélységű és $v > 2$ m/s vízsebességű elöntött területek. A raszter értéke a kialakuló valószínűséggel egyenlő.
7	Veszélytérkép	7. Kategória	$h > 1,5$ m vízmélységű és $v < 1$ m/s vízsebességű elöntött területek. A raszter értéke a kialakuló valószínűséggel egyenlő.
8	Veszélytérkép	8. Kategória	$h > 1,5$ m vízmélységű és $1 < v < 2$ m/s vízsebességű elöntött területek. A raszter értéke a kialakuló valószínűséggel egyenlő.
9	Veszélytérkép	9. Kategória	$h > 1,5$ m vízmélységű és $v > 2$ m/s vízsebességű elöntött területek. A raszter értéke a kialakuló valószínűséggel egyenlő.
10	Kockázati térkép	Emberi élet kockázat	Árvízi események emberekre vonatkozó terhelését bemutató raszter. Az életkockázati indikátor az elöntések előfordulási valószínűségét és a laksűrűséget veszi figyelembe.
11	Kockázati térkép	Emberi élet terhelési osztály	Vízmélység kategóriák (5) az 1%-os elöntési eredmény alapján.
12	Kockázati térkép	Vagyoni kockázat	Várható anyagi károk mértékét bemutató raszter (ft/cella/év)

A fenti eredmény térképeken és az országos és tervezési egység szintű területhasználati térképeken felül rendelkezésre áll ökológiai, kulturális örökség, laksűrűség, ingatlan vagyonérték térkép és a kiemelt szennyezőforrások térképe, amelyek további vizsgálatokat tesznek lehetővé.

Az ÁKIR-ból származtatott raszterek és táblázatok segítségével lehetőség nyílt a modellezett vízfolyások eredményeinek egyszerűsített kiértékelésére mind vízfolyás, mind tervezési egység

szinten. A tervezési egység szintű értékelést a „Főanyag dokumentumok” tartalmazza. A részletes és teljeskörű értékelést az ÁKIR Lekérdező és Dokumentáló alkalmazás segítségével lehet országos szinten elvégezni.

4.2.4. Belvízi elöntések veszélytérképezésének módszertani összefoglalója és végrehajtása

Elkészült Magyarország síkvidéki területeinek nagy felbontású belvív-veszélyeztetettség térképét, amely alkalmas egy-egy terület belvízi veszélyeztetettségének numerikus jellemzésére. Kiemelt célként fogalmazódott meg az elsősorban természeti tényezők alapján befolyásolt belvízi veszélyeztetettség térképi megjelenítése, amely referenciaként („null” állapot) szolgál a további művi, tartóssági, klíma- és földhasználat-változási forgatókönyvek (stratégiai változatok) elemzéséhez.

A belvízi elöntések veszélytérképezésének metodikája az Alsó-Duna tervezési egység példáján keresztül kerül bemutatásra.

Az Alsó-Duna tervezési egységen 9 belvízvédelmi szakasz található összesen 5695 km² területtel **(9. táblázat).**

9. táblázat. *Belvízvédelmi szakaszok területe az Alsó-Duna tervezési egységben*

Belvízvédelmi szakasz		Terület (km ²)
száma	neve	
03.01.	Bajai	1046
03.02.	Kalocsai	1525
03.03.	Kunszentmiklósi	1924
04.01.	Szekszárd-Bátai	232
04.02.	Bölcske-Bogyiszlói	256
04.04.	Szekszárd-Simontornyai	114
04.05.	Cece-Ösi	308
04.06.	Tolnanémedi-Dombovári	129
05.02.	Kölked-Bédai	59
11.02.	Dong-éri	45
11.04.	Dong-ér- Kecskeméti	21
11.01.	Algyő-Tápé-Gyála-Körös-éri	35
Összesen		5695

Az Alföld ÉNy-i peremterületei többségben mezőgazdasági művelés alatt állnak, a Duna mellett jelentős nyersanyag kitermelés is folyik. A dunai Alföld legészakabbra fekvő, hordalékkúp-teraszokkal tagolt, elkeskenyedő része. Felszínét, a bizonytalan lefolyású alacsony ártéri területek kivételével, főként kavicsos, homokos képződmények borítják. A magasabb ármentes teraszfelszíneket futóhomok és löszös homok fedi. A kavicsrétegek mindenütt a felszín közelében húzódnak. Az alacsony ártéri területeket fiatal öntésképződmények borítják. D-i területei a Homokhátság É-i peremére támaszkodnak. A belvizek által okozott gazdasági károk

jelentős vízgazdálkodási problémának tekintendő, a károk megelőzése és csökkentése kiemelt feladat.

Mindezek alapján a vízügyi és mezőgazdasági tervezésnek elengedhetetlen feltétele egy nagy felbontású belvíz-veszélyeztetettségi térkép, amely alkalmas egy-egy terület belvízi veszélyeztetettségének numerikus jellemzésére.

Módszertan

A belvíz-veszélyeztetettségi térkép előállításához új típusú geomatematikai módszert alkalmaztak, ugyanis a komplex összefüggések feltárásának lehetősége adatbányászati, gépi tanulási módszerek mentén lehetséges. Eppen ezért döntöttek a Véletlen Erdő Krigelés (Random Forest and Ordinary Kriging, RF-K) módszer bevezetése mellett. A modellek tanítása számítógép alapú módszerekkel történik, azaz gépi tanulásról van szó, melynek során a rendszer a korábbi tapasztalatokat elemezve, azokból tanulva, képes következtetéseket levonni, döntési javaslatokat tenni. A módszer végeredménye a sokszoros futtatások összedolgozása révén alakul ki. Az elemzéshez felhasznált változókat egyenrangú rezidumként kezelték és a jobb átláthatóság miatt tényezőcsoportokba (hidrometeorológia, domborzat, talajtan, földtan, talajvíz, földhasználat) szervezték. Az RF-K módszerrel 20-szoros futtatás eredményét dolgozták össze, mely megfelelő részletességgel jellemzi Magyarország síkvidéki területeinek belvízi veszélyeztetettségét. A belvíz-veszélyeztetettség alatt azt a valószínűségi változót értjük, ami statisztikailag értelmezhető formában megadja, hogy adott területen (pl. térképi cellában) mekkora eséllyel következik be a vizsgált hidrológiai szélsőség. A jelenleg alkalmazott RF-K módszerhez 6 db tényezőcsoportba rendezve mintegy 51 db környezeti változót alkalmaztak az alábbiak szerint.

A belvíz kialakulását befolyásoló tényezőcsoportok

Hidrometeorológia: A hidrometeorológiai tényezőcsoport számításánál az Országos Meteorológiai Szolgálat (OMSZ) és az Országos Vízügyi Főigazgatóság (OVF) mérőállomásairól származó adatbázist használták fel. A kibővített adatokkal készült Hidrometeorológiai térkép (HUMI) nem mutat releváns területi különbséget a korábbi eredményekhez képest, viszont jelentős számú környezeti változót tudtak az adatbázisból generálni. A jelen térképezési munkában az éghajlati adottságokat négy releváns tulajdonság jellemzi (évi középhőmérséklet, éves átlagos csapadék, évi átlagos párolgás, illetve éves átlagos evapotranszspiráció), illetve további 6 db környezeti változó (novemberi-februári, március-áprilisi, május-júniusi, összegezett csapadék minimumok és maximumok) reprezentálja a halmozódási időszakokat.

Domborzat: Az OVF által pontosított HIDRODEM domborzati modellt alkalmazták a környezeti változók kialakításánál. A lefolyás-modellezés érdekében felhasználták a Lechner Tudásközpont által készített és forgalmazott 2018-as kiadású 1:10000-es 5x5 m rácsméretű, $\pm 0,25$ m magassági pontosságú Digitális Domborzati Modellt (DDM). A digitális terepmodell és az elemzéshez használt 50x50 m-es rácsháló segítségével meghatározták az egyes cellákra a reliefenergia értéket, vagyis az $1/4$ km²-en belüli magassági szintkülönbséget méterben kifejezve. Minél nagyobb ez a szintkülönbség, általában annál kisebb lehetőség van a belvíz kialakulására. A relief energia mellett 13 db DDM alapú, származtatott elsődleges, illetve másodlagos paramétert használtak a vizsgálatához (tengerszint feletti magasság; lefolyás hálózati alapszint; lefolyás hálózati alapszinttől való függőleges távolság; anyagmérleg index; többszörös felbontású hegyhát index; stb.).

Talajtan: A talajtani tényező előállítása nem más, mint a talajok vízgazdálkodási tulajdonságainak megfelelő numerikus indikátorral történő jellemzése. A feladat megoldásához

térbeli és tematikus alapként a Kreybig-féle talajismereti térképsorozat térinformatikai feldolgozásaként épülő Digitális Kreybig Talajinformációs Rendszer (DKTiR) geometriai állományait használták (talajok vízgazdálkodási alapú fizikai és kémiai tulajdonságai, tájtermesztési lapok). A talajtani tényezőcsoport összeállításához a Kreybig adatbázison kívül a SoilGrids (soilgrids.org) globális talajadatbázis alapján levezetett talaj-vízgazdálkodási térképeket is felhasználták, amelyek az európai talajokra kidolgozott talaj-vízgazdálkodási becslő függvények alkalmazásával készültek. A 3D EU-SoilHydroGrids térképek újdonsága, hogy a számítások kimondottan Európa talajait reprezentáló adatbázisra kidolgozott összefüggéseken alapulnak. Négy releváns hidrofizikai paraméter azonosítottak, melyek a talaj maximális vízkapacitása (%) (THS), szabadföldi vízkapacitása (%) (FC), és holtvíz tartalma (%) (WP) hidraulikus vezetőképessége (KS), amelyekről négy-négy standard mélységre (0-30 cm, 30-60 cm, 60-100 cm és 100-200 cm) előállított térbeli adatréteget használtak a modellezés során.

Földtan: A földtani tényező meghatározásához az 1:200.000 méretarányú sekélyföldtani térképezés során az előre meghatározott mintasűrűséggel létesült kis mélységű fúrás adatok kerültek feldolgozásra. Az elkészült térképeken numerikusan jellemezték a felszíntől számított első vízzáró réteg előfordulási mélységét, és ugyanezen rétegnek a vastagságát. A földtani tényezőcsoport kidolgozásához szükséges adatokat a Magyar Bányászati és Földtani Szolgálat (MBFSZ) biztosította.

Talajvíz: Az 1951-2018 közötti időszakból származó mintegy 2203 db talajvízkút adatsorát dolgozták fel a vizsgálati területre vonatkozólag. A leválogatott talajvízkutak közül az interpolációhoz mintegy 1135 db talajvízkút adatsor rendelkezett megnyugtatóan hosszú idősoros adattal, valamint az utóbbi évtizedeket reprezentáló értékekkel. A talajvízállások jellemző nagyvíz (NV) értékeit – ami egyben a talajvíz tényező értékei is – egy részletesebb vizsgálattal alátámasztott módszerrel igyekeztek meghatározni, miszerint kiválasztottak kutanként az 1951 és 2018 közötti adatsorból hat NV értéket (LNV1-2-3-4-5-6) amelyek különböző, belvíz eseményeket reprezentálnak. Kiemelt feladatként kezelték a feláramlási és leszivárgási zónák meghatározását, mely igen jelentős környezeti változó a belvíz jelenség kialakulásában. Felkérésükre az MBFSZ elkészítette Magyarország síkvidéki területein a felszín alatti vizek feláramlási és leszivárgási területeinek lehatárolását és a feláramlás mértékét tartalmazó térképek friss termelési adatokkal aktualizált változatát is.

Földhasználat: A földhasználati tényező szerkesztéséhez Magyarország Ökoszisztéma Alaptérkép (NÖSZTÉP) 2.0 verzióját használták fel, amely a felszínborítás és földhasználat térképek készítése során egyre elterjedtebb „alulról építkező” térképezési modellt valósít meg. A NÖSZTÉP felhasználja a Mezőgazdasági Parcella Azonosító Rendszer (MePAR) felszínborítás rétegét, a Copernicus nagyfelbontású felszínborítás rétegeket (HRL), a 2015-ös referencia évre vonatkozó Vizek és vizenyős területek (Water and Wetness, WAW) rétegét és az Erdészeti Információs Rendszer (ESZIR) adatait. A NÖSZTÉP adatbázis elsősorban ökológiai szemléletű, a mezőgazdaságilag művelt területeket nem differenciálja kellőképpen ezért felhasználták a CORINE LandCover 50 (CLC50) adatbázist is, mert az több kategóriát is tartalmaz a művelés jellegét és a növénykultúrát illetően.

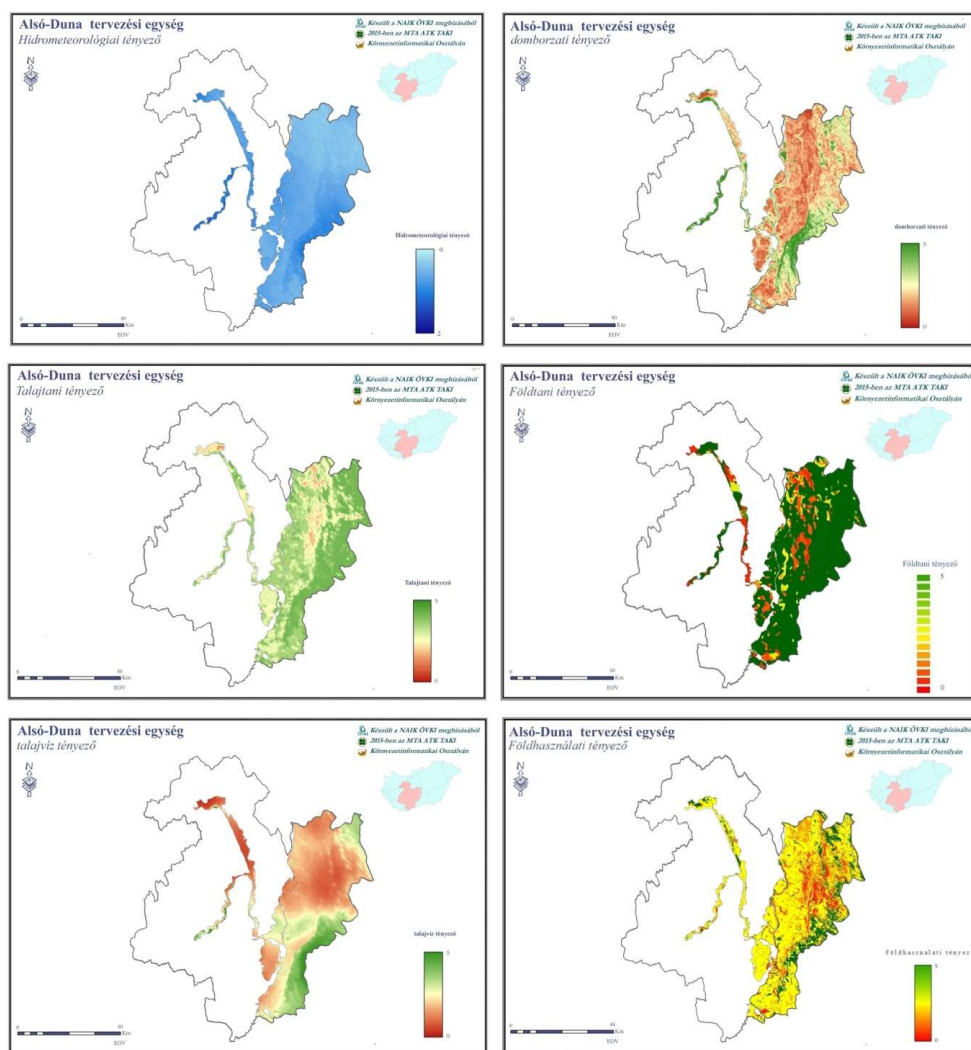
Validáció (belvízelöntés-gyakoriság)

A relatív belvíz-gyakorisági térkép előállításához a Vízügyi Igazgatóságok által regisztrált belvízi elöntési maximum értékek kontúrjait ábrázoló papír alapú és digitális elöntési térképi állományok kerültek feldolgozásra. Az elemzés során, az eddig alkalmazott rácsháló használata helyett véletlenszerűen elszórt pontban nézték meg az elöntési adatokat. Ezen módszer egy jelentős előnye a korábbi, rácson alapulóhoz képest, hogy kiszűrtek vele egy jelentős simító hatást, ami a rácstra történt átlagolás miatt volt kódolva a rendszerben. Referenciaként egy

egységes, homogenizált belvízi elöntés relatív gyakoriság térképet állítottak elő. Az adathiányos területek problémájára a megoldást a Lechner Tudásközpont által a Mezőgazdasági Kárenyhítési Program keretében 1998-2018 közötti elöntési eseményekről készült műholdkép kiértékelések alapján készült adatbázis jelentette.

Komplex Természeti-alapú Belváz-veszélyeztetettségi Valószínűség (KTBV) térkép

Mindezek alapján az RF-K módszerrel készült KTBV térkép a lehető legpontosabban kifejezi a belváz kialakulásnak természeti alapjait, amely a „null” (referencia) állapotokat tükrözi. Az eredményként kapott KTBV térképet a Jenks-féle módszerrel osztályozták és besorolták a veszélyeztetettség mértéke szerint nem (974 eha; 27,1%), mérsékelten (1 344 eha; 37,4%), közepesen (747 eha; 20,8%), erősen (396 eha; 11%) és igen erősen (135 eha; 3,8%) veszélyeztetett kategóriákba.

22. ábra A belváz-veszélyeztetettségi térképezés 6 fő tényezőjének térbeli kiterjesztése

Végrehajtás

A belváz-gyakorisági térképhez felhasznált elöntési térképek:

A relatív belváz-gyakorisági térkép előállításához egyrészt a vizsgálati területen működő Vízügyi Igazgatóságok által készített belvízi elöntési maximumot ábrázoló térképi

állományokat dolgozzuk fel. Az "ÁKK Belvízi veszélyeztetettség felülvizsgálata" c. tanulmány GIS mellékletben szereplő Elontes_osszesites.tif fájl az alábbi elemeket tartalmazza:

10. táblázat. *A VIZIG-ek által rendelkezésre bocsájtott belvízelöntési térképek*

ATI-VIZIG	KÖ-VIZIG	KÖTI-VIZIG	TI-VIZIG	FETI-VIZIG	ÉM-VIZIG	ADU-VIZIG	ÉDU-VIZIG	NYUDU-VIZIG	DD-VIZIG	KDT-VIZIG	KDV-VIZIG
1957	1957										
1958	1958										
1959											
1962	1962			1962							
1963	1963					1963					
						1964					
1965	1965			1965		1965					
	1966					1966					1966
1967	1967		1967	1967							
1968											
1969						1969					1969
1970			1970			1970					1970
1971						1971					1971
1972						1972					
1973											
1974						1974					1974
1975						1975					
1976											
	1977		1977			1977					1977
1978	1978										
1979	1979	1979		1979							
1980	1980	1980		1980							
1981	1981	1981		1981							
1982		1982									
	1985	1985									
1986	1986	1986									
1987	1987	1987									
		1988									
			1989								
	1991										
1993											
	1996	1996	1996								1996
	1997		1997	1997							
	1998		1998	1998							
1999	1999	1999	1999	1999	1999	1999				1999	1999
2000	2000	2000	2000	2000		2000					2000
2001		2001	2001								
			2002								
2003	2003	2003				2003					
2004		2004	2004			2004					
	2005	2005	2005			2005					
2006	2006	2006	2006	2006	2006	2006	2006	2006	2006	2006	2006
			2008								
			2009								
2010	2010	2010	2010	2010	2010	2010	2010	2010	2010	2010	2010
2011	2011	2011	2011	2011	2011	2011	2011	2011	2011	2011	
2013	2013	2013	2013	2013	2013						

ATI-VIZIG	KÖ-VIZIG	KÖTI-VIZIG	TI-VIZIG	FETI-VIZIG	ÉM-VIZIG	ADU-VIZIG	ÉDU-VIZIG	NYUDU-VIZIG	DD-VIZIG	KDT-VIZIG	KDV-VIZIG
2014	2014		2014			2014	2014	2014	2014	2014	
2015		2015									
		2016	2016								
			2017								
2018		2018	2018								

Feldolgozásra kerültek továbbá az OVF által rendelkezésünkre bocsájtott műhold képek kiértékeléséből származó előntés maximum térképek is. A képek kiértékelését a Lechner Tudásközpont végezte, de jelentős szűrősen estek át utólagosan is (vízenyős területek, állóvizek kimaszkolása). Az 1998 és 2018 között készült belvíz térképek legfontosabb jellemzőit az alábbi táblázat következő táblázat foglalja össze:

11. táblázat. Az 1998 és 2018 között készült belvíz térképek legfontosabb jellemzői

időpont/időszak	felhasznált űrfelvétel(ek)	területi fedés	Elöntés típusa	térbeli felbontás (25)	spektrális felbontás (#sáv)
1998.05.12	Landsat TM5	Békés megye	Belvíz	25	7
1998.05.11	IRS-WiFS	Békés, Hajdú, Jász-Nagykun-Szolnok	Belvíz	150	2*
1998.03.25	IRS-WiFS	Alföld	Belvíz	150	2*
1999.03.03	Landsat TM5	Alföld	Belvíz	25	7
1999.03.12	Landsat TM5	Békés	Belvíz	25	7
1999.03.19	IRS-LISS	Hajdú, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Borsod-Abaúj-Zemplén	Belvíz	20	4
1999.07.25	Landsat TM5	Jász-Nagykun-Szolnok, Heves	Belvíz	25	7
2000.04.07	Landsat TM7	Szabolcs-Szatmár-Bereg	Belvíz	25	7
2004.08.02	IRS-1C LISS	Hernád mente	Árvíz	20	4
2006.03.20	IRS-P6 AWiFS	Alföld, Dunántúl egy része	Belvíz	50	4
2006.04.23	Landsat TM5	Alföld	belvíz/árvíz	25	7
2010.06.05-06.13	SPOT5, Landsat TM	Ország	Belvíz	10-25	4-7

időpont/időszak	felhasznált űrfelvétel(ek)	területi fedés	Elöntés típusa	térbeli felbontás (25)	spektrális felbontás (#sáv)
2011.02.07	IRS-P6 AWiFS	Ország	Belvíz	50	4
2013.04.09-05.01	SPOT5, Landsat TM, IRS- LISS/AWiFS	Ország	Belvíz	10-50	4-7
2013.06.08	SPOT6	A Magyar-Szlovák határ mentén (Duna)	Árvíz	5	4*
2014.09.18	SPOT5, Landsat TM7, TM8	Dunántúl	Belvíz	25	4-10
2015.02.02-03.08	SPOT5, Landsat TM7, TM8	Ország	Belvíz	10-25	4-10
2016.02.17-03.21	Sentinel-2, Landsat TM8	Ország	Belvíz	10-25	10-13
2016.03.01-03.04	Sentine-1A**	Ország	Belvíz	20	1
2018.03.28-04.22	Sentinel-2, Landsat TM8	Ország	Belvíz	10-25	10-13

*: az elöntés térkép készítéséhez alkalmazott űrfelvételnek nincs közepes infravörös (SWIR) sávja.

** : A Sentinel-1A radar űrfelvétel esetén a kalibrált visszavert sugárzás intenzitásának VH komponensét(σ^0 VH) használtuk a nyílt belvíz kimutatására

Ezen belvíz térképek optikai űrfelvételek kiértékelése esetén a következő kategóriákat tartalmazták:

- nyílt belvíz
- erősen belvízzel átitatott talaj
- közepesen belvízzel átitatott talaj
- gyengén belvízzel átitatott talaj
- vízben álló növényzet

Homogenizált belvízi elöntés gyakoriság

Magyarország síkvidéki területeire referenciaként egy egységes, homogenizált belvízi elöntés relatív gyakoriság térképet állítottunk elő. A korábbi digitalizált állományok nem azonos referencia adatsorok alapján készültek, ezért az elöntés térképek homogenizálása volt szükség. A kiindulási alap, hogy az eloszlásokat szűrőfüggvények segítségével átranzformáltuk

egymásba. Ehhez referenciának a Pálfi-féle belvíz-veszélyeztetettség térképet vettük. Megvizsgáltuk, hogy az egyes régiókban a négy Pálfi-kategóriával jegyzett területek statisztikailag hogyan oszlanak meg, melyet követően vettük az átlagokat. Egy súlyfüggvénnyel variálva a széttartó átlagokat nem sikerült közös mederbe terelni, így a levezetett átviteli függvényt a korábban előállított becsült gyakorisági adatokra vezettük oly módon, hogy a kvartilisekbe eső értékeket besoroztuk a megfelelő becsült korrekciós értékekkel.

4.3. A VESZÉLY- ÉS KOCKÁZATI TÉRKÉPEZÉS EREDMÉNYEI ÉS KIÉRTÉKELÉSE

A kockázatértékelés első, általános részét a kockázati térképek és számítások statisztikai adatfeldolgozása és kiértékelése képezi. A statisztikai értékelést főbb kockázati paraméterek számításával és vizsgálatával készítjük el, amely révén általános képet kapunk az öblözetek és a tervezési egység kockázati állapotáról. Nem tartalmaz minden vizsgált paramétert és szempontot. Az értékelés célja a kockázatok nagyságrendjének megállapítása, területi megoszlása, magas értékek meghatározása és kockázatalapú öblözeti prioritási sorrend felállítása. Az eredmények alapján nem vonunk le következtetéseket, javaslatokat, ehhez szükség van egyrészt a „Szűkített jelen állapot a védvonal ellenállások és állapot figyelembevételével” változat vizsgálatára, másrészt a részletes, teljeskörű értékelésre. Az értékelést az ÁKIR Lekérdező és Dokumentációs moduljának segítségével készítjük el, amely lehetővé teszi az eredmény térképek és eredmény táblák gyors, pontos és egységes feldolgozását és bemutatását. Jelen dokumentum egy összefoglaló statisztikai értékelés tartalmaz, amely az *Alapadatok_Lekérdezés*, az *Alapadatok_Kockázat* és az *Öblözeti adatlapok* mellékletekre épül.

Értékelés módszertana

Az értékelés készítése során az alábbi részfeladatokat végeztük el és az alábbi paramétereket vizsgáltuk.

Meghatároztuk az ártéri öblözetre a kockázati határérték kategóriát

Az ártéri öblözetben fekvő településtípusoktól függően lehet Megyei jogú város, Város, Község, Hátrányos helyzetű település. Mindegyik kategóriához más kockázati határértékek tartoznak. A kiválasztást az előtéssel érintett területen fekvő főbb településtípusok határozzák meg. Ha a besorolás nem egyértelmű, akkor az alacsonyabb határértéket választottuk.

12. táblázat. *Kockázati határértékek az ingatlanokon*

Megyei jogú város - országos átlag	Város - országos átlag	Község - országos átlag	Hátrányos helyzetű települése	Minősítés
0	0	0	0	
0-100	0-100	0-100	0-100	Elhanyagolható
100-250 000	100-150 000	100-100 000	100-50 000	Elfogadható
250 000	150 000	100 000	50 000	Közepes (Átmeneti)
1 100 000	600 000	400 000	340 000	
1 600 000	900 000	675 000	575 000	
1 600 000-5 000 000	900 000-5 000 000	675 000-5 000 000	575 000-5 000 000	Magas
10 000 000	10 000 000	10 000 000	10 000 000	

A Lekérdezés alkalmazással az alábbi adatokat exportáljuk Tervezési Egység szinten minden öblözetre.

A Lekérdezés alkalmazással a vizsgált paraméterekre lehet adatot lekérdezni öblözetekre, tervezési egységekre, vízgyűjtőre, országosan. A tervezési egységekre jelenleg az alábbi szempontokat és paramétereket vizsgáltuk:

Vizsgálati szempont	Paraméter
Elöntési veszély	Max
	Átlag
	Eloszlás
Vagyonérték	Átlag
	Összeg
	Eloszlás
	Max
Vagyonkockázat	Átlag
	Összeg
	Eloszlás
	Max
Lakosság veszélyeztetettsége	Összeg
	Eloszlás
	Max
Szennyezőforrások	Összeg
	Eloszlás
	Max
Emberi élet kockázat	Átlag
	Összeg
	Eloszlás

Az eredmény táblákat az Alapadatok_Lekérdezés melléklet tartalmazza.

Meghatározzuk az összes ingatlan kategória főbb kockázati paramétereit

Kiemelten vizsgáljuk a veszélyeztetett ingatlanokat, ezért a kockázati paramétereket az ingatlan területhasználati kategóriákra külön meghatároztuk.

Az eredmény táblákat az Alapadatok_Kockázat melléklet tartalmazza.

Meghatározzuk a magas kockázatokat (összesítve az ingatlan kategóriákra) és a szükséges becsült kockázatsökkentést

Vizsgáljuk a kockázatok mértékét, ami alapján meghatározzuk az elnagyolható/elfogadható/közepes/magas kockázati tartományokat. A kockázati tartományok kizárólag az ingatlanokra számítjuk, a többi területhasználati kategóriára eső kockázatok mértékét önállóan vizsgáljuk a teljeskörű kockázati értékelés során.

A becsült szükséges kockázatsökkenést úgy határoztuk meg, hogy az ingatlanokra eső kockázatot az alsó határértékre (elfogadható kockázati tartomány felső értéke) csökkentettük.

A csökkentett kockázat eredményezik, hogy a lakossági kockázatokat elfogadható mértére csökkentsük. A határértékeket az 1. pont alapján alkalmazzuk.

ÁKIR Értékelő alkalmazás

Az ÁKIR Értékelő alkalmazással előállítjuk az öblözeti szintű elöntési veszély- és kockázati adattáblákat, amelyek részletesebben, szakadási helyenként tartalmaznak főbb elöntési veszély- és kockázati paramétereket. Kiértékelésüket a teljeskörű kockázati értékelésnél készítjük el.

Az eredmény táblákat az Öblözeti adatlapok melléklet tartalmazza.

4.3.1. Védett árterek veszély- és kockázati térképezésének eredményei és értékelése

A jelen állapot feldolgozásait védekezés és tározóhatások figyelembevétele nélkül – szűkített értelmezésben végeztük el két változatra:

- a védműveknek csak a magassági ellenállását, illetve
- az állékonysági, altalaj, valamint az állapot problémákat is figyelembevéve.

A veszélytérképi állományok 20x20 m-es területi cellákra vonatkozóan tartalmazzák különböző elöntési mélységek valószínűségeit. Az állományok alapján igen sokféle módon készíthetünk térképi megjelenítést. Minden rész/öblözetre és mindkét feldolgozási változatra az alábbi térképeket mellékeljük:

- kis mélységű – 1 m alatti – elöntések
- közepes mélységű – 1-3 m közötti - elöntések és
- nagy mélységű – 3 m feletti – elöntések veszélytérképeit.

A térképek tehát azt mutatják, hogy az elöntési tartományok hol, milyen valószínűséggel várhatók?

Más nézőpontból vizsgálhatjuk az elöntési térképeket, ahol különböző valószínűségi tartományokhoz rendelhetünk elöntési mélységeket. E térképeken azt láthatjuk pl., hogy 1 % valószínűséggel hol, milyen maximális mélységű elöntés várható?

Értékelés

A kapott eredményeket a következő szinteken értékeljük:

- tervezési terület (rész/öblözet)
- vízügyi igazgatóság
- tervezési egység
- részvízgyűjtő és
- országos.

Tervezési terület (rész/öblözet)

Projektünk egyik legfontosabb célkitűzése olyan projektjavaslatok megalapozása, amelyek illeszkednek a differenciált árvízvédelmi fejlesztési stratégiába. A projektjavaslatok várhatóan az azonos védelmi szintre kiépítendő egységekre vonatkoznak, amelyek egy-egy rész/öblözetet védenek. Ezek tehát a projektjavaslatok tervezési területei lehetnek.

A tervezési területek jelen állapotának értékelése megfelelő részletezettségű kell legyen, mivel a fejlesztések az így definiált állapotra épülnek.

Nagyobb öblözetek bontásánál külön foglalkozunk a bontás indoklásával. A bontás eredményeit a veszély- és kockázati helyzet alapján értékeljük.

A tervezési területek jelen állapottának egyedi értékelését az alábbiak alapján végezzük:

- a védvonal jellemzők
- a kockázatot befolyásoló jellemzők, valamint
- a kockázati eredmények részletes statisztikai adatai

Az egyedi értékelések a Főanyag dokumentumokban találhatók.

Vízügyi igazgatóság

Ezzel a szinttel korábban nem foglalkozott az ÁKK.

A jelenlegi projektben az igazgatóságok érdemi munkával vesznek részt, ezért indokoltnak látjuk, hogy működési területüket érintően kapjanak áttekintést az eredményekről.

Az igazgatósági értékelések a Főanyag dokumentumokban találhatók.

Tervezési egység

Ez a szint megfelel a korábbi ÁKK vizsgálatoknak. Az egységek határai a vízgyűjtőgazdálkodási tervezési egységek csoportjaihoz illeszkednek. Ezek az egységek valójában nem tekinthetők „tervezésinek”, mivel ezen a szinten sem gazdasági, sem műszaki szempontok nem játszanak szerepet a tervezési intézkedések meghozatalában.

Az értékelések a Főanyag dokumentumokban találhatók.

Részvízgyűjtő

A tervezési szint igazi jelentőségét a nemzetközi együttműködéssel történő tervezés jelentené. Sajnos jelen projektben nincs lehetőségünk ilyen jellegű tervezési munkára. Az értékelés tehát jelenleg az eredmények területi összegzését jelenti.

Az értékelések a Főanyag dokumentumokban találhatók.

Országos

Az országos értékelés alapozza meg a fejlesztési stratégia kialakítását. Ennek megfelelően az értékelésben ki kell emelni a differenciált fejlesztési koncepcióban szerepet játszó szempontokat.

Az értékelés a Főanyag dokumentumokban található.

4.3.2. Nyílt árterek veszély-és kockázati térképezésének eredményei és értékelése

Az Alsó-Tisza nyílt ártereinek veszély-és kockázati térképezésének részletes eredményei és értékelése a főanyag dokumentumokban található.

Nagyvízi mederkezelés tartalma

Vizsgálni kell a nagyvízi mederkezelési terv ide vonatkozó tartalmát, a levezető sávok és a modellezési eredmények kapcsolatát.

Nyílt ártér modellezésével számított kockázatok

	Vagyoni kockázat [Ft/év]
Nyílt ártér összes kockázata	271 715 018
Belterületi kockázat	81 452 547
Védett belterületi kockázat	0
Maradó kockázat a belterületen	81 452 547
Maradó kockázat összesen	271 715 018
Közepes kockázat jelenleg védelem nélkül	17 384 365
Közepes kockázat területe jelenleg védelem nélkül [m2]	24 800
Magas kockázat jelenleg védelem nélkül	39 796 530
Magas kockázat területe jelenleg védelem nélkül [m2]	6 400
Becsült szükséges kockázatcsökkentés (védelem nélkül)	49 380 895
Életkockázat maximuma	0,036

4.3.3. Kisvízfolyások veszély- és kockázati térképezésének eredményei és értékelése

A kockázatértékelés első, általános részét a kockázati térképek és számítások statisztikai adatfeldolgozása és kiértékelése képezi. A statisztikai értékelést főbb kockázati paraméterek számításával és vizsgálatával készítjük el, amely révén általános képet kapunk az öblözetek és a tervezési egység kockázati állapotáról. Nem tartalmaz minden vizsgált paramétert és szempontot. Az értékelés célja a kockázatok nagyságrendjének megállapítása, területi megoszlása, magas értékek meghatározása és kockázatalapú öblözeti prioritási sorrend felállítása. Az eredmények alapján nem vonunk le következtetéseket, javaslatokat, ehhez szükség van egyrészt a „Szűkített jelen állapot a védvonal ellenállások és állapot figyelembevételével” változat vizsgálatára, másrészt a részletes, teljeskörű értékelésre. Az értékelést az ÁKIR Lekérdező és Dokumentációs moduljának segítségével készítjük el, amely lehetővé teszi az eredmény térképek és eredmény táblák gyors, pontos és egységes feldolgozását és bemutatását. Jelen dokumentum egy összefoglaló statisztikai értékelés tartalmaz, amely az *Alapadatok_Lekérdezés*, az *Alapadatok_Kockázat* és az *Öblözeti adatlapok* mellékletekre épül.

Értékelés módszertana

Az értékelés készítése során az alábbi részfeladatokat végeztük el és az alábbi paramétereket vizsgáltuk.

Meghatároztuk az ártéri öblözetre a kockázati határérték kategóriát

Az ártéri öblözetben fekvő településtípusoktól függően lehet Megyei jogú város, Város, Község, Hátrányos helyzetű település. Mindegyik kategóriához más kockázati határértékek tartoznak. A kiválasztást az előtéssel érintett területen fekvő főbb településtípusok határozzák meg. Ha a besorolás nem egyértelmű, akkor az alacsonyabb határértéket választottuk.

13. táblázat. *Kockázati határértékek az ingatlanokon*

Megyei jogú város - országos átlag	Város - országos átlag	Község - országos átlag	Hátrányos helyzetű települése	Minősítés
0	0	0	0	
0-100	0-100	0-100	0-100	Elhanyagolható
100-250 000	100-150 000	100-100 000	100-50 000	Elfogadható
250 000	150 000	100 000	50 000	Közepes (Átmeneti)
1 100 000	600 000	400 000	340 000	
1 600 000	900 000	675 000	575 000	
1 600 000-5 000 000	900 000-5 000 000	675 000-5 000 000	575 000-5 000 000	Magas
10 000 000	10 000 000	10 000 000	10 000 000	

A Lekérdezés alkalmazással az alábbi adatokat exportáljuk Tervezési Egység szinten minden öblözetre.

A Lekérdezés alkalmazással a vizsgált paraméterekre lehet adatot lekérdezni öblözetekre, tervezési egységekre, vízgyűjtőre, országosan. A tervezési egységekre jelenleg az alábbi szempontokat és paramétereket vizsgáltuk:

Vizsgálati szempont	Paraméter
Elöntési veszély	Max
	Átlag
	Eloszlás
Vagyonérték	Átlag
	Összeg
	Eloszlás
Vagyonkockázat	Max
	Átlag
	Összeg
	Eloszlás
Lakosság veszélyeztetettsége	Összeg
	Eloszlás
Szennyezőforrások	Összeg
	Eloszlás
Emberi élet kockázat	Max
	Átlag
Közüntézmények veszélyeztetettsége	Összeg
	Eloszlás

Az eredmény táblákat az Alapadatok_Lekérdezés melléklet tartalmazza.

Meghatározzuk az összes ingatlan kategória főbb kockázati paramétereit

Kiemelten vizsgáljuk a veszélyeztetett ingatlanokat, ezért a kockázati paramétereket az ingatlan területhasználati kategóriákra külön meghatároztuk.

Az eredmény táblákat az Alapadatok_Kockázat melléklet tartalmazza.

Meghatározzuk a magas kockázatokat (összesítve az ingatlan kategóriákra) és a szükséges becsült kockázatsökkentést

Vizsgáljuk a kockázatok mértékét, ami alapján meghatározzuk az elnagyolható/elfogadható/közepes/magas kockázati tartományokat. A kockázati tartományok kizárólag az ingatlanokra számítjuk, a többi területhasználati kategóriára eső kockázatok mértékét önállóan vizsgáljuk a teljeskörű kockázati értékelés során.

A becsült szükséges kockázatsökkenést úgy határoztuk meg, hogy az ingatlanokra eső kockázatot az alsó határértékre (elfogadható kockázati tartomány felső értéke) csökkentettük. A csökkentett kockázat eredményezik, hogy a lakossági kockázatokat elfogadható mértékre csökkentjük. A határértékeket az 1. pont alapján alkalmazzuk.

ÁKIR Értékelő alkalmazás

Az ÁKIR Értékelő alkalmazással előállítjuk az öblözeti szintű elöntési veszély- és kockázati adattáblákat, amelyek részletesebben, szakadási helyenként tartalmaznak főbb elöntési veszély- és kockázati paramétereket. Kiértékelésüket a teljeskörű kockázati értékelésnél készítjük el.

Az eredmény táblákat az Öblözeti adatlapok melléklet tartalmazza.

Alsó-Tisza kockázati statisztikai értékelése

A „Szűkített jelen állapot az 0.001-es vizsgálatok alapján” az **átlagos elöntési veszély** a Békési ártéri öblözetnél a legmagasabb (0,034), majd ezt követi a Remetei öblözet (0,030). Az **elöntési veszély maximális** értéke is ugyanezt a sorrendet követi: a Békési öblözetben található 0,226 értékkel a legmagasabb az elöntési veszély, ezután pedig a Remetei emelkedik ki a többi öblözet közül a 0,117 értékével

14. táblázat. Főbb kockázati paraméterek értékei

Öblözetek	Vagyonkockázat Maximum (Ft/év/cella)	Vagyonkockázat Átlag (Ft/év/cella)	Vagyonkockázat Összeg (eFt/év)
12_Bekesi_arteri_oblozet_ABX221	5,030,418	5,414	4,602,380
9_Berettyoujfalui_arteri_oblozet_ABX224	787,807	245	143,904
11_Csongradi_arteri_oblozet_ABX232	45,546	57	30,712
9_Ermelleki_arteri_oblozet_ABX236_1	752	34	638
12_Gyulai_ártéri_öblözet_ABX243	3,196,620	5,327	1,429,201
9_Kis-Sarreti_arteri_oblozet_ABX251	1,149,070	108	131,527
11_Körös-Tisza-Maros_közi_ártéri_öblözet_ABX253_2	2,977,623	1,159	6,000,488
12_Nagy-Sarreti_arteri_oblozet_ABX261	3,807,471	255	224,268
12_Remetei_arteri_oblozet_ABX274	2,180,021	747	164,977

Öblözetek	Vagyonkockázat Maximum (Ft/év/cella)	Vagyonkockázat Átlag (Ft/év/cella)	Vagyonkockázat Összeg (eFt/év)
12_Sarkadi_arteri_oblozet_ABX280	770,443	132	166,094
11_Szegedi_arteri_oblozet_ABX283	4,382,629	9,620	10,560,523
11_Torontali_arteri_oblozet_ABX295_1	2,370,071	2,536	1,459,415
Alsó-Tisza terv. egység összesen	26,698,470	25,636	24,914,127

A területi egységhez tartozó további öblözetek átlagos és maximális elöntési veszély értéke 0,1-nél kisebb minden esetben. A **potenciális elöntési területet** tekintve 2 441 km² az 1%-nál magasabb valószínűséggel veszélyeztetett terület és 813 km² a legfeljebb 1 ezrelékkal veszélyeztetett terület (0,001 és 0,005 különbözete). A teljes veszélyeztetett terület 5 052 km².

A legnagyobb **vagyonérték** a Körös-Tisza-Maros közti öblözetben található, de csaknem fele ekkora összegű vagyonérték van kitéve a károsodásnak a Szegedi, valamint a Békési öblözetben. Így a három öblözetben mintegy 12 500 milliárd forint vagyonérték található, ez a tervezési egység veszélyeztetett vagyonának több mint a 75%-a. Ha az összes potenciális veszélyeztetett vagyont nézzük, akkor megállapítható, hogy 45%-a van kitéve 1%-nál nagyobb valószínűségű elöntésnek, további 41% az 1% és 0,1% közötti valószínűségű elöntéshez köthető, a fennmaradó 14% vagyonérték a 0,1%-os valószínűségű elöntés esetén érintett.

Az **összes vagyoni kockázat** jelentős része, mintegy 80 %-a tartozik három öblözethez: Békési, Körös-Tisza-Maros közti és Szegedi ártéri öblözet. Ezenkívül a Torontáli és a Gyulai öblözet 5-5%-ot tesz ki az összes vagyonkockázatból (24,9 milliárd forint), továbbá a fennmaradó hét öblözet vagyoni eloszlás képe egyenlőtlen, mindösszesen 862 millió forintot tesznek ki.

Az **átlag és magas vagyonkockázat** (Ft/év/cella) öblözeti megoszlása hasonló, mint az összes vagyoni kockázat esetében. A Szegedi és Békési öblözeteken túl a Gyulai ártéri öblözetben magasabb mind az átlag, mind a maximum vagyonkockázati érték. Ezt követi szintén magasabb értékkel a Körös-Tisza-Maros közti, illetve a Torontáli öblözet is, azonban a fennmaradó többi öblözet esetében ezek az összegek jóval alacsonyabbak.

A **kitett vagyonértékhez viszonyított kockázat** egyik öblözet esetében sem jelentős, 0,3 %-os értékkel a Szegedi-öblözet emelkedik ki és ezt követi a Békési, valamint a Gyulai öblözet. A többi ártéri öblözet esetében ez az arány 0,1 és 0 % között változik.

A **vagyoni kockázat eloszlását** tekintve döntő rész – 2 980 km² - az elhanyagolható kockázati tartományba (0-100 Ft/év/cella) esik, 2 080 km²-en található elfogadható (< 100 000 Ft/év/cella) kockázat az 5 074 km²-es veszélyeztetett területen.

Az Alsó-Tisza tervezési egységen a becslések szerint összesen **kb. 472 690 fő van kitéve potenciális elöntésnek**, a legnagyobb települések a mentett ártéren Szeged, Hódmezővásárhely, és Békéscsaba.

A lakosok 45%-a veszélyeztetett 1%-nál magasabb valószínűségű elöntéssel, mintegy 215 ezer fő. A lakosságnak több mint a fele, kb. 257 ezer fő pedig 1%-nál alacsonyabb valószínűséggel érintett.

Az **emberi élet kockázat** maximuma a veszélyeztetettség paramétereit (előntési mélység és előfordulási valószínűség) és laksűrűség értékeit figyelembe véve kizárólag a Békési öblözetben éri el a *Tolerálható* értéket, a többi öblözet *Elfogadható kockázati* kategóriába tartozik.

A **potenciális szennyezőforrások területe** a veszélyeztetett területen több mint 20 ha, amelyből 10 ha esik 1%-nál magasabb valószínűségű területre. A legtöbb szennyezőforrás a Körös-Tisza-Maros közti öblözetben található.

Az **ingatlanokra eső kockázati összeg** a tervezési egységen kb. 6,2 milliárd Forint évente. Ennek majdnem pontosan a fele (50,4%) a Szegedi öblözetben található. Az ingatlanok átlagos kockázata jellemzően az *Elfogadható kockázati tartományba* tartozik településtípustól függetlenül. Kivétel ez alól a Szegedi öblözet, ahol az átlag is a *Közepes kockázati tartományba* esik. A legnagyobb területi fajlagos kockázat a Szegedi és Békési öblözetben található, értékük 3,1 és 1,7 millió Ft/év/cella. A Szegedi öblözetben fekszik a legtöbb közepes kockázatú ingatlan. Területük több, mint 4 000 rászter cellát fed (~ 160 ha). Ezen a területen az összes ingatlan kockázat kb. 2,2 milliárd Ft/év. Nagy területen magas az ingatlan kockázat a Körös-Tisza-Maros közti, Torontáli, Békési, Csongrádi és Gyulai öblözeteken.

A tervezési egységen a **Magas és Közepes kockázatú ingatlanok területe** kb. 226 hektár, melynek értéke kb. 2,8 milliárd Ft évente. A becsült szükséges kockázatsökkentés éves mértéke az ingatlanokra számítva 1,5 milliárd Ft, amely mértékű kockázatsökkentéssel az ingatlanok kockázata az *Elfogadható tartományba* tartozna.

15. táblázat. *Ingatlanok kockázata főbb paraméterek alapján*

Ártéri öblözet	Össz kockázat [Ft]	Átlag kockázat [Ft/cella]	Max kockázat [Ft/cella]	Magas kockázat [Ft]	Magas kockázat területe [rc]	Kockázat/vagyonér ték [%]	Becsült kockázatcsökkentés [Ft]
Békési	761,958,225	26,608	1,712,444	50,676,768	228	0.08%	16,476,768
Berettyóújfalui	17,722,889	3,181	119,418	0	0	0.011%	0
Csongrádi	274,459,593	20,248	1,435,316	181,271,762	492	0.07%	132,071,762
Érmelléki	283	142	251	0	0	0.00%	0
Gyulai	256,821,500	39,275	711,246	14,022,943	69	0.11%	3,672,943
Kis-Sárréti	12,785,913	2,876	153,010	726,734	5	0.01%	226,734
Körös-Tisza-Maros közü	965,014,745	17,037	1,523,182	148,707,314	525	0.05%	69,957,314
Nagy-Sárréti	45,400,260	34,499	197,975	499,040	3	0.11%	49,040
Remetei	32,441,904	26,657	1,100,780	8,041,978	22	0.08%	4,741,978
Sarkadi	5,846,606	3,248	178,564	178,564	1	0.01%	28,564
Szegedi	3,167,989,154	71,239	3,175,096	2,257,315,122	4,089	0.16%	1,235,065,122
Torontáli	743,243,666	81,105	982,731	162,970,628	216	0.22%	108,970,628
Összesen	6,283,684,738		3,175,096	2,824,410,852	5,650		1,571,260,852

A főbb kockázati paraméterek és az ingatlanokra meghatározott főbb paraméterek értékei **prioritási sorrendet** állítottunk fel az ártéri öblözetekre.

16. táblázat. *Öblözetek prioritása a főbb kockázati paraméterek alapján*

Öblözet	Vagyonkockázat Maximum (Ft/év/cella)	Vagyonkockázat Átlag (Ft/év/cella)	Vagyonkockázat Összeg (eFt/év)	Kockázat /Vagyon	Szum	Prioritási csoport
11_Szegedi_arteri_oblozet_ABX283	2	1	1	1	5	I.
12_Bekesi_arteri_oblozet_ABX221	1	2	3	4	10	
12_Gyulai_ártéri_öblözet_ABX243	4	3	5	2	14	
11_Torontali_arteri_oblozet_ABX295_1	6	4	4	3	17	II.
11_Körös-Tisza-Maros_közi_ártéri_öblözet_ABX253_2	5	5	2	7	19	
12_Nagy-Sarreti_arteri_oblozet_ABX261	3	7	6	6	22	
12_Remetei_arteri_oblozet_ABX274	7	6	8	5	26	III.
12_Sarkadi_arteri_oblozet_ABX280	10	9	7	9	35	
9_Berettyóújfalui_arteri_oblozet_ABX224	9	8	9	11	37	
9_Kis-Sarreti_arteri_oblozet_ABX251	8	10	10	10	38	IV.
9_Ermelleki_arteri_oblozet_ABX236_1	12	12	12	8	44	
11_Csongradi_arteri_oblozet_ABX232	11	11	11	12	45	

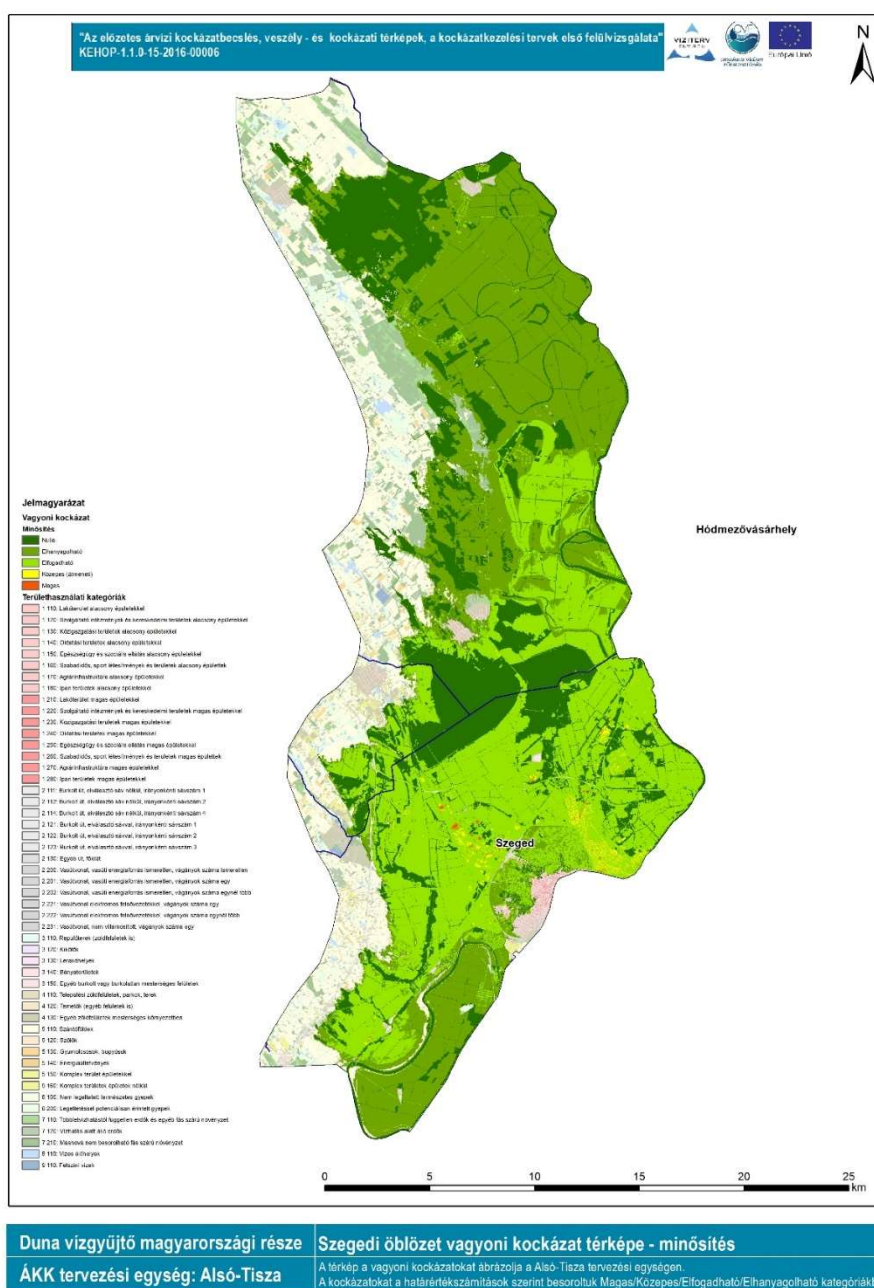
17. táblázat. *Öblözetek prioritása a lakóingatlan kockázatok alapján*

Ártéri öblözet	Össz kockázat [Ft]	Átlag kockázat [Ft/cella]	Max kockázat [Ft/cella]	Magas kockázat [Ft]	Szum	Prioritási csoport
Szegedi	1	2	1	1	5	I.
Torontáli	4	1	6	3	14	
Békési	3	6	2	5	16	
Körös-Tisza-Maros közí	2	8	3	4	17	II.
Csongrádi	5	7	4	2	18	
Gyulai	6	3	7	6	22	
Remetei	8	5	5	7	25	III.
Nagy-Sárréti	7	4	8	9	28	
Kis-Sárréti	10	11	10	8	39	

Ártéri öblözet	Össz kockázat [Ft]	Átlag kockázat [Ft/cella]	Max kockázat [Ft/cella]	Magas kockázat [Ft]	Szum	Prioritási csoport
Sarkadi	11	9	9	10	39	IV.
Berettyóújfalui	9	10	11	11	41	
Érmelléki	12	12	12	12	48	

A statisztikai kockázati értékelés alapján felállítottunk egy összesített vagyonskockázati sorrendet, amely szerint a hat legkockázatosabb öblözet a; Szegedi, Torontáli, Békési, Körös-Tisza-Maros közi, Csongrádi és Gyulai ártéri öblözet.

Az Alsó-Tisza tervezési egység vagyoni kockázata kb. 24,9 milliárd Ft évente, amelyből az ingatlanok vizsgálata alapján magas kockázat 2,8 milliárd Forint évente. A becsült szükséges kockázatsökkentés éves mértéke kb. 1,5 milliárd Ft.

4.3.4. Belvízi elöntések veszély- és kockázati térképezésének eredményei és értékelése

A *hidrometeorológiai tényezőcsoport* (HUMI) számításánál az OMSZ-tól és az OVF mérőállomásairól származó adatbázist használtuk fel. Az adatminőség igen változó volt, azonban az adatbázis homogenizálása megtörtént. A kibővített adatokkal készült HUMI térkép nem mutat releváns területi különbséget az eddigiekhez képest, viszont jelentős számú segédváltozót tudtunk az adatbázisból generálni. A jelen térképezési munkában az éghajlati adottságokat négy releváns tulajdonság képviseli: évi középhőmérséklet, éves átlagos csapadék, tényleges éves párolgás, illetve éves átlagos evapotranspiráció. Az országos lefedettségű meteorológiai adatbázis több elemét (hőmérséklet, csapadék, párolgás) is felhasználtuk, amelyek egyenként is információ-tartalommal bíró térképi rétegek.

A *talajvíz tényezőcsoport* kialakítását megelőzte egy adattisztítás. Az adatgazda (OVF) által hitelesnek tekintett adatokból számítottuk ki az LNV átlagokat. A Duna-Tisza közén az adatokat 1980-tól vettük figyelembe, mert a szárazodás miatti vízszintcsökkenés hatását és a mai viszonyokat így tudjuk megfelelően ábrázolni. A feláramlási területek is aktualizálva lettek, mintegy 720 új kitermelési pont adataival kiegészítve.

A *domborzati tényezőcsoport* kialakításánál a Lechner Tudásközponttól származó 2019-es DDM modell alapváltozatát használtuk fel, ugyanis a mikrodomborzati különbségeket a simítások miatt a HIDRODEM nem tartalmazza. A domborzati tényezőt alapvetően a relief energia képviseli, azonban környezeti változóként a DDM-ből származtatott elsődleges, illetve másodlagos paraméterek használtuk fel, mint például a tengerszint feletti magasság, relief intenzitás, lefolyás hálózati alapszint, lefolyás hálózati alapszinttől való függőleges távolság, zárt mélyedések, stb.

A *talajtani tényezőcsoport* összeállításához a SoilGrids globális talajadatbázis alapján levezetett talaj-vízgazdálkodási térképeket használtuk fel, amelyek az európai talajokra kidolgozott talaj-vízgazdálkodási becslő függvények alkalmazásával készültek. A 3D EU-SoilHydroGrids térképek újdonsága, hogy a számítások kimondottan Európa talajait reprezentáló adatbázison kidolgozott összefüggéseken alapulnak.

A *földtani tényezőcsoport* esetén a jelenleg használható legpontosabb adatbázissal dolgozunk, ugyanakkor az adatbázis felülvizsgálata megtörtént, melynek során kisebb módosításokat hajtottunk végre, de a földtani tényezőterképek (vízzáró réteg vastagsága és felszíntől való távolsága) területi eloszlása nem változott.

A *területhasználati tényezőcsoport* kialakításához a Nemzeti Ökoszisztéma Szolgáltatások Térképezése és Értékelése (NÖSZTÉP) ökoszisztéma alaptérkép aktuális változatát használtuk fel. A kategóriák újraosztályozásra kerültek a CORINE adatbázishoz rendelt kategóriaértékek szerint. A NÖSZTÉP térkép kategóriarendszerének alapja a hazai átfogó élőhely osztályozás, az Általános Nemzeti Élőhely-osztályozási Rendszer. A mezőgazdasági területeket nem differenciálja, ezért a CORINE ide vonatkozó adatai is bedolgozásra kerülnek.

Megvizsgáltuk a *tartósság* megjelenítésének a lehetőségét és arra a következtetésre jutottunk, hogy ebben a fázisban nem tudjuk beépíteni a veszélyeztetettségi térképezési metódusba. Ennek

alapvetően az az oka, hogy ilyen jellegű adatgyűjtés nem zajlik a vízügyi igazgatóságoknál (vagy csak nagyon közvetetten), így csak elméleti tartósságot tudnánk rendelni az elöntésekhez, ami amúgy is kifejezetten a forgatókönyv analízisek során és a belvízkockázati számításoknál fog majd szerepet kapni. Elképzelésünk szerint kidolgozunk egy protokoll eljárást, mely legalább mintaterületi szinten generál empirikus elöntés-tartóssági adatbázist (vízügyi igazgatóságok közreműködésével), ami az általunk levezetett elméleti tartóssági függvények validálásához már megfelelő információ-tartalommal bír.

Az adatalemzés és adatmodellezés módszereit átdolgozva a térképet lokális szintű vizsgálatok elvégzésére is alkalmassá tesszük. A *belvíz-veszélyeztetettségi térkép* előállításához az eddigi módszer szerint 23 különféle tényezőt és segédváltozót használtunk fel. A jelenleg alkalmazott RANDOM FOREST módszerhez már több mint 44 térképet használunk fel az elemzések során. A belvízi veszélyeztetettség és a természeti tényezők kapcsolatának tisztázását célzó korábbi kutatásainkra támaszkodva a *fő tényezők* számszerűsítésén túlmutatva számos környezeti változót határoztuk meg, és ezeket együttesen használjuk fel a szintézis térkép szerkesztésénél. Az egyes tényezőtérképek alapadatainak térbeli kiterjesztéséhez krigeleési eljárást alkalmazunk. A régi módszer korlátait megismerve új típusú geomatematikai módszereket kerestünk. A komplexebb összefüggések feltárásának lehetőségét az adatbányászati, gépi tanulási módszerek nyújtják. Az adatbányászatot általában (szemi-)automatikus folyamatnak tekintik, amely képes nagyméretű digitális adatrendszerekben tanulási modellek révén mintázatokat azonosítani, amelyek aztán felhasználhatók predikcióra új adatok alkalmazása esetén. A digitális környezeti térképezés számára az adatbányászat az elöntések kialakulására vonatkozó térbeli információk és az elöntés közti komplex kapcsolatok modellezésének széles tárházát biztosítja.

Legfőbb célunk ebben a teljesítési szakaszban, hogy a szintetizáló módszerrel készült belvíz-veszélyeztetettségi térkép a lehető legpontosabban kifejezze a belvíz kialakulásnak természeti alapjait, amely a „null” (referencia) állapotokat tükrözi. Mindez meghatározó jelentőségű a belvíz-veszélyeztetettségi forgatókönyvek (stratégiai változatok) kidolgozásához, ugyanis az egyes tényezők beviteli adatbázisának (elsősorban a peremfeltételek, a paraméterezés és az új környezetváltozók használatnak) módosításával a jelenlegitől lényegesen eltérő viszonyok vizsgálata is lehetővé válik.

A belvízzel leginkább veszélyeztetett területek kisebb-nagyobb foltokban szétszórva, de főleg a folyóvölgyek legmélyebb részein helyezkednek el. Igen jelentősen veszélyeztetett térség az Alföldön a Felső-Tisza környéki tájak (Bereg, Tisza-Szamos köz, Szamos-Kraszna köz, Rétköz, Bodrogek, Taktaköz), továbbá a Hortobágy melléke, a Jászság és a Nagykunság tekintélyes része, a Körösök vidéke, az Alsó-Tisza völgye, valamint a Duna-Tisza közti hátság nyugat pereme (a Duna-völgyi főcsatorna melléke). Megfigyelhető az egyezés a folyószabályzás előtti vízjárta területekkel. A Kisalföldön a Fertő-Hansági táj tartozik ide, míg a Dunántúl többi részén csak egészen kis területek, pl. a Sárvíz mentén. Belvízzel kevésbé veszélyeztetett zónát találunk elsősorban a hátsági jellegű területeken (Duna-Tisza közti hátság, Nyírség), azonban pl. a Békés-Csanádi löszhát esetén foltszerűen kialakulhatnak belvízi elöntések a talajvízfeltörés (földárja) jelenségének köszönhetően. Ez a jelenség az Északi középhegység hegylábi térszínein is jelentkezik.

5. INFORMATIKAI FEJLESZTÉSEK ÖSSZEFOGLALÁSA

5.1. ÁKIR FEJLESZTÉSEK

A fejezethez kapcsolódó részletes anyagok a „II_Foanyag_dokumentumok/5_Infomatikai_fejlesztések” fejezetének mellékleteiben találhatók.

5.1.1. Kiinduló adatkörök ellenőrzése, alapadatok rendszerezése

A projektben végzendő számításokhoz az ÁKIR adatbázisát aktualizálni kellett. Ágazati igény volt a védvonalak 3D vonalláncként történő előállítása, s ennek során ezek aktualizálásának végrehajtása. Természetesen szükség volt az ÁKIR adatbázis egyéb adatainak (MAHAB, DDM, alaptérképi adatok stb.) aktuális állapotának beállítására is. (7.1.1 melléklet)

5.1.2. A térképezés és tervezés során jelentkező ÁKIR fejlesztési igények teljesítése

A főanyag „2_Metodikai_leirasok” fejezetében ismertetjük az előzetes vizsgálatok alapján előirányzott metodikai fejlesztéseket. E fejlesztések informatikai értelmezésével kapcsolatos szakértői konzultációk és informatikai fejlesztések végrehajtása tartozik a feladatcsoportba. Az elvégzett fejlesztések az alábbiak (7.1.2 melléklet).

Védett árterek veszélytérképezésével kapcsolatosan végzett feladatok:

- meglévő öblözeti határok felülvizsgálata, új elöntési eredmények alapján új öblözeti határ meghatározása,
- részöblözeti határok meghatározása,
- védvonal fizikai egységek felülvizsgálata (VFE) - MÁSZ értékek elhelyezése,
- gátörjárás objektumok kezelése,
- azonos viselkedésű alszakaszok felülvizsgálata - adattáblából történő beolvasás biztosítása,
- új biztonsági tényező meghatározása (állapotjellemzők),
- magassági és keresztmetszeti hiány függvény előállítása,
- terhelési szintek túllépési valószínűségének becslése szakadási szelvényekben,
- kiömlő víztömeg érzékenységvizsgálati alkalmazás,
- kiömlő víztömeg alkalmazás módosítása,
- HECRAS 2D integráció,
- öblözeti elöntési valószínűségek számításának felülvizsgálata a szakadások függetlensége szempontjából
- kockázati térképek készítéséhez szükséges alapadatok ÁKIR-ba történő illesztése
- részöblözeti poligonok készítése
- részöblözetek verziókezeléséhez kapcsolódó alkalmazások elkészítése
- hiányzó adatok utólagos beírását megvalósító alkalmazás

Kisvízfolyások

- Elkészített modell állományok ÁKIR illesztésének és elhelyezésének biztosítása

5.1.3. Veszély-és kockázati térképezés támogatása

Az előzetesen megfogalmazott fejlesztéseken túl (lásd előző pont) a térképezési munka során folyamatosan jelentkeznek olyan fejlesztési igények, amelyek az előírányzott metodika módosítása nyomán keletkeznek. Ilyenek (7.1.3 melléklet):

- Védvonal adatok karbantartó alkalmazása
- Részöblözeti fejlesztések korrekciója a mintaterületi feldolgozási tapasztalatok alapján
- HECRAS 2D integráció módosítása (kész mesh átvételének biztosítása)

VFE – vízmérce hozzárendelés biztosítása

5.1.4. Statisztikai és értékelő modul létrehozása

Az ÁKIR alkalmazása során igen nagytömegű eredményhalmaz keletkezik. Ezek áttekintése, értékelése manuálisan nagyon jelentős előkészítő munkát igényel, ezért volt szükség egy ilyen irányú fejlesztésre. Az alkalmazás lehetővé teszi az adatok több szempont szerinti lekérdezését, valamint az eredmények meghatározott táblázat formátumokban történő előállítását. Ez utóbbiak a szállítási dokumentumok részei (7.1.4 melléklet).

5.1.5. Egyéb fejlesztések

Védvonal adatok karbantartó alkalmazása

Részöblözeti fejlesztések korrekciója a mintaterületi feldolgozási tapasztalatok alapján

HECRAS 2D integráció módosítása (kész mesh átvételének biztosítása)

VFE – vízmérce hozzárendelés biztosítása

5.2. CSOPORTMUNKA BIZTOSÍTÁSA

Tematikus csoportmunka alkalmak megtartása, munkafolyamatok és szükséges alkalmazások és adatok oktatása és konzultáció biztosítása az alábbiak szerint (7.2 melléklet):

- Projektben résztvevők munkájának egyedi igényeknek megfelelően testreszabott technikai támogatása a projekt teljesítési időszakában
- Csoportmunka környezet biztosítása
- Projektben résztvevő tervezők számára ÁKIR és ArcGIS térinformatikai környezet kialakítása
- ÁKIR_V01 verzió telepítése ESRI szerveren 2 VIZIG munkaállomással, védvonal ellenállási feladat oktatása 2 VIZIG-nek
- ÁKIR_V02 verzió telepítése ENVIRON szerveren 12 VIZIG munkaállomással, védvonal ellenállási feladat oktatása 2 VIZIG-nek

5.3. ÁKIR RENDSZERFELÜGYELET

Az ÁKIR egy megfelelő szakmai felkészültséget igénylő szakértői információs rendszer. Minden információs rendszer használatánál jelentkezhetnek technikai és egyéb problémák, melyek informatikai beavatkozást igényelnek. Ezeken felül beavatkozást igényelhetnek a szakmai hiányosságokból eredő, jellemzően adatahiányokból fakadó problémák is (7.3 melléklet):

- A mintaterületi feldolgozásoknál jelentkező problémák kezelése
- Az 1 ezrelékes feldolgozásoknál jelentkező problémák kezelése

Védvonal ellenállási feldolgozásoknál jelentkező problémák kezelése.